

TARTALOM

TANULMÁNYOK

DR. KÁRPÁTI CSABA 5
Az ügyészi törvényességi felügyelet gyakorlásának terjedelme
a sportról szóló 2004. évi I. törvényben

DEÁK ZOLTÁN 13
A próbára bocsátás alkalmazása tárgyalásról lemondás esetén

DR. STAUBER PÉTER 19
Az „új terrorizmus” fogalma és az AL-KAIDA

DISPUTA – HOZZÁSZÓLÁS

GYURKÓ SZILVIA 25
A gyermekkor határának kérdése
(*Észrevételek Benczúr Csaba Tények és gondolatok a gyermekbűnözésről
című tanulmányával kapcsolatban*)

DISPUTA – KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

DR. ANTAL SZILVIA 31
A büntetések és intézkedések foganatba vétele – II. rész

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

DR. FAZEKAS GÉZA 35
Jelmagyarázat
(*interjú dr. Zsoldi Zoltánnal*)

Kulturális és egyesületi hírek 37

Bűnügyi novellaíró pályázat 2007 39

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

Békés megye ügyészségei 41
(Dr. Veress Gabriellával, a Békés Megyei Főügyészség
főügyészével beszélgettünk)

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

- DR. BUZINKAY PÉTER 45
A kulturális javak fogalomhasználatához
(*Segédlet a hatósági és jogalkalmazói munkához*)

FIGYELŐ – OKRI FIGYELŐ

- DR. LIGETI MIKLÓS 53
Büntető- és kriminálpolitika, illetve büntetőjog-alkotás
Magyarországon 1993-2003 között – II. rész
- DR. BÁRD PETRA – DR. LIGETI MIKLÓS 61
Megjegyzések a büntetőjogi kodifikáció előkészületeihez

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

- Dr. Misi László 65
Európai mérce a büntetőeljárásban – I. rész
- DR. BORBÍRÓ ANDREA 69
A sokarcú bűnmegelőzés – II. rész
(*Feljegyzések a bűnözéskontroll új tendenciáiról és angliai tapasztalatairól*)

KÖNYVISMERTETŐ

- DR. MATHE MAGDOLNA – DR. SCHWEIGHARDT ZSANETT
- DR. TÖRZS EDIT 79
Kritikai kérdések a helyreállító igazságszolgáltatásban

KÖNYVAJÁNLÓ

- SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 87
Válogatás a szakirodalomból

AZ ÜGYÉSZI TÖRVÉNYESSÉGI FELÜGYELET GYAKORLÁSÁNAK TERJEDELME A SPORTRÓL SZÓLÓ 2004. ÉVI I. TÖRVÉNYBEN

A témakör elemzése kapcsán továbbra is lényeges a törvényességi felügyelet terjedelmének, valamint módszereinek a meghatározása.

A törvényességi felügyelet terjedelme

A korábbi – sportról szóló – 2000. évi CXIV. törvény 54. § e./ pontja generális jelleggel biztosította a törvényességi felügyeletet, amikor kimondta, hogy a sport társadalmilag hasznos céljainak megvalósítása érdekében az állam törvényességi felügyeletet gyakorol a közttestületek, a szakszövetségek, a sportszövetségek és a sportszervezetek működése felett.

Ehhez képest a sportról szóló – jelenleg hatályos – 2004. évi I. törvény ilyen általános felhatalmazást tartalmazó klauzulát nem foglal magában, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a hatálya alá tartozó szervezetek „állami jellegű” törvényességi felügyeletét ne szabályozná.

A megelőző szabályozáshoz viszonyítva azonban tételesen és kifejezetten mindössze négy szervezet-típusnál írja elő a törvényességi felügyeletet. Ezek a szervezetek:

- az országos sportági szakszövetség /27. § (1) bekezdés/;
- a Magyar Olimpiai Bizottság /38. § (2) bekezdés/;
- a Magyar Paralimpiai Bizottság /40. § (2) bekezdés/.
- a Nemzeti Sportszövetség, a Nemzeti Szabadidősport Szövetség, a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége / 45. § (4) bekezdés/.

A jogalkotó nem volt túlságosan következetes ennek a kérdéskörnek a szabályozása kapcsán, hiszen semmiféle – a jogalkalmazás szempontjából jelentőséggel bíró – indok nem hozható fel amellett, hogy az ügyészi törvényességi felügyeleti jogkör nevesítését – a fentebb megjelölt szervezetek mellett – miért mellőzte a sportegyesületek, a sportági szövetségek, a szabadidősport szövetségek és a fogyatékosok sportszövetségei, valamint a sportközalapítványok tevékenységét illetően.

Ez már csak azért is magyarázatra szorul, mert a törvényességi felügyelet hatálya alá tartozó – kifejezetten nevesített – szervezetek közül egy, a társadalmi szervezetekre irányadó szabályozás szerint, öt pedig a köztestületekre vonatkozó előírások alapján működik. Ezzel párhuzamosan megállapítható, hogy a sportegyesületek, a sportági szövetségek, a szabadidősport szövetségek, a fogyatékosok sportszövetségei, – hasonlóan a sportági szakszövetségekhez – úgyszintén a társadalmi szervezetek működését szabályozó előírások hatálya alá tartoznak.

A Nemzeti Sportszövetség, a Nemzeti Szabadidősport Szövetség, a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége pedig teljesen megegyezően a Magyar Olimpiai Bizottsággal és a Magyar Paralimpiai Bizottsággal azonos jogállású, kiemelten közhasznú köztestületek azzal a különbséggel, hogy ezeket a sportigazgatási szerv tartja nyilván.

Külön kategóriát képez a sportközalapítványok köre; ezek a 2000. évi CXLV. törvényben foglaltakhoz hasonlóan a Wesselényi Miklós Sportközalapítvány, valamint a Mező Ferenc Sportközalapítvány. Éppen a törvényességi felügyeletre vonatkozó – kissé következtelen – szabályozás tényére figyelemmel, célszerűnek mutatkozik a törvényességi felügyelet terjedelmének és jellegének megvilágítása az egyes szervezettípusoknál külön-külön is.

a./ A sportegyesületek tekintetében – egyezően a 2000. évi CXLV. törvény 20. § (3) bekezdésében foglaltakkal – a 2004. évi I. törvény is utaló szabályt tartalmaz, amennyiben kimondja: sportegyesület – az e törvényben megállapított eltérésekkel – az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (a továbbiakban: Etv.), illetve a Ptk. szabályai szerint működő olyan társadalmi szervezet, amelynek alaptevékenysége a sporttevékenység szervezése, valamint a sporttevékenység feltételeinek megteremtése /16. (1) bekezdés/.

A törvény indokolásának vonatkozó része azt rögzíti, hogy a sportegyesületre a Ptk., valamint az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni. Figyelemmel az egyesülési jog tárgykerében született AB határozatokra – különösen a sporttörvény sportegyesületekre vonatkozó rendelkezéseit vizsgáló legutóbbi határozatra –, a 2000. évi sporttörvény rendelkezéseire képest alkotmányos keretek között szabályozza a sportegyesületek működését. Erre tekintettel a korábbi sporttörvényhez viszonyítva, jelentősen csökkent az Etv.-től eltérő szabályok száma; ez azt jelenti, hogy továbbra sem esik a sporttörvény általi külön szabályozás alá a törvényességi felügyelet. Irányadó tehát az Etv. 14. § (1) bekezdése, vagyis a párt kivételével a társadalmi szervezet mű-

ködése felett az ügyészség a reá irányadó szabályok szerint törvényességi felügyeletet gyakorol. Ha a működés törvényessége másképpen nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat.

b./ Ami az országos sportági szakszövetségeket illeti – hasonlóan a 2000. évi CXIV. törvény 37. § (1) bekezdésében foglaltakhoz – a jelenlegi törvény 27. § (1) bekezdése is akként fogalmaz, miszerint a szakszövetség működése felett a törvényességi felügyeletet az ügyészség gyakorolja. Fontos garancia továbbra is, hogy a szakszövetségek önkormányzati autonómiájának garantálása érdekében – az 1996. évi első törvényi megoldáshoz képest – a törvényességi felügyeletet változtatlanul a Kormánytól független szerv, az ügyészség gyakorolja.

c./ Státuszát tekintve a Nemzeti Sportszövetséghez, a Nemzeti Szabadidő Sportszövetséghez, valamint a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetségéhez hasonlóan és a korábbi szabályozással megegyezően a Magyar Olimpiai Bizottság – illetve az új szabályozás eredményeképp – a Magyar Paralimpiai Bizottság is köztestületként működik (38. § (1) bekezdés). Ez utóbbi két szervezettel összefüggésben a törvény ugyancsak akként rendelkezik, hogy a működése feletti törvényességi felügyeletet az ügyészség gyakorolja. (38. § (2) bekezdés; 40. § (2) bekezdés)

Eltérően a 2000. évi CXIV. törvény MOB-ra vonatkozó szabályainak indokolásától, a jelenleg hatályos sporttörvény már nem emeli ki külön azt a tény, miszerint a MOB esetében – a Nemzetközi Olimpiai Bizottság előírásával összhangban – nem a Kormány vagy annak egyik kijelölt tagja, hanem a Kormánytól független ügyészség látja el a törvényességi felügyeletet.

d./ Fontos megemlíteni, miszerint már a megelőző szabályozásban kialakított státuszaik további megőrzésével a MOB (38. § (1) bekezdés), a Nemzeti Sportszövetség (42. § (1) bekezdés), a Fogyatékosok Sportszövetsége (44. § (1) bekezdés), a Nemzeti Szabadidősport Szövetség (43. § (1) bekezdés), s – nóvumként – a Magyar Paralimpiai Bizottság (40. § (1) bekezdés) a Ksz. szerinti közhasznúsági nyilvántartásba vétel nélkül kiemelkedően közhasznú szervezetnek minősülő köztestületek. A MOB kivételével az utóbbi négy szervezet köztestületi jellege egy – éppen a MOB-hoz képest eltérő – speciális jogszabályi rendelkezéssel is párosul, nevezetesen, hogy ezeket a szervezeteket a sportigazgatás tartja nyilván. eltérően azonban a 2000. évi CXIV. törvény rendelkezéseitől, a törvényességi felügyeletet már nem a nyilvántartást végző szerv, hanem ugyancsak az ügyészség gyakorolja, egységesítve így a Sporttörvény hatálya alá tartozó köztestületek törvényességi felügyeleti kontrolljának rendszerét.

e./ A hatályos Stv. továbbra is szabályozza a sportközalapítványok működését. A 48. § (1) bekezdése – szintén hasonlóan a 2000. évi CXIV. törvény 52. § (1) bekezdéséhez – kimondja, hogy a Wesselényi Miklós Sportközalapítvány és a Mező Ferenc Sportközalapítvány (a továbbiakban együtt: sportközalapítványok) a sport állami támogatási rendszerében az e törvényben és az alapító okirataikban meghatározott feladatokat látják el.

E szervezetekre vonatkozóan sincs közvetlen rendelkezés a törvényességi felügyelet kérdésében, de az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról rendelkező 2006. évi LXV. törvény 1. § (2) bekezdésére figyelemmel a Ptk. 74/ F § (1) bekezdése alapján e jogosítványt jelenleg is az ügyészség gyakorolja.

A törvényességi felügyelettel kapcsolatos jogosítványok

a./ A sportegyesületeket illetően a törvényességi felügyelet terjedelmét és eszközeit illetően – fenntartva a korábbi hagyományokat – a Sporttörvény kifejezett rendelkezéseket nem tartalmaz, így abból az előírásból kell kiindulni, miszerint a sportegyesület – az e törvényben megállapított eltérésekkel – az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (a továbbiakban: Etv.), illetve a Ptk. szabályai szerint működő olyan társadalmi szervezet, amelynek alaptevékenysége a sporttevékenység szervezése, valamint a sporttevékenység feltételeinek megteremtése. /16. § (1) bekezdés /.

Tekintettel azonban arra, hogy a törvény ebben a kérdésben eltérő előírásokat nem foglal magában, az 1989. évi II. törvény 14. § (1) bekezdése, és 16. § (2) bekezdése, az 1972. évi V. törvény 13/ A -15. §, 16. §, 26. § (1) bekezdése, és 27. § (3) bekezdése együttesen alkalmazandó a törvényességi felügyelet gyakorlása kapcsán. Természetes, hogy ha az adott sportegyesület közhasznú jogállású, mindez kiegészül a Ksz. 21. és 23. §-ával is.

A sportági szakszövetségeket illetően ugyanilyen megállapítás tehető. E szervezeteknél azonban – a gyakorlati tapasztalatokból kiindulva – elmondható, hogy a határozatok bírósági felülvizsgálatának némileg korlátozottabb lehetősége okán az ügyészi törvényességi felügyelet jelentősége – álláspontom szerint – nagymértékben felértékelődik. Ez alatt azt kell értenünk, hogy a közvetlen bírósághoz fordulás lehetőségét a törvény nem minden ügyben, hanem a 3. § (6); 14. § (2); valamint 33. § (4) bekezdésében meghatározott esetekben biztosítja, s ezek kivételével az ügyészi törvényességi felügyelet a működés azon területeire terjed ki, amelyekben a közvetlen bírósághoz – avagy Sport Állandó Választott Bírósághoz – való fordulást az Stv. egyébként nem biztosítja. A 27. §-hoz fűzött indokolás ezt akként fogalmazza meg, hogy a szakszövetségek autonómiájának teljes kibontakoztatása érdekében a törvény teljes mértékben helyreállítja az ügyészség törvényességi felügyeleti jogosítványait a szakszövetségek felett, megszüntetve részben a gyermek, ifjúsági és sportminiszter, részben a Nemzeti Sportszövetség e tárgyú többletjogosítványait. Az ügyészi törvényességi felügyelet alól csak azok az ügyek kivételek, amelyekben az érintettek számára a törvény biztosítja a közvetlen bírósághoz, illetve a választott-bírósághoz fordulás lehetőségét.

Ebből a törvényi indokolásból két fontos következtetés vonható le:

Egyrészt, hogy az állam törvényességi felügyeleti jogköre mellett is érvényesülnie kell a szervezetek – ugyancsak törvény által biztosított – autonómiájának, amely kizárólag az ügyészi törvényességi felügyelet mellett történhet, hiszen az ügyészi szervezet nincs alárendelve a Kormányának, ezáltal közvetlen politikai befolyásolása sem lehetséges. Másrészt pedig, hogy a Sporttörvény hatálya alá tartozó azon szervezetek vonatkozásában, amelyekre egyébként az ügyészi törvényességi felügyelet hatálya kiterjed, annyiban korlátozódik a jogosítvány, amennyiben nem terjed ki azokra az ügyekre, amelyekben a Sporttörvény kifejezetten biztosítja a közvetlen bírósághoz fordulás lehetőségét. Ezek pedig: a versenyengedély kiadásával kapcsolatos, a fegyelmi büntetések kiszabásával összefüggő és a székhelyváltoztatás miatti indulási jog megvonása folytán indult ügyekben hozott sportági szakszövetségi döntések.

b./ A MOB alapvető státusz-szabályozásainak meghatározásakor a törvény 38. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a Magyar Olimpiai Bizottság (a továbbiakban: MOB) köztisztület, és a Kszt. szerinti közhasznú társasági nyilvántartásba vétel nélkül, kiemelkedően közhasznú szervezetnek minősül. Ebből következően alkalmazandó rá nézve a Ptk. 65. § (1) bekezdése is, miszerint a köztisztület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, és létrehozását törvény rendeli el. A köztisztület a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el. A köztisztület jogi személy.

Mint látható – a 2000. évi CXIV. törvény korábbi előírásaival egyezően – a MOB, – s az új szabályozás alapján – a Magyar Paralimpiai Bizottság, a Nemzeti Sportszövetség, a Nemzeti Szabadidősport Szövetség, a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége a törvény irányadó rendelkezései alapján kiemelkedően közhasznú szervezetek, ezért rájuk nézve alkalmazni kell a Kszt. 21. §-át is. Ugyanakkor a korábbi szabályozáshoz képest nagyobb számú – összesen öt – szervezet tekintetében maradt nyitott az a törvényességi felügyeleti kérdés, miszerint helye van-e a törvénytől működés miatt a Kszt. 23. §-a alkalmazásának. Felvetődhet ugyanis az alábbi lehetőség.

Amennyiben az említett öt, kiemelkedően közhasznú jogállású szervezet működése és vagyonfelhasználása a Kszt.-ben, az alapító okirataikban, illetve belső szabályzataikban meglévő követelményeknek nem felel meg, vagy azzal kifejezetten ellentétes, és ezen a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészség – jelen esetben a Legfőbb Ügyészség – felhívására nem változtatnak, akkor indítványozható-e velük szemben a közhasznú jogállás törlése, avagy az alacsonyabb közhasznúsági fokozatba történő átsorolás, tekintve, hogy a minősítés megváltoztatása, illetve törlése a Sporttörvény 38. § (1); 40. § (1); 42. § (1); 43. § (1) és 44. § (1) bekezdésébe ütközne.

Ezt a kérdést a 2004. I. törvény ugyanúgy nem rendezte, mint a megelőző 2000. évi CXIV. törvény. Elvi szinten ugyancsak nyitva maradt az Etv. 16. § (2) bekezdés d./ pontjának a megjelölt köztisztületekkel szembeni alkalmazási lehetőségével összefüggő problematika is.

c./ Megszűnt viszont az a párhuzam, amely a 2000. évi CXIV. törvény azon előírásából következett, miszerint a Nemzeti Szabadidősport Szövetség, a Nemzeti Sportszövetség, valamint a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége feletti törvényességi felügyeletet a miniszter gyakorolta (49. §), s ebből következően nem tartoztak az ügyészi törvényességi felügyelet hatálya alá. Ezzel egyidejűleg viszont kiemelkedően közhasznú köztestületeknek minősültek. Mint ilyenekre, nyilvánvalóan vonatkozott a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 21. §-a. Ennek értelmében a közhasznú szervezetek feletti törvényességi felügyeletet – a közhasznú működés tekintetében – a reá irányadó szabályok szerint korábban is az ügyészség látta el. Mivel azonban a törvényességi felügyelet párhuzamossága az Stv. jelenleg hatályos változata szerint már nem áll fenn, és ezáltal kizárólag az ügyészség hatáskörébe tartozik ennek a tevékenységnek az ellátása, fel sem merül a hatásköri összeütközés lehetősége.

d./ A sportközalapítványokkal kapcsolatos törvényességi felügyeleti módszerekre a 2006. évi LXV. törvény 1. § (2) bekezdése alapján a Ptk. 74/ F § (1) bekezdésében meghatározott szabályok nyilvánvalóan továbbra is irányadók.

Összegzés

Az állami törvényességi felügyelet korábbi általános szabályozásához képest a jelenlegi törvény speciálisan – négyféle szervtípusnál – rendelkezik a törvényességi felügyeletről. Közlebebről meg nem határozható indokokból a törvényességi felügyeletet ellátó szervet nem mindegyik szervtípusnál nevesítette a jogalkotó, ebből következően szükségképpen alkalmazandók háttérszabályként az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, a Polgári Törvénykönyv, valamint a közhasznú szervezetekről szóló 1998. évi CLVI. törvény.

Továbbra sem egységes az Stv. hatálya alá tartozó szervezetek nyilvántartásba vételének rendszere, hiszen ebben a bíróságok mellett szerepet kap – a kiemelten közhasznú köztestületek esetében – a sportigazgatás is, bár ez utóbbi teljesen formális, minthogy az említett, kiemelten közhasznú köztestületek nem törölhetőek a sportigazgatási nyilvántartásból, tekintettel arra a körülményre, hogy ez törvénymódosítást igényelne.

Öröndetes tény viszont, hogy nem tartotta fenn a jogalkotó a törvényességi felügyelet vonatkozásában a korábbi párhuzamosságot, hanem kizárólagossá tette – a kormányzati szervek kiiktatása mellett – az ügyészség hatáskörét.

Mivel az Stv – véleményem szerint – pl. a sportági szakszövetségek tevékenysége kapcsán nem minden határozat bíróság előtti felülvizsgálatát teszi lehetővé, ezért azoknál az ügyeknél, amelyekben a meghozott határozatok nem támadhatók meg közvetlenül a bíróság előtt, felértékelődött

az ügyészi törvényességi felügyelet szerepe, tekintettel arra a körülményre, hogy az ügyész az ilyen határozatokat óvással támadhatja, és az eredménytelensége esetén bírósághoz fordulhat.

Végeredményben tehát a korábbiakhoz képest a jelenlegi sporttörvény szabályozási koncepciója – legalábbis, ami a törvényességi felügyelet kérdését illeti – egységesebb, de nyitva maradt az ügyészi jogosítványok alkalmazhatóságával kapcsolatos ellentmondásos szabályozás miatti jogalkalmazási nehézségek egy része is.

A PRÓBÁRA BOCSÁTÁS ALKALMAZÁSA TÁRGYALÁSRÓL LEMONDÁS ESETÉN

A tárgyalásról lemondás a magyar büntetőeljárás jogi relatív új jogintézménye, amelyet az 1998. évi XIX. törvény vezetett be, s amelynek gyakorlati alkalmazására 2003 óta van lehetőség. Talán nem tévedek túlságosan nagyot, amikor azt állítom, hogy ennek az eljárási formának az elmúlt három év során nem sikerült mély gyökeret eresztenie a magyar jog talajában, köszönhetően elsősorban annak, hogy a büntetőeljárás jogi gyakorlati jogászai nem egyhangú egyetértéssel fogadták a merőben új jogintézményt.

A tanulmányban, anélkül, hogy a lemondásos eljárás komplex, kritikai elemzésére vállalkoznék, csupán egyetlen kérdésre szeretném felhívni az olvasó figyelmét: a tárgyalásról lemondás jogintézményével kapcsolatban a próbára bocsátás alkalmazására.

A próbára bocsátás a feltételes elítélésnek az a változata, amikor a bíróság megállapítja a bűncselekmény elkövetését és az elkövető büntetőjogi felelősségét, de nem szab ki büntetést, hanem azt próbaidőre elhalasztja.

Hazánkban a próbára bocsátást az 1908. évi büntetőnovella vezette be, elsőként a fiataloknál. A felnőttekkel szemben az 1978. évi IV. törvény tette lehetővé az alkalmazását, meghatározott feltételek mellett. A próbára bocsátás egyik feltétele az volt, hogy az elkövető által megvalósított bűncselekményt a törvény ne fenyegetse kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel. A másik feltétel pedig, hogy a bíróság megítélése szerint a büntetés célja ezen intézkedés alkalmazásával is elérhető¹.

¹ Btk. 72. § (1) bek.

Az 1987. évi III. törvény módosítása nyomán a *háromévi szabadságvesztés*nél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt lehetett helye próbára bocsátásnak.

Az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel módosított Btk. a próbára bocsátás differenciált szabályozását vezette be, amely alapján külön rendelkezés vonatkozik a vétségre, s külön a büntetetre.

A törvény szerint a bíróság *bármely* vétség, azaz a két évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos, továbbá valamennyi gondatlan bűncselekmény miatt próbára bocsáthatja az elkövetőt, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető. Büntettek esetében azonban az alkalmazás feltételei szigorodtak. A háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett miatt csak különös méltánylást érdemlő esetben lehet helye ezen intézkedésnek.

A Btk.-t módosító, a büntetőjog liberalizációját jelentő 2003. évi II. törvény is fenntartotta ezt a differenciált szabályozási rendszert, ugyanakkor a büntetési körre vonatkozóan részben enyhébb szabályokat állapított meg. A jelenleg is hatályos szabályok szerint próbára bocsátást lehet alkalmazni vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett miatt, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető.

A tárgyalásról lemondás szabályait a büntetőeljárásról szóló, már említett 1998. évi XIX. törvény (Be.) XXV. fejezete állapítja meg.

A Be. 534. § (1) bekezdése értelmében a bíróság az ügyész indítványára a nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indított eljárásban nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, ha a vádlott a tárgyaláshoz való jogáról lemond, és beismerő vallomást tesz.

Önmagában a törvény e megfogalmazásából nem következik sem a büntetőjogi felelősség kötelező megállapítása, sem a büntetés kiszabásának kötelező alkalmazása. Büntetés kiszabása helyett ebben az eljárási formában is sor kerülhet intézkedés alkalmazására. E megállapításom összhangban áll az 1998. évi XIX. törvény indoklásával is, amely szerint a bíróság nyilvános ülésen megállapíthatja a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, vagy a vádlottat próbára bocsátja, ha a vádlott a tárgyaláshoz való jogáról lemond, és beismerő vallomást tesz. A tárgyalásról lemondó vádlott tehát nincs elzárva attól, hogy a bíróság a cselekménye miatt próbára bocsátást alkalmazzon.

Természetesen a próbára bocsátásnak ez esetben is csak akkor lehet helye, ha alkalmazásának egyéb törvényi feltételei is fennállnak, nevezetesen a vádlott által elkövetett bűncselekmény vagy vétségnek, vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntettnek minősül, és alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető.

A tárgyalásról lemondás esetén azonban a bűncselekmények büntetési tételeit nem a Btk. Különös Része határozza meg, a büntetési tételekre a Btk. Általános Részének rendelkezési az irányadók.

A 87/C. § szerint a tárgyalásról lemondás (Be. XXV. Fejezet) esetén a szabadságvesztés mértéke a) az

öt évet meghaladó, de nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a három évet, b) a három évet meghaladó, de öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a két évet nem haladhatja meg.

A törvény ezzel a kedvezményes büntetési tétellel preferálja, ha úgy tetszik, jutalmazza a tárgyalásról lemondást. Így például annak a terheltnek a cselekménye, aki a Btk. 273. § (1) bekezdésébe ütköző önbíráskodás büntetést követi el, a lemondásos eljárásban nem a 273. § szerinti egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel, hanem a 87/C. § b) pontja alapján egy évtől két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A probléma egyértelmű: önbíráskodás büntette esetén a Btk. 72. § (1) bekezdése alapján próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye, hiszen e bűncselekmény háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő, a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárásban azonban az önbíráskodás büntetési tétele egy évtől két évig terjedő szabadságvesztés.

Vajon a fentiek alapján sor kerülhet-e próbára bocsátás alkalmazására? Meggyőződésem, hogy e kérdést – legalábbis a hatályos jogszabályok alapján – nem tudjuk egyértelműen megválaszolni. A próbára bocsátást a tárgyalásról lemondáskor a Btk. 2003. március 1. napjáig kifejezetten kizárta az öt évet, illetve a három évet meghaladó büntetési tétel esetén. (Btk. 72.§ (3) A 87/C. § a)-b) pontja esetén próbára bocsátás nem alkalmazható.)

Az említett időpont után azonban a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdésének e) pontja ezt a rendelkezést hatályon kívül helyezte, s ezzel – megítélésem szerint – Janus-arcú jogi helyzet alakult ki.

Abból ugyanis, hogy a törvény hatályon kívül helyezte a próbára bocsátás alkalmazását kizáró szabályt, a formális logika szerint az következik, hogy az intézkedés alkalmazására lehetőség nyílt. Erre az elvi álláspontra helyezkedik Nagy Ferenc is, aki szerint a próbára bocsátást kizáró szabály – a Btk. 72.§ (3) bekezdésének hatályon kívül helyezésével – már nem érvényesül, próbára bocsátás alkalmazására így sor kerülhet tárgyalásról lemondás esetén is.² Hasonlóképpen vélekedik Soós László, aki megállapítja, hogy a tárgyalásról lemondás és a próbára bocsátás a Btk. 72.§ (3) bekezdésének hatályon kívül helyezésével együttesen is alkalmazható, a tárgyalásról lemondó vádlott nincs elzárva attól, hogy a cselekménye miatt próbára bocsátást alkalmazzon a bíróság.³

Ellentmondani látszik azonban e nézeteknek a törvény indokolása, amely szerint a próbára bocsátást kizáró szabály hatályon kívül helyezésére azért kerül sor, mert az egész egyszerűen felesleges, mivel a próbára bocsátás lehetősége a Különös Részben meghatározott büntetési tételkeretektől függ, míg a 87/C. § nem a Különös Rész szerinti büntetési tételeket módosítja (mint teszi azt, például a

² Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, 2004., 503. old.

³ Berkes György (szerk.): Büntető Eljárásjogi Kommentár a gyakorlat számára. 2004., 1176. old.

fiatalkorúak esetében, a Btk. 110.§-a), hanem a kiszabható szabadságvesztés felső határát határozza meg. Az indokolás szerint tehát a kizáró szabály hatályon kívül helyezése ellenére továbbra sincs lehetőség a próbára bocsátás alkalmazására.

Ezt az álláspontot képviseli a szakirodalomban *Busch Béla* is, aki teljes egészében elfogadja az indokolás okfejtését.⁴

A magam részéről némi ellentmondást vélek felfedezni a 2003. évi II. törvény indokolásának idézett passzusában és ezzel *Busch Béla* nézetében.

Téves ugyanis a törvény indokolásának az a megállapítása, miszerint a Btk. 87/C. §-a nem a Különös Rész szerinti büntetési tételeket módosítja (mint teszi azt, például a fiatalkorúak esetén, a 110. §), hanem a kiszabható szabadságvesztés felső határát határozza meg. Épp ellenkezőleg: azzal, hogy a 87/C. § meghatározza a tárgyalásról lemondó terhelte kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartamát, a Különös Rész büntetési tételeit módosítja. A példaként említett önbíráskodás büntetnének különös részi büntetési tétele egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha azonban az elkövető a tárgyaláshoz való jogáról lemond, az általa elkövetett önbíráskodás miatt kiszabható szabadságvesztés felső határa két év, vagyis a büntetési tételkeret egy évtől két évig terjedő szabadságvesztés. Vegyük észre, hogy a Btk. 110.§-a ugyanezen módon jár el a fiatalkorúak esetén is! Amikor a kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartamáról rendelkezik, nem tesz mást, mint megállapítja a szabadságvesztés felső határát. Megítélésem szerint a fiatalkorúra és a tárgyalásról lemondó terhelte vonatkozó jogkövetkezmények törvényi megállapítása között azért sem tehető különbség, mert mindkét elkövetői csoport esetén azonos rendező elv, a tettes büntetőjogi felfogás érvényesül.

Ezek alapján úgy gondolom, hogy önmagában a 2003. évi II. törvény indoklására hivatkozással nem zárható ki a lemondásos eljárásban a próbára bocsátás alkalmazása.

Más megközelítésben ugyan, de *Blaskó Béla* is úgy vélekedik, hogy a kedvezményes büntetési tétel ellenére sincs lehetőség a tárgyalásról lemondás jogintézményével kapcsolatban próbára bocsátás alkalmazására, ugyanis a Btk. 72. § (1) bekezdésének a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntettek büntetési tételére utalása a Btk. Különös Részében az adott tényállásnál meghatározott büntetési tételkeret felső határát jelenti, erre tekintettel, ha a Btk. Általános Részének valamelyik rendelkezése büntetési tételkeret módosításáról rendelkezik, az nem hat ki a próbára bocsátás szóban forgó feltételére.⁵

Blaskó Béla érvelését azért nem tudom elfogadni, mert azt nem támasztja alá megfelelő büntetőjogi forrásokkal. A szerző a Vas Megyei Bíróság Bf. 234/1995.sz. határozatára hivatkozik, ebben az

4 Busch Béla (szerk.) : Büntetőjog – Általános rész. HVG-ORAC, 2006., 293-294 old.

5 Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog – Általános Rész. Rejtjel, 2002., 442. old.

ítéletben azonban a bíróság csak azt mondja ki, hogy a próbára bocsátás alkalmazására abban az esetben nyílik lehetőség, ha a törvényben meghatározott különös feltételek fennállnak. A próbára bocsátásra a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett esetében van mód,⁶ e tekintetben pedig mindig a törvényben meghatározott büntetési tételt kell alapul venni. Az ítélet nem ad útmutatást arra vonatkozóan, hogy e büntetési tétel alatt a Különös Részben meghatározott, vagy az Általános Rész rendelkezése által módosított büntetési tételt kell-e érteni.

Annak ellenére, hogy *Blaskó* nem hivatkozik rá, a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 97. számú állásfoglalása alátámasztani látszik álláspontját, s egyben az általam vizsgált problémára is megoldást kínál. A 97. számú BK. ugyanis kimondja, hogy *azokban az esetekben, amikor a Btk. vagy a Be. a jogkövetkezményeket a törvényben meghatározott büntetéshez fűzi, ezen a Btk. Különös Részében megállapított büntetési tételt kell érteni.* Azonban mint tudjuk, az ördög a részletekben lakik. A kollégiumi állásfoglalás taxatív felsorolja azokat a büntető anyagi jogi és büntető eljárásjogi rendelkezéseket, amelyek jelentőséget tulajdonítanak a törvényi büntetési tételnek, s amelyekre ezek szerint az állásfoglalás vonatkozik, e felsorolásból azonban hiányzik a Btk. próbára bocsátásról rendelkező 72.§-a. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá az a körülmény sem, hogy az állásfoglalás 1980-ban született meg, a magyar jog pedig csak 1998 óta ismeri a tárgyalásról lemondás intézményét. Ezek alapján úgy gondolom, hogy a 97. számú BK. nem szolgálhat zsinórmértékként a próbára bocsátás és a tárgyalásról lemondás együttes alkalmazásának megítélése szempontjából.

Nagy Ferenc és *Soós László* jogértelmezésének kiindulópontja nyilvánvalóan az, hogy a próbára bocsátás alkalmazásának a Btk. 72.§ (1) bekezdésében meghatározott különös feltételei a 87/C. § által biztosított kedvezményes büntetési tételekre tekintettel fennállnak a lemondásos eljárásban. Csupán a jogalkotónak a 72. § (3) bekezdésében kifejezett akarata gátolta meg a két intézmény együttes alkalmazását. A kizáró szabály azonban – a (3) bekezdés 2003. március 1-jével történő hatályon kívül helyezésével – már nem érvényesül, logikai értelmezés alapján tehát próbára bocsátásra sor kerülhet tárgyalásról lemondás (Btk. 87/C. §) esetén is.

Bár a hatályos jogszabályok alapján ezt az érvelést magam nem tudom cáfolni, mégis aggályaimnak adok hangot, mert érzésem szerint e jogértelmezés sértheti a büntetőjog egyes alapelveit.

Képzelnék csak el, hogy a rablás elkövetőjét a lemondásos eljárás során a bíróság próbára bocsátja! A *Nagy Ferenc* és *Soós László* által képviselt nézet szerint erre minden lehetőség megvan, a rablás büntetési tétele ugyanis tárgyalásról lemondás esetén – a 87/C. § a) pontja alapján – három évre csökken. A magam részéről ezt nem tartom összeegyeztethetőnek az arányosság elvével, amely megköveteli, hogy a szankció súlya és szigora arányban álljon az elkövetett bűncselekménnyel,

⁶ Ekkor még az 1987. évi III. törvény volt hatályban.

annak súlyával. A rablás (és minden más bűncselekmény) absztrakt tárgyi súlyát a Btk. a Különös Részben megállapított büntetési tétellel fejezi ki⁷, s az a körülmény, hogy a terhelt a tárgyaláshoz való jogáról lemond, meggyőződés szerint nem érinti az általa elkövetett rablás (vagy más bűncselekmény) absztrakt társadalomra veszélyességét⁸.

Összegezve álláspontomat: nem látom kellőképpen megalapozottnak azt az érvelést, amely kizárja a próbára bocsátás alkalmazását tárgyalásról lemondás (Btk. 87/C.§) esetén, ugyanakkor nem értek teljesen egyet a két intézmény együttes alkalmazását tételező nézetekkel sem, az arányosság követelményének sérelme okán. Az elméleti bizonytalanságot látva kijelenthető, hogy e probléma megoldására nem alkalmas a tudományos vagy a jogalkalmazói értelmezés, a kérdést törvényi szinten kell rendezni.

7 Ahogyan ezt a Legfelsőbb Bíróság is megállapítja a már idézett 97. számú kollégiumi állásfoglalásban.

8 Persze az arányosság elvének sérelme eleve kódolva van a próbára bocsátás törvényi szabályaiban. A hatályos Btk. ugyanis lehetővé teszi ezen intézkedés alkalmazását bármely vétség esetén, a büntettek vonatkozásában viszont csak a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő körre nézve. Ez alapján tehát, amíg önbíráskodás esetén – amelynek törvényi büntetési tétele egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés – próbára bocsátásnak nincs helye, addig halálos tömegszerencsétlenséget eredményező közúti baleset gondatlan okozása vétségével szemben – amelynek büntetési tétele két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés – ezen intézkedés alkalmazható. Ha egy bűncselekmény absztrakt tárgyi súlyát a Btk. a Különös Részben meghatározott büntetési tétellel fejezi ki, hogyan lehetséges, hogy a jelentősebb tárgyi súlyú vétség elkövetője próbára bocsátható, az enyhébb tárgyi súlyú büntett elkövetője pedig nem?

AZ „ÚJ TERRORIZMUS” FOGALMA ÉS AZ AL-KAIDA

Bevezetés

2001. szeptember 11-e óta nyilvánvaló, hogy az ezredforduló időszakában új világpolitikai helyzet alakult ki. Ez a nap szimbolikus erővel, minden ember számára kézzelfoghatóan jelölte ki egy új korszak kezdetét. Nem túlzás azt állítani, hogy történelmi dátumról van szó. Az azóta eltelt négy év tapasztalatai alapján már sok minden kirajzolódik, számos kérdés azonban még nyitott.

Ennek az új periódusnak központi eleme a terrorizmus jelensége. A terrorizmus jelentette fenyegetés motiválja elsődlegesen az egyedüli szuperhatalom, az Egyesült Államok cselekvését (vagy legalábbis visszatérően erre hivatkozik), ennek megfelelően a terrorizmushoz – és az USA-hoz – való viszonyulás döntő mértékben meghatározza egy-egy állam helyét, szerepét a jelenlegi világrendben. A terrorizmus ellenében, a rá való hivatkozással átalakulóban van a nyugati világ: új jogintézmények, új technológiák, a mindennapi élet megszervezésének eddig nem ismert megoldásai vannak születőben. Ennek értékeléséről megoszlanak a vélemények, de a tény aligha vitatható.

Ugyanakkor óhatatlanul felmerül a kérdés: mi is az a terrorizmus? A szó ismerős valamennyi tájékozott ember számára, és nem is új keletű. Tulajdonképpen a francia forradalom óta különböző jelentéstartalmakkal jelen van a gondolkodásunkban. Az 1960-70-es évek óta a szó a „közbeszéd” része, olyan események gyűjtőfogalma, amelyek előfordulása gyakori, nagy érdeklődést váltanak ki, hírtértékük jelentős. Ennek alapján azt gondolnánk, tudjuk, miről beszélünk. De vajon tényleg így van-e? Véleményem szerint ez alapvető tévedés. Megtévesztő a szóhasználat, amely ily módon megakadályozza, hogy tisztán lássunk a jelenlegi fenyegetés természetét és az ellene való fellépést illetően.

Az alábbiakban arra teszek kísérletet, hogy igazoljam: a 2001. szeptember 11-e óta valamennyiünk mindennapi életét meghatározó jelenség meglehetősen csekély, szinte minimális azonosságot mutat azzal, amelyet terrorizmus névvel illetünk. Erre a jelenségre jobb híján az „új terrorizmus” kifejezést használok, azonban úgy vélem, célszerű lenne egy olyan terminus kialakítása, amely egyértelműbbé teszi a különbségeket terrorizmus és „új terrorizmus” között. Természetesen nem szabad szem elől téveszteni, hogy egy dinamikusan változó, a konkrét megjelenési formáiban térben-időben nagy változatosságot mutató jelenségről van szó. Az alábbiakban kifejtésre kerülő definíció és elemei ezért egyfajta pillanatfelvételnak tekinthetők.

Az „új terrorizmus”

Az „új terrorizmus” definíciójaként a következő elemek ragadhatók meg, amelyeket bővebben is megpróbálok kifejteni: nem állami szereplők globális ideológia alapján, globális politikai célok érdekében elkövetett olyan erőszakos és ezeket segítő, támogató cselekményei, amelyekben túlnyomó vagy hangsúlyos az olyan célpontok elleni támadás, amelyek semmilyen formában nem tekinthetők legitimnek, módszereik pedig háborús logikát követnek.

Ennek a definíció-kísérletnek jelenleg egyetlen erő, az Al-Kaida nevével fémjelzett, az iszlám vallás egyfajta értelmezése alapján álló csoportok összessége felel meg, így a definíció-kísérlet magyarázatánál is erre hivatkozom.

BŐVEBBEN KIFEJTVE AZ EGYES ELEMÉKET

1. Nem állami szereplők: ebben a vonatkozásban nincs alapvető különbség terrorizmus és „új terrorizmus” között. Mindkettő kizárólag nem állami szereplők, különböző csoportok, szervezetek cselekvési területe. Szokás ugyan – főként történelmi összefüggésekben – állami terrorizmusról beszélni, azonban véleményem szerint egyes hasonlóságok (mindenek előtt az erőszak kiváltotta félelemmel való manipulálás) ellenére sem helytálló ezeket összemosni. Különbség ugyanakkor, hogy míg a hagyományos terrorizmus (különösen a kétpólusú világrendben) nagymértékű támogatást élvezett egyes államok részéről, ma nemigen találunk olyan államot, amely ehhez foghatóan támogatná az „új terrorizmust”: legfeljebb nincs ereje, eszköze hatékonyan fellépni ellene (még ha politikai-ideológiai rokonszenvet és bizonyos pénzügyi támogatást ki is mutathatunk egyes iszlám államok részéről).

2. Globális ideológia alapján, globális politikai célok érdekében: ez a faktor az egyik döntő elhatároló ismérv terrorizmus és „új terrorizmus” között. Az egész eddigi történelem folyamán a terroristának tekinthető csoportok partikuláris – és többnyire világi – célokat szolgáltak: nemzeti törekvéseket

(ETA, IRA, stb.), egyes társadalmi viszonyok átalakítását (szélsőbaloldali és szélsőjobboldali terror-szervezetek), esetleg ezek egyfajta keverékét (ahogy a hagyományos közel-keleti terror-szervezetek ideológiájában is jelen voltak nacionalista-anticionista és antikapitalista elemek). Ezzel szemben az Al-Kaida és követői globális ideológia alapján állnak: végső célkitűzésük voltaképpen az ő értelmezésük szerinti iszlámot követő világállam létrehozása. Az egyes részcélok (Irak „felszabadítása”, a Nyugattal együttműködő arab rezsimek megdöntése, Izrael megsemmisítése vagy éppen az oroszok kiűzése Csecsenföldről) mind-mind ennek alárendeltek.

A globális ideológiából következik a szervezeti különbözőség is. A hagyományos terrorista csoportok viszonylag jól leírhatóak voltak, egymástól pedig mereven elkülönültek (sőt, a frakcióharcok eredményeképpen jellemző volt ezek aprózódása és az egymással való éles szembenállás az egy tőről fakadó mozgalmak esetén). Ezzel szemben az Al-Kaida az elmúlt négy évben túllépett minden hagyományos szervezeti kereten. Miközben maga a konkrét szervezet az afganisztáni invázió következtében nagyrészt fizikailag megsemmisült, létrejött egy olyan globális hálózat, amely a név és a célok ernyője alatt az egyes csoportok laza, nemegyszer csupán virtuális kapcsolatára épül, ahol az egyes szereplők nagyfokú önállósággal rendelkeznek. Az Al-Kaida tulajdonképpen mára egy jelző, egyfajta „védjegy” (éppen ezért ebben a formában bízást tekinthető egy ízig-vérig XXI. századi szervezetnek, mégoly archaikus céljai ellenére is). A szervezet nagymértékben amorf és rugalmas is: egy-egy (akár spontán módon megszerveződő) csoport az Al-Kaida részévé nyilváníthatja magát, ha azonosul ideológiájával- a központi mag nem fogja ezt elutasítani (sőt, megkockáztatom, hogy hosszabb távon akár az első számú vezetők halálával és jelenleg még létező törzskaruk megsemmisítésével, mindenfajta központ nélkül is élő és akcióképes maradhat a szervezet).

Mindennek következtében az Al-Kaida jelenlegi „szervezete” nem feleltethető meg, nem írható le a hagyományos csoportok kategóriáival, valamint (eddiggi ismereteink szerint) mentes a frakcióharcoktól, illetve az egyes csoportok közötti metodológiai és világnézeti ellentétektől. Ugyanakkor a csoportok kapcsolata egyre inkább a tapasztalatok és információk cseréjére szűkül a hagyományos hierarchikus viszonyok helyett. Ez természetesen megnehezíti az ellenük való fellépést is. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy ez az átalakult Al-Kaida képes volt egyes hagyományos terror-csoportokat magába integrálni, amelyek ily módon feladták eredeti partikuláris programjukat, és potenciáljukat a globális program szolgálatába állították.

3. Erőszakos és ezeket segítő, támogató cselekmények: ez a faktor érintkezési pont a hagyományos és az „új terrorizmus” között. Alapvető eszközeik az erőszakos, többnyire (büntetőjogi értelemben) fegyveresen elkövetett cselekmények. Békés terrorizmus nem létezik, nem is létezett, ez önellentmondás lenne. Természetesen az erőszakos cselekmények nem lennének elkövethetőek a segítő-támogató cselekmények nélkül. Itt már megragadható némi különbség: a hagyományos

terrorizmushoz képest a segítő, támogató cselekmények felértékelődtek. Ennek okai összetettek: a hagyományos terrorizmusnál az anyagi eszközök szolgáltatása (finanszírozás) kevésbé volt eklatáns probléma, lévén, hogy forrásaik jó része egyes államoktól származott. Az Al-Kaida pénzügyi alapját azonban elsődlegesen magánszemélyek adják, méghozzá a legitim forgalomból „eltérített” pénzekkel. Másrészt, a hagyományos terrorizmushoz kevésbé kapcsolódott propaganda-tevékenység, az „új terrorizmusban” azonban a fegyveres harc szinte ugyanolyan fontos kiegészítője lett a propaganda, a terrorcselekményekre való, a konkrét felbujtástól elkülöníthető biztatás, a terrorcselekmények magasztatása, természetesen vallási köntösbe bújtatva. Ily módon a terrorizmus fogalmi körébe vonható magatartások köre jelentősen kiszélesedett, valamint – nem függetlenül a globalizációtól, az új fajta kommunikációs technikáktól – bővült a „közönség” is. Míg a hagyományos terrorizmus a médiát céljai megismertetésére és a félelem légkörének kialakítására használta, maguk a szervezetek azonban zártak voltak, és utánpótlásuk is kisszámú személyből tevődött ki, az „új terrorizmus” emellett arra is használja a médiát, hogy magát elfogadtassa, sőt egyenesen vonzóvá tegye egy viszonylag jelentős (globális kiterjedtségű) réteg körében. Ennek megfelelően új alapokra helyeződött az utánpótlás-nevelés is.

4. Túlnyomóan vagy hangsúlyosan legitimnek nem tekinthető célpontok: ennek a pontnak a vizsgálata igen összetett kérdés. A terroristának minősítés szempontjából a legitim célpont meghatározása döntő jelentőségű, hiszen ha az erőszak legitim célpont ellen irányul, nem beszélhetünk terrorizmusról. A meghatározásnál a kiindulópontig kell visszamennünk. A terroristák nem állami szereplők, akik államok ellen küzdenek erőszakos eszközökkel. De ez éppúgy igaz terroristának semmiképpen nem nevezhető gerillaszervezetekre („paramilitáris szabadságharcosokra”) is, amelyek a nemzetközi humanitárius jog (a Genfi Konvenciók 1977-es Kiegészítő Jegyzőkönyvei) értelmében akár az államokhoz hasonló elismerést is élvezhetnek.

A hangsúly a célpontok körének megvonásán van: a terrorista (ebben a tekintetben nem látok különbséget a hagyományos és az „új terrorizmus” között) az államgépezet szereplőin (politikusok, katonák, rendőrök stb.) kívül ahhoz csak esetlegesen (állampolgárság, etnikum, tartózkodási hely, stb. révén) kapcsolódó személyeket („civileket”) is legitim célpontnak tekint. Megjegyzendő, hogy olvasatom szerint egy olyan szervezet, amely teljes mértékben az államgépezet szereplőire korlátozza akcióit (politikai gyilkosságokat követ el, katonákat, rendőröket, tisztviselőket támad), nem tekinthető igazából terroristának, hiába, hogy a Büntető Törvénykönyv alapján terrorcselekményt követ el. Persze, morális megítélés, utólagos igazolás vagy értékelés szempontjából ettől még bűnöző, ha egy demokratikus rendszer ellen lép fel – ugyanakkor akár szabadságharcos is lehet, ha ugyanezeket a cselekményeket egy diktatúra ellen követi el.

Az „új terrorizmusban” a hagyományoshoz képest (összefüggésben a következő pontban tárgyalt módszerekkel) az arányok billentek el. Míg a hagyományos terrorista csoportok a civilek elleni

támadást nem tekintették elsődlegesnek, addig az Al-Kaidánál ők váltak a fő célponttá, és ez a körülmény még ott is meghatározza a szervezet tevékenységét, ahol egyébként konkrét, effektív gerillaháborút is folytat (Irak, Kaukázus térsége).

5. Háborús logikát követő módszerek: szoros összefüggésben az előző pontban kifejtettekkel, itt nagyon élesen megragadható a különbség hagyományos és „új terrorizmus” között. Ha a lehetséges célpontok körének megvonását illetően azonosságot találunk is (vagyis legitim célpontnak tekintik a civileket is), alapvető a differencia. A hagyományos terrorizmusban a civil célpontokat eszközként használták, amelynek a legtipikusabb módszere a túszejtés volt. A civilek élete így alkut tett lehetővé, politikai előnnyel kecsegtetett. Ezzel szemben az Al-Kaida akcióinál nincs alku: nem túszul ejtik, hanem megsemmisítik a civil célpontokat. Nincs miről tárgyalni, nincs politikai cél. Nem kívánják a csapatkivonást, sem foglyul ejtett társaik elengedését. Céljuk kizárólag (a távoli globális cél elérése érdekében) a minél nagyobb pusztítás, valamint a kiváltott félelem révén az „ellenség” hátországának gyengítése. Ennek alapján tekintem ezt a módszert „háborús logika” szerintinek.

A fogalomzavar és következményei

2001. szeptember 11-e óta a nyugati világ fogalomzavarban szenved. A terrorizmus és a terroristák elleni küzdelemről, az általuk jelentette fenyegetésről beszél, ezáltal egybemossa a hagyományos (legalábbis az utóbbi 25-30 évben megszokott) és az „új terrorizmust”. Mindeközben utóbbi igen kevésbé terrorizmus a szó hagyományos értelmében, magam is csak megfelelő terminus híján nevezem ekként. Ez fontos következményekkel jár: nem válik nyilvánvalóvá, hogy nem a korábban megvolt fenyegetés új változata, hanem egy jószerevel előzmények nélküli, gyökeresen új fenyegetés érhető tetten társadalmainkban; ahogy az sem, hogy ennek megfelelően nem a hagyományos eszközökkel kell küzdeni ez ellen a fenyegetés ellen, hanem meg kell találni a megfelelő – új vagy továbbfejlesztett – eszközöket.

Ezenkívül még egy dologról meg kell emlékeznünk, ami ebből a fogalomzavarból következik, ez pedig a politikai korrektség csapdája. Ódzkodunk attól, hogy konkretizáljuk, nevén nevezzük a fenyegetést. Hagományos terrorizmus kétségtelenül sokféle volt (és részben máig megvan): vallási, nemzeti, politikai, mindegyikből többféle. De az „új terrorizmus” jelentette fenyegetést jelenleg (bár elméletileg nem zárom ki, hogy ez valamikor a jövőben megváltozzék) csak az Al-Kaida neve, „védjegye” alatt tömörült csoportok képviselik a világon.

Politikai és jogi értelemben is csapdahelyzetbe kerülhetünk tehát: alapvetésünk az emberi jogok tisztelete, amelynek az önkényes megkülönböztetés tilalma is a része. Ezért meg kell találnunk azokat a megoldásokat, amelyek révén ezt az egy konkrét fenyegetést képessé válunk adekvátan, azonban

mégiscsak egy általános formula alkalmazásával leírni, és megfelelő módszerekkel kezelni, ezáltal elkerüljük azt, hogy saját alapelveinken (így az önkényes megkülönböztetés tilalmán) erőszakot tegyünk. A fenti vázlatban egy ilyen formula egy lehetséges változatát törekedtem rögzíteni.

Felhasznált irodalom

Barker, Jonathan: A terrorizmus. Budapest, HVG Kiadói Rt., 2003.

Burke, Jason: Al-Kaida. A terror árnyéka. Budapest, HVG Kiadói Rt., 2004.

Ferwagner-Komár-Szélínger: Terrorista szervezetek lexikona. Gavriilo Principtől Oszama bin Ladenig. Budapest, Maxim Kiadó, 2004.

Townsend, Charles: A terrorizmus. Budapest, Magyar Világ, 2003.

A GYERMEKKOR HATÁRÁNAK KÉRDÉSE

(Észrevételek Benczúr Csaba Tények és gondolatok a gyermekbűnözésről című tanulmányával kapcsolatban)

Dr. Benczúr Csabának az *Ügyészek Lapja* 2006. évi IV. számában megjelent, *„Tények és gondolatok a gyermekbűnözésről”* című, a büntethetőségi korhatár kérdését is érintő tanulmányához szeretnék néhány gondolattal csatlakozni. A büntethetőségi korhatár az elmúlt évtizedekben (gyakorlatilag az 1961-es büntetőjogi novella óta) a büntetőjog Szent Gráljává vált. Pro és kontra számos dolgozat érvel(t) a korhatár felemelése / leszállítása mellett,¹ de a szerzők alapvetően egyetértenek abban, hogy kiemelkedő fontosságú büntetőpolitikai kérdéssről van szó, ami nemcsak (vagy elsősorban) a statisztikát befolyásolja. A korhatár leszállítása mellett érvelők egy része szerint a „kis szörnyetegek”² büntethetőségével tulajdonképpen társadalompolitikai döntés születne, amelyet a közvélemény, és a politikai aktorok többsége is támogat.³ Az ellentábor véleménye szerint azonban a gyerekeknek nincs helyük az igazságszolgáltatási rendszerben, amelytől idegenek azok a reakciók, kezelési módok, technikák, amelyek ezekben az esetekben (meggyőződésük szerint) hatékonyak, sikeresek lehetnek. A Benczúr dolgozatában elemzett tényeket, statisztikai adatokat nem vitatva, és tekintetbe véve a gyermekkori bűnözés kezelésével, a büntethetőségi korhatárral kapcsolatos javaslatait, néhány határterületi, gyermekvédelmi kérdést, megfontolást szeretnék a kérdés körül kibontakozó – igen hasznos és fontos – szakmai vitához hozzátenni.

1 Lásd: Vavró I.: A gyermek- és fiatalkorúak „bűnözésének” néhány kérdése. CSAGYI 2000/3.

2 Lásd: Szemán László: Kis szörnyetegek. Budapest, 2004.

3 Lásd: Mindannyian kudarcot vallottak – bűnelkövető gyermekkorúak hányódása a gyermekvédelem labirintusában, CSAGYI 2003. 4. szám, 40-42. o.

Vitathatatlan, hogy a gyermekkor kérdése egyedülálló módon képes relativizálni egyes jogdogmatikai fogalmakat (felelősség, beszámítási képesség, prevenció, szankció, stb.), illetve magának a büntető anyagi és eljárási jognak a határait is. Fiatalkorúak esetén a jogalkalmazók eddig is jellemző módon lemondtak a büntetőigénnyről⁴, a büntethetőségi korhatár leszállításával pedig várhatóan még több „alternatív elemmel” bővülne a szankciórendszer. Ezeknek egy része – miként azt Benczúr is kifejti – vélhetően nem is lenne valós szankciónak tekinthető, sokkal inkább olyan büntetőjogi jogkövetkezménynek, melynek végrehajtására az igazságszolgáltatás rendszerén kívül kerülne sor (pl. a szociális vagy gyermekvédelmi ellátórendszerben).

A büntetőjog szociálpolitikai aspektusai a fiatalkorúak büntetőjogában egyértelműen dominánsak. A fiatalkorúak reszocializációja mint gyermekvédelmi alapelv jelenik meg a hatályos magyar büntetőjogban is, hasonlóképpen a büntetés – a Btk. fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó fejezetében definiált – céljához. A hatályos szabályozás legnagyobb értéke, hogy a fiatalkorúakra vonatkozóan a felnőttekétől eltérő, a speciális prevenciót, a nevelést és a társadalmi beilleszkedést elősegítő szabályokat tartalmaz. A Btk. VII. fejezetének szabályai elsősorban a szankciók tekintetében különböznek, amely eltérések dogmatikai alapja a büntetés 108.§-ban meghatározott célja. Az Általános részben a 37.§ valamennyi elkövetőre irányadóan jelöli meg a büntetés célját, és ehhez képest a maiore ad minus tér el a 14-18 évesekre vonatkozóan a 108.§. Tagadhatatlanul szerencsésebb lenne az a megoldás, amely a Btk. általános részi meghatározásainak primátusát érvényben hagyná a törvénykönyv valamennyi fejezetére nézve. Ezt legkönnyebben a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok külön törvénykönyvbe való rendezésével lehetne elérni. A jelenlegi dogmatikai rendszerben is érvényre juthatnak azonban az alapvető szociálpolitikai / ifjúságpolitikai, nota bene gyerekvédelmi megfontolások. Így például hogy a büntetőeljárás során a fiatalkorú érdekében kezdeményezni lehet óvó- és védőintézkedések elrendelését, vagy akár a fiatalkorú nevelését, gondozását, felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni intézkedéseket. Ebből a szempontból aggályosnak gondoljuk, hogy a pártfogó felügyelet elrendelésével a gyermekjóléti szolgálat, illetve a családsegítő központ munkája (kötelezően) megszűnik, és így a gyerekvédelmi-igazságszolgáltatási rendszer közötti együttműködés, egymást kiegészítő/erősítő közös munka nem valósulhat meg.

A nemzetközi folyamatokat elemezve⁵ szembetűnik az ajánlások, nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárások és a nemzeti kriminálpolitikai folyamatok szembenállása. Több európai

4 Lásd: Fülöp Ágnes – Nagy Emese tanulmányát a vádelhalasztás, próbára bocsátás arányáról fiatalkorú elkövetők esetén. Új törekvések a fiatalkorúak büntetőjogában. In: Kriminológiai Tanulmányok 42. szám, OKRI, Budapest, 2005, 302-327.old.

5 Lévay M.: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. A tanulmány megjelent a Wiener A. Imre ünnepi kötetben. Szerk.: Ligeti Katalin. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005. 517-529.o.

országban is megfigyelhető (Németország, Franciaország stb.), hogy a gyermekek, fiatalok által elkövetett bűncselekmények egyre nagyobb figyelmet kapnak, és ezzel összefüggésben stratégiai csomagok születnek az ifjúsági kriminalitás megfékezésére, leküzdésére. Ezen programtervek közös elemeként jelentkeznek az alábbiak:

- a fiatalkorúak büntető jogszabályainak restriktív jellegű alkalmazása;
- a büntetési módok és tételek súlyosbítása;
- ezeknek a 14 éven aluli korosztályra való kiterjesztése;
- a szabadságelvonással járó büntető ítéletek arányának növelése.

Előtérbe kerül a szabadságelvonás, a társadalmi izoláció, amelyben az elkövető elsősorban a tette által okozott kár mértékét fogja érezni, praktikusabban abból a tényből, hogy milyen hosszú időre „vonták ki őt a forgalomból”. Ezekkel a reformtervekkel a jogalkotók így feladják azt az irányt, melynek révén az alternatív büntetési lehetőségek igénybevételével inkább a társadalmi cselekvés képességeinek fejlesztésével és belátással törekedett a bűnelkövető fiatal helyes útra terelésére és kevésbé a hagyományos megtorló jellegű büntetéssel. Oly mértékig, hogy ezt általánosan a gyermekek korosztályára is kiterjeszteni szándékoznak, és növelni tervezik a zárt intézeti férőhelyek számát. Ezek a folyamatok nemcsak a gyermekkorúakra nézve fenyegetőek, hanem a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatásban (nemzetközi dokumentumokban, így például az Európa Tanács 20/2003. Ajánlásában) tapasztalható pozitív elmozdulást is negligálhatják.

Azokban az országokban, ahol létezik a fiatalkorúak bűncselekményeinek elbírálásához önálló alapot adó fiatalkorúak büntető törvénykönyve és külön fiatalkorúak bírósága, az igazságszolgáltatásban pedig már létjogosult az alternatív büntetés gondolata, kedvezőbb a helyzet, mint azokban az országokban, ahol a resztoratív technikák marginális szerepet játszanak. Ahol a fiatalkorúak ügyeinek elbírálásában győzött a szociál-integratív szemlélet (lásd Németország, Hollandia, Belgium stb.) a megtorlás felett, ott az életkor leszállításával a büntetőjog látókörébe kerülő gyerekeknek van reális alternatívájuk arra, hogy elkerüljék a fiatalkorúak „hagyományos szankciórendszerét”. A társadalom azonban (érthető módon) meg akarja védeni magát, ezért politikusait küldi csatába, és nem figyel oda eléggé (mert nem szolgálja közvetlenül az általános biztonság iránti igényét) a szakszerű érvekre.

Csak néhány a gyermekvédelmi, szakmai dilemmákból:

Mennyiben ellentétes az *ENSZ Gyermekjogi Egyezményével*, ha növekvő számú gyermeket emelnek ki családjából saját felróható magatartására (azaz bűnelkövetésre) hivatkozva?

Mennyiben tud megfelelni Magyarország a Gyerekjogi Konvenció azon rendelkezésének, hogy ha a gyermeket ki kell emelni a családjából, akkor az állam különleges védelmére és segítségére jogosult? Biztosítottak-e ebben a körben azok a speciális (segítő) programok, kezelési lehetőségek, amelyek

a későbbi, ismételt elkövetővé válás megelőzésében – a nemzetközi tapasztalatok szerint⁶ – hatékonyak lehetnek?

Biztosítható-e a Konvenció 40. cikke, 3. pontjának érvényesülése a büntethetőség korhatárának leszállítása esetén is, azaz hogy minden lehetséges és kívánatos esetben a gyermek ügyét bírói eljárás mellőzésével kell kezelni, oly módon, hogy a törvényes biztosítékokat és emberi jogokat teljes mértékben be kell tartani?

A Konvenció 40. cikkének 4. pontja kimondja, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást kell biztosítani. Mennyiben biztosítottak a fentiek jelenleg, és mennyiben lesz biztosítható a büntethetőségi korhatár leszállítása után megnövekedett fiatalokú népesség esetén?

A *Pekingi Szabályok* kimondják, hogy a gyermeknek a szülőtől való elválasztása csak akkor történhet meg, ha az eset körülményei ezt a súlyos lépést nyilvánvalóan igazolják. Ennek az elvárásnak mennyiben felel meg a jelenlegi rendszer, és mennyiben lesz képes figyelembe venni ezt a gyerekvédelmi elvet az igazságszolgáltatási rendszer a büntethetőségi korhatár esetleges leszállítása esetén?

A *Riyadhi Irányelvekben* foglalt elvárás teljesítésére, mely szerint „a fiatalokú bűnözés megelőzése az egész társadalom erőfeszítéseit kívánja meg”, mennyiben nyílik jobb lehetőség az igazságszolgáltatás, mint a gyerekvédelmi rendszer keretében?

A fenti dilemmák a releváns nemzetközi dokumentumok rendelkezéseire hivatkozással kérdőjelezik meg a büntethetőségi korhatár esetleges magyarországi leszállítását. A gyerekvédelmi aggályok természetesnek vehetőek, hiszen a szociális ellátórendszer alapelve, kiinduló pontja a primer megelőzés, miszerint is jobb megelőzni, mint büntetni, és ezért szorgalmazza a „szocializációs műhelyek” működési feltételeinek biztosítását, fejlesztését a gyermekek igazságszolgáltatási rendszerbe való átáramoltatása helyett.

Ezen a helyen hivatkoznék a gyermekkori elkövetőkkel foglalkozó OKRI kutatásra⁷, valamint arra a vitára, ami az OKRI-ban, 2006. szeptemberében, a kutatási eredményeket összefoglaló előadás után bontakozott ki arról, hogy mennyiben alkalmatlan eszköz a büntetőjog a 14 éven aluli, büntetendő cselekményt elkövető gyermekek esetén. Pro és kontra érvek hangzottak el a gyerekvédelmi rendszer, illetve az igazságszolgáltatás túlterheltségét, a multiszektoriális-holisztikus megközelítés primátusát, vagy éppen a gyermekkori deviancia kezelhetetlenségét illetően. A vitát megelőzően, előadásunkban igyekeztünk bemutatni a gyerekvédelmi rendszer működésének hiátusait, és feltárni azokat az okokat, amelyeknek eredményeképpen a gyerekek „eltűnnek” a rendszerből, azaz

6 Lásd: Görgényi Ilona: Régi és új paradigma: a restoratív igazságszolgáltatás. – In: Gellér Balázs (szerk.): Békés Imre Ünnepe Kötet, ELTE- ÁJTK, Budapest, 2000.

7 Herczog-Gyurkó (2005, 2006), i.m.

az elkövetés tényének detektálását követően nem részesülnek megfelelő gyermekvédelmi gondoskodásban, az érintett igazságszolgáltatási/szociális/oktatási intézmények nem működnek együtt, és a gyermek egy jelentős részével (praktikusan) nem történik semmi. Mindezek a megállapítások akkor is helytállóak, ha a kutatási adatokat (egyéb, módszertani okoknál fogva) csak jelentős kritikával értékelhettük. Mégsem gondolom azt, hogy a megoldást az jelentené, ha ezentúl ezeknek a gyerekeknek egy részével már az igazságszolgáltatás foglalkozna. Komoly érvek szólnak amellett, hogy először a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást és intézményrendszert kellene megreformálni, párhuzamosan a gyermekvédelmi szektor személyi, tárgyi erőforrásainak megerősítésével és a két szektor közötti együttműködés támogatásával.

A BÜNTETÉSEK ÉS INTÉZKEDÉSEK FOGANATBA VÉTELE – II. RÉSZ

(Beszámoló egy korábbi kerekasztal-beszélgetésről)¹

A büntetések és intézkedések foganatba vétele, a végrehajtás megkezdése volt a témája a kerekasztal-beszélgetésnek. A disputa azzal indult, vajon hogyan lehetséges, hogy más üli le a büntetést, mint aki ellen meghozták az ítéletet. Az egyik résztvevő válasza szerint, feltehetőleg hamis igazolvánnyal tudták a cserét megvalósítani az elkövetők. A személyazonosítás a bv. feladata, ehhez kérheti a rendőrség segítségét. (Ha a rendőrség vezeti elő az elítéltet elővezetési határozat, illetve elfogatóparancs alapján, akkor a személyazonosítást a rendőrség végzi.) A befogadás során a személyzet csak az elítéltnél lévő okmány alapján tudja az azonosítást elvégezni. A régi személyi igazolványokban könnyen kicserélhető a fénykép, de az újabb, a plastik azonosító hamisítása sem lehetetlen. A befogadást végző kollégák közül többen elvégezték az okmányvizsgálói tanfolyamot, a személyzet magas fluktuációja miatt viszont ez nem mindig jelent megoldást. Jobb módszer lenne az ujjnyomatos azonosítás. A fogvatartottakról vezetett nyilvántartás korábban nem volt teljes körű, illetve a büntetés-végrehajtásnak nincs felhatalmazása ujjlenyomat vételére és a bűnügyi nyilvántartásban szereplő adatokhoz való hozzáférésre. A már korábban büntetést töltő elítéltekről készült fénykép készítése sem megoldás, mert az informatikai nyilvántartásban nem őrzik meg a felvételeket az archív adatok között. A 2006-ban napvilágra kerülő esetet követően az országos parancsnok átvizsgálhatta

¹ Az Országos Kriminológiai Intézetben rendezték 2006. október 25-én. A rendezvény kapcsán írt bevezető gondolatokat lásd az előző számban!

a felhívásra jelentkezőket, és akkor más gyanús eseteket nem találtak. Kétség esetén a befogadásakor a jog nyújt kapaszkodót az elítélt személyazonosságának valóságára tekintetében, és lehetőséget ad a fogvatartott ideiglenes befogadására mindaddig, amíg a személyazonosságát nem tisztázták. A fogvatartott vételnél viszont a legtöbbször mégsem ez a probléma, hanem az, ha a fogvatartott nem jelenik meg, mert ekkor nincs kompetenciája a bv-nek azt vizsgálni, miért nem vezették elő az elítéltet. Másik, gyakran előforduló eset: a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés büntetésnél az elítélttel szemben akkor is él az elfogató parancs, ha közben vagy ő, vagy utóbb a hozzátartozója a pénzt már befizette, és így megszűnt a végrehajtás jogalapja. Ekkor elvileg haladéktalanul szabadítani kell a fogvatartottat, de előbb a bv-nek ellenőriznie kell, hogy valóban megtörtént-e a befizetés. A befizetést bonyolító gazdasági hivattal viszont csak hivatali időben tudja felvenni a kapcsolatot a bv. intézet, így előfordulhat, hogy a péntek délután beszállított elítéltet csak hétfőn szabadítják. A pénzbüntetéseknel egyébként is jogszabály-változtatásra lenne szükség, hiszen a mai gyakorlat szerint igen gyakran teljesítés nélkül elévülnek a pénzbüntetések. Az elfogadott álláspont szerint a pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés esetén nem alkalmazható az 1979. évi 11. tvr. 23. §-a. E rendelkezés szerint nyugszik az elévülés, amíg az elítélten más szabadságvesztés büntetést hajtanak végre, vagy más ügyben előzetesen fogvatartják. 3 év a pénzbüntetés elévülési ideje, gyakran viszont hosszabb ideig tölti szabadságvesztését az elítélt, s ezután a pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés már nem hajtható végre. A Bv. Kódex tervezete tartalmazza a módosító rendelkezést, e szerint az elévülési idő 5 évre emelkedik. Ha a jogalkotó felemelné az elévülési időt, akkor el lehetne kerülni, hogy ezek az ítéletek végrehajtás nélkül maradjanak. Az is szerencsésebb lenne, ha a Bvtvr. 23. §-ában szabályozott rendelkezéseket a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés büntetésre is kiterjesztenék. Bár vannak olyan álláspontok, amelyek szerint ezek az elévülés-megszakítási szabályok a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztésekre is vonatkoznak, a szakemberek nagy része viszont ezt nem fogadja el.

A beszélgetés folyamán további problémaként merült fel az elfogató parancs körüli anomália. A bíróságon a vádlott címét szintén csak az okmányaival ellenőrzik. Bár az elítéltet az ítélező bíróság is kioktatja bevonulási kötelezettségéről, illetve a be nem vonulás következményeiről, mégis előfordul, hogy foganatosításkor nem jelenik meg, és nem is nem található a megadott címen. Ilyen esetben elfogató parancsot bocsát ki vele szemben a bv. bíró. Ez viszont nagyon drága. Ha először körözést rendelnének el, sokkal kevesebb pénzébe kerülne az államnak, s a hatékonyságát sem rontaná az intézménynek.

A közérdekű munkavégzés végrehajtásának megszüntetése is nehézkes. Sokszor olyan személyekkel szemben szabnak ki munkavégzést, akikről egyértelműen látszik, hogy nem alkalmasak semmiféle munkavégzésre. Ezt az ítélező bíróság is lát(hat)ja, amikor a vádlott megjelenik a tárgyaláson.

Az utólagos átváltás pedig ismételtén sok időt és újabb eljárási cselekmények foganatosítását igényli. A hatályos Bv. szerint 3 napon belül be kell jelentenie a büntetőeljárásba vont személynek, ha megváltozik a lakcíme, ez a rendelkezés viszont a hétköznapi gyakorlatában nem valósul meg. További nehézséget jelent, hogy bár a jogszabály előírja a Bv. számára, hogy értesítsék a pártfogókat, ha a befogadott pártfogó felügyelet alá is esik majd, a Bv. intézetnek viszont sok esetben nincs tudomása arról – mivelhogy a befogadás alapjául szolgáló ítéleten nincs rajta –, hogy az elítélt pártfogolt. Így a jogszabály betartása ilyenkor elmarad. Erről viszont nem a Bv. tehet.

A rendbíróság körül sincs minden rendben; mivel ezt meg nem fizetése esetén elzárásra, nem szabadságvesztésre lehet átváltoztatni, ugyanakkor a hatályos jogszabály szerint a szabadságvesztés átváltoztatására irányadó szabályokat kell ebben az esetben is alkalmazni: így a Bv. csoport ekkor is elfogató parancsot bocsát ki. Ennek következményeként az elkövető – az elfogatóparancs alapján – a Fővárosi Bv. Intézetbe kerül elővezetésre, ahol egyébként – más jogszabály alapján – nem hajtának végre elzárást, ezért ezeket a fogvatartottakat át kell szállítaniuk az illetékes intézetbe (Baracsára, illetve Pálhalmára).

1999-ben módosultak az összbüntetésre vonatkozó rendelkezések, a teljes körű összbüntetés helyett az ún. quasi halmazati összbüntetés jogintézménye maradt meg. Így a jelenlegi szabályok alapján (Bv.tvr. 24/A §) mindig a legszigorúbb büntetéssel kell kezdeni a végrehajtást. Ennek érdekében a fogvatartottra vonatkozó újabb jogerős ítéletek meghozatalakor meg kell szakítani a szabadságvesztést, adott esetben többször is, ezáltal áttekinthetetlenül válik a végrehajtás, kaotikus helyzet jön létre. A Bv. szakma szeretné, ha visszaállítanák a teljes körű összbüntetést, sokkal átláthatóbbá válna ismét a rendszer, valamint a szabadulásra is könnyebben lehetne készülni.

Mindemellett a túlszűfolttságot is csökkentené az összbüntetésbe foglalás: rövidebb lenne a szabadságvesztés büntetés, mint így. Ma körülbelül 133 %-os a végrehajtó intézetek telítettsége. Főleg a fegyház-börtön fokozat a zsúfolt, a börtön-fogház közepesen telített. A túlszűfolttság problémáját több országban a befogadás ütemezésével próbálják meg orvosolni: úgynevezett várólistákat alakítanak ki, s ha felszabadult egy hely, behívják a listán szereplő következő elítéltet. A hazai szakemberek közül nem mindenki ért egyet a külföldi gyakorlattal, mert a későbbi végrehajtás rontja a hatékonyságot. Ugyanakkor az is tény, hogyha most Magyarországon mindenkit elővezetnének, akkor nem tudnák a Bv. intézetek befogadni őket. A jövőben sem várható igazi javulás. A túlszűfolttságra a megoldást az jelenthetné, ha több végrehajtási intézetet létesítenének. A probléma némiképp orvoslásra talál, hiszen most épül két új letöltőház.

Megoldás lehetne, ha a mai gyakorlattal szemben — ahol a Btk. állapítja meg a végrehajtási fokozatot —, ezt a büntetés-végrehajtási törvény tenné meg, és az elítéltek konkrét besorolását a Bv. szervezet végezné. Nem lenne külön fegyház-börtön-fogház fokozat, hanem a Bv. helyezné el –

a bv. törvényben meghatározott szabályok szerint – más-más rezsimekbe a fogvatartottakat, akik magaviseletük, illetve a szabaduláshoz való közeledésük alapján haladnának előre egy progresszív végrehajtási rendszerben.

A mellékbüntetések végrehajtása és azok ellenőrzése sem megoldott a megfelelő jogi szabályozás hiányában. A pénzbüntetésből befolyt összegek egy része a bíróságnál marad (szerencsésebb lenne, ha a bíróságok ezen bevételi forrását a központi költségvetés pótolná), a vagyonek Kobzás pedig sajnos kikerül(t) a büntető hatóságok kezéből, azt nem a megyei bíróság gazdasági hivatala hajtja végre. A határőrség körözésben betöltött szerepe kapcsán kiderült, hogy lefolytatásához a Be. jogkört biztosít a szervezet számára. Határközözést a nyomozó hatóságok rendelhetnek el legfeljebb 72 óra időtartamra. A Határőrség ezt a jogkörét úgy gyakorolja, hogy az elfogató parancs kiadása mellett elrendeli a határközözést, és az addig van hatályban, amíg az elfogató parancshoz tartozó rendelkezéseket a rendőrség illetékes munkatársai bevezetik a körözési nyilvántartási rendszerbe, tekintettel arra, hogy a határőrségnek nincs jogosultsága a Körözési Irányító Rendszerbe (KIR) történő adatfelvitelre, törlésre, illetve módosításra. A rendőrséggel történt egyeztetés alapján az új KIR alkalmazásakor a határőrség megkapja a felviteli módosítási, törlési jogkört, akkor a HÖR. tv.-ből törölhető lesz a határközözés.

Viszonylag magas azok száma, akiket a Határőrség elfog, az egyes átkelőhelyeken napi 15–20 körözés alatt álló személlyel találkoznak. Ilyenkor bejelentik, hogy a körözött személyt elfogták, s vagy a nyomozó hatóság (rendőrség, vám- és pénzügyőrség) viszi el, vagy a határőrök szállítják a bíróság, az ügyészség vagy a bv. elé. A bv.-be történő szállítás könnyebb, mert elég, ha a legközelebbi letöltőházba viszik az elfogott személyt. Egyik esetben sem vizsgálhatja viszont a határőrség, miért rendelték el a körözést.

A körözésre vonatkozó szabályozás reformja még tart. Ma külön törvény szól a körözésről, de a kodifikátorok egy része amellettt érvel, hogy az új szabályoknak a Rendőrségi törvényben kell helyet kapniuk. Ha sikerül elérni a határőrség felvételét az online adatátviteli rendszerbe, akkor a határközözés értelmét veszti, illetve az új joganyaggal olyan ellentmondások kiküszöbölésére is sor kerülhet végre, mint ami a Be. és a Határőrségről szóló törvény között van. Míg ugyanis a Be. az illetékességi területen belüli elővezetést engedélyezi a Határőrség számára, a HÖR. ezt megtiltja. A kerekasztal-beszélgetés során nemcsak a fennálló helyzetet elemezték a szakemberek, hanem a saját területükre vonatkozó megoldási javaslatokat is kínáltak.

JELMAGYARÁZAT

(Interjú dr. Zsoldi Zoltánnal)¹

A különböző közösségek sokféle okból készítenek jelvényeket, alapítanak elismeréseket. Egy jelvény kifejezhet valamely szervezethez való tartozást, utalhat tisztségre vagy méltóságra, de adományozhatják érdeméért, címként, illetve megjelenhet érem, jelvény vagy oklevél formájában. A jelvények idővel elveszíthetik az értéküket, az eredeti jelentéstartalmuk átrendeződhet vagy kiüresedhet, van azonban, amikor egyfajta másodvirágzásba kezdenek, és a már meghaladott teljesítményt, letűnt kort tükröző érmék új életre kelnek a gyűjtők kezében. Erre bizonyították, hogy az egyik népszerű, árverésekkel foglalkozó internetes portálon a minap 3.769 darab érem, jelvény és kitüntetés várta, hogy gazdát cseréljen. E rengeteg jel között kutatja a rendszert dr. Zsoldi Zoltán címzetes főügyészségi ügyész, a Nagykanizsai Városi Ügyészség vezető-helyettes ügyésze, aki a jelvények – azon belül is elsősorban a sporttal kapcsolatos elismerések – gyűjtésének és feldolgozásának szenteli a szabadidejét.

– Minden gyűjteménynek és gyűjtőnek megvan a maga története. A tiéd honnan indult, és hová, meddig jutott el az évek alatt?

– Gyerekkoromtól fogva érdekelt a történelem, a numizmatika, a filatélia, a fegyvergyűjtés stb. Aprópénzeket, bélyegeket, egy-két kitüntetést raktam el, meg török kori puskagolyókat, nyílhegyeket, amiket ásatásokon kaptam. 1988 körül kezdtem el komolyabban érdeklődni az érem- és fegyvergyűjtés iránt, amikor a rendőri munka – mivel a jogi egyetem után előbb a Nagykanizsai Rendőrkapitányságon dolgoztam, és 1991-ben jöttem át a Nagykanizsai Városi Ügyészségre – nagyon fárasztott, és valami kikapcsolódást kerestem. Sokáig csak hírből hallottam a helyi éremgyűj-

¹ A hátsó-belső borítón dr. Zsoldi Zoltán gyűjteményének legrégebbi és legértékesebb darabja, a Nagykanizsai Torna Egylet által szervezett nemzetközi tornaverseny emlékére 1870-ben kiadott érem látható.

tőről, majd 1993-ban tagja lettem a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete Nagykanizsai Csoportjának. A csoport tagjaival kiállításokat, előadásokat tartottam, főleg a magyar modern kori kitüntetések tárgy körében. Sok baráttra leltem, rendszeresen jártuk az ország numizmatikai rendezvényeit, börtzeit. 1998-tól a csoport vezetőségi tagja vagyok mint pénztáros. Ez elég sok munkával jár, mert – a tagdíj beszédésén kívül – az is a feladatomban, hogy az egyesület által közvetített, az MNB által kiadott emlékpénzek megrendeléseit összegyűjtsem, és az érmeiket kiosszam. 1999-ben részt vettem az egyesület 29. (Nagykanizsai) Vándorgyűlésének a megszervezésében és lebonyolításában. A következő évben ezt a munkát a Széchenyi Ferenc jutalomérem bronz fokozatával jutalmazta az egyesület, amit a debreceni vándorgyűlésen vehettem át. Azóta 2005-ben, a celldömölki vándorgyűlésen a jutalomérem ezüst változatának III. fokozatát is megkaptam. A tavalyi évben – több gyűjtőtársam segítségével – összeállítottam a csoport 35 éves jubileumi emlékkönyvét, amely kiadványunk november 26-án jelent meg. Jelenleg azon dolgozom, hogy összegyűjtjük a nagykanizsai vonatkozású emlékérmeket, jelvényeket, bárcákat, szükségpénzeket stb., mivel erről is egy könyvet szeretnénk kiadni.

– Hogyan lehet „rendet vágni” egy ilyen hatalmas anyagban, amit az érmék, jelvények roppant szerteágazó területe jelent?

– 1996 óta szűkítettem a gyűjtési területemet a magyar sport versenyérmekre, mivel ez is hatalmas, eddig fel nem dolgozott anyagot jelent. Célom az, hogy minél több magyar versenyérmeket, változatot, sorozatot begyűjtsek, publikáljak, és így rendszerezzek. Kb. 3000 db sportérmem van, de naponta kerülnek elő újabb darabok, gyűjtőknél, amatőröknél, piacon vagy az Interneten. A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete folyóiratában, az évente kétszer megjelenő „Az érem”-ben 2000 óta eddig hat cikkem jelent meg. Márciusban várható a következő, az Országos Magyar Lövész Szövetség 1930-ban kiadott szabályzatáról, illetve az ott leírt érmekről, jelvényekről, egyenruhákról.

– Minden szenvedélyes gyűjtő mögött áll egy megértő család, akik elviselik – jobb esetben támogatják – a sok időt és helyet követelő hobbijukat. Te hogyan állsz ezzel?

– 24 éve házasságban vagyok, a feleségem, Gócze Judit történelem-német szakos általános iskolai tanár. A fiam, Gergely végzős főiskolai hallgató, míg Kinga lányom elsős joghallgató. A hobbimat elég jól tolerálja a családom, bár néha viccelődnek velem emiatt. A helyi lapokban már többször szerepeltem – kiállítások kapcsán –, és mindig nagyon büszkék voltak rám.

– Mi a legkedvesebb, a legértékesebb darabja a kollekciónak?

– A legrégebbi darabomban, a gyűjteményem büszkesége az a nagykanizsai sportérem, amelyet az az egyesület adott ki, amelyben én is és a gyerekeim is vívtunk, illetve amely vívószakosztálynak 1992-től 1996-ig a titkára voltam. Az „N.T.E. 1866” a legrégebbi magyar sportegyesület, amely még ma is működik. Tavaly volt 140 éves! Az érem pedig 1870-ben, a legelső magyarországi országos, illetve nemzetközi tornaverseny emlékére készült. Eddig csak ez az egy darab ismert!

KULTURÁLIS ÉS EGYESÜLETI HÍREK

2007. év elején – az Ügyészek Országos Egyesülete erkölcsi támogatása mellett – jelent meg az „Új európai büntőszabályok és magyarázatuk” című kiadvány, amelyet prof. dr. Vókó György osztályvezető ügyész úr, a Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztály vezetője, az Ügyészek Országos Egyesülete Etikai Bizottságának elnöke állított össze. A kiadvánnyal hazánk az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága REC (2006) 2. számú ajánlását is teljesítette. Újabb állomásához érkezett a „Kozma Sándor, Eötvös Károly és a Tiszaeszlári-per” című vándor-kiállítás. A dr. Nagy Károly nyugalmazott főügyészségi tanácsos kutatómunkáját dicsérő anyagból – a Legfőbb Ügyészség és a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség támogatásával, dr. Téglás Péter, városi vezető ügyész szervezésében – 2007. február 9-én nyílt kiállítás a kiskunhalasi Csipkemúzeumban. Dr. Téglás Péter köszöntője után, dr. Nánási László megyei főügyész méltatta Kozma Sándor és Eötvös Károly munkásságát. A most hetvenedik évébe lépett dr. Nagy Károly kollégánk fáradhatatlanul folytatja szerteágazó kulturális és kutató tevékenységét, amelyhez további sok sikert és jó egészséget kívánunk! Dr. Márián Zoltán, a Debreceni Nyomozó Ügyészség vezetője páratlan gyűjteményét – az állam- és koronás főktől származó emlékeket – 2007. március 20. és 25. között tekinthették meg az érdeklődők a budapesti Stefánia Palota Galéria-termében. Az „Államfők dedikáltak, Trumantól Dianáig” című kiállítást – amelynek megrendezését a Legfőbb Ügyészség támogatta – dr. Kovács Tamás legfőbb ügyész úr nyitotta meg.

Aby-Szabó Csaba festőművész – a Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség informatikusa – 2007 első felében több csoportos és egyéni kiállításon is a nagyközönség elé lépett. Az év elején a kaposvári Vasary Képtárban rendezték meg a „Kelet-Európai Digitális Üzenet” című csoportos tárlatot. A buda-

pesti Néprajzi Múzeumban január végén – „A műanyag felfedezése” címmel – Almer Zsuzsa képzőművész-belsőépítésszel közös tárlaton mutatkozott be, majd az AKT Képzőművészeti Társaság szervezésében február elején, míg a Tavaszi Tárlaton márciusban Debrecenben állított ki. Mindemellett a debreceni Cívis Grand Hotel Aranybika Szálloda Galériájában március 1-jétől 18-ig az egyéni kiállítását is élvezhettük. Legközelebb június 7. és 30. között a budapesti Benczur Ház Galériában láthatjuk Aby-Szabó Csaba képeit.

Az ügyészégi és bírósági vendégszobák frissített adatbázisa már az ügyészség belső intranetes oldalán is elérhető.

A folyamatosan bővülő kulturális adatbázisunkat – mint ahogy az az eddig interjúkból is látható volt – képzőművészek, írók, gyűjtők és más alkotók teszik sokszínűvé. Az ügyészségen belüli kulturális alkotó energiák bemutatása érdekében továbbra is kérjük Tisztelt Olvasóinkat, hogy jelezzék a szerkesztőségünkbe, ha saját maguk vagy a környezetükben dolgozó valamelyik kollégájuk ilyen jellegű – bemutatásra érdemes – tevékenységet folytat.

BŰNÜGYI NOVELLAÍRÓ PÁLYÁZAT 2007

Az Ügyészek Országos Egyesülete – a 2007. évi KRIMINÁLEXPO rendezvénysorozatához kapcsolódóan – bűnügyi novellaíró pályázatot hirdet.

A pályázatra – maximum 20 oldal (kb. 20.000 leütés) terjedelemben – olyan, jelen korba helyezett történeteket várunk, amelynek középpontjában valamely bűncselekmény, annak tettese vagy sértettje, az ahhoz vezető út vagy az azt követő események állnak.

A pályázatra bárki – előzetes megkötés nélkül – benyújthatja az írásművét.

A jelígs pályázatokat 2007. június 30. napjáig az Ügyészek Lapja szerkesztőségének címére várjuk. Az A/4-es lapra, 12-es betűmérettel, másfeles sorközzel szerkesztett pályaműveket kinyomtatva és egyidejűleg world dokumentumként cd lemezre mentve kérjük benyújtani. Az írásmű mellett – külön zárt borítékban – meg kell jelölni a szerző nevét és elérhetőségét, valamint az Ügyészek Lapjában történő megjelenéshez való hozzájárulását. A személyes adatokat tartalmazó borítékon is fel kell tüntetni a jelíget.

A pályázat eredményhirdetésére a KRIMINÁLEXPO rendezvényén, 2007. október végén kerül sor. Az Ügyészek Lapja – amelynek szerkesztősége a beérkezett pályaműveket elbírálja – a három legsikeresebb novellát – a KRIMINÁLEXPO rendezvényével egyidejűleg, emelt példányszámban megjelenő – 2007. évi 5. számában közzéteszi.

Az első három helyezett írásmű szerzője értékes tárgyjutalomban részesül.

BÉKÉS MEGYE ÜGYÉSZSÉGEI

(Dr. Veress Gabriellával, a Békés Megyei Főügyzség főügyészével beszélgettünk)

Ebben a rovatunkban a hazánkban működő ügyészségek közül egy újabb intézmény hétköznapijaiba pillantunk be. Az Ügyészek Lapja e számában dr. Veress Gabriellával, a Békés megyei Főügyzség főügyészével, illetve a helyi jogászegylet elnökével beszélgetünk a gyógyászati idegenforgalom gyöngyszemének tartott fürdővárosban, Gyulán. A főügyzsésszony nemcsak a megyén belül működő ügyészségekkel kapcsolatos kérdéseinkre válaszol, hanem az interjú folyamán a megye, s főleg Gyula életét érintő számos kérdés is felszínre kerül. A beszélgetés kezdetén a főügyész asszony bemutatja Békés megyét, s ezen túlmenően, bepillantást nyerünk a főügyzségnek otthont adó város, Gyula életébe. Megtudjuk, hogy mindössze 35000 ember éli itt hétköznapijait, de évente egymillióra tehető a városba látogató turisták száma. Ez főleg a közelmúltban átépített Várfürdőnek (is) köszönhető.

A Dél-Alföld legújabb, legmodernebb, európai színvonalú strand- és gyógyfürdője ugyanis minden korosztály igényeit kielégíti: egyrészt az élmény-, a pezsgő- és a hullámmedence tökéletes kikapcsolódást jelent az idelátogató felnőtteknek, másrészt a csúszdarendszer a fiatalabb generáció szórakoztatásáról is gondoskodik. A város alatt lévő termáلكút pedig lehetővé teszi, hogy a gyógyulni vágyók elégedetten távozzanak a városból.

A gyógyfürdő részlegén belül a 35-37 fokos árnyékolós medence vize a mozgásszervi megbetegedések, az izomfájdalmak, a balesetek és a műtétek utáni rehabilitációs kezelések esetén segíti a gyógyulást. A dögönyözős medence – mint ahogy a neve is jelzi –, dögönyözős technikájának köszönhetően, a felülről érkező erőteljes meleg vízszugár segítségével a nyaki és a vállpanaszokat enyhíti. A pezsgőfürdőben több pezsgő- és masszázsfaj, valamint egy masszázsfal működik, és ennek az élmény mellett terápiás hatása is van, ugyanis a víz és a levegő együttes intenzív áramlása a kellemes

érzéken túl – a termálvíz összetételének köszönhetően – segíti a gyógyulást. A Lovarda épületéhez tartozik a polip csápjaihoz hasonlóan elterülő „polip” medence. Ezt főleg az ellazulni vágyók keresik fel. A termálvíz gyógyító hatása mellett a városba látogatókat Közép-Európa egyetlen épen maradt síkvidéki gótikus téglavára, illetve az itt működő Várszínház is várja. A nyári szezonban különböző műfajú előadások csábítják ide a nézőket.

A Várszínház mellett érdekes látványt nyújt a tószínház és a város különböző pontjain felállított színpadok sokasága.

Minden évben 14 napig tartó Shakespeare Fesztivált rendeznek a reneszánsz várudvarban. Ez is része a Gyulai Várszínház nyári művészeti programsorozatának. Az ekkor bemutatott darabok feltűnést keltenek nemcsak a hazai, hanem az európai kulturális életben is. A darabok a teremtő művészet fölényével sokszor tükröt mutatnak, ugyanakkor arra is képesek, hogy eközben mulattassák a közönséget. Éppen abban rejlik nagyszerűségük, hogy a mély gondolatiságon túl könnyed perceket is varázsolnak maguk köré.

A fesztivál alatt más műfajok is bemutatkoznak. A július első felében ide látogatók hallhatnak reneszánsz zenét, láthatnak alternatív és utcai színházi előadásokat, nézhetnek filmeket, megköszönhetik Shakespeare konyhájában a reneszánsz korabeli gasztronómiai különlegességeket, illetve részt vehetnek az íróról elnevezett konferenciákon.

Itt az ember tényleg nem érzi azt, hogy a XXI. század hajnalán a színházak világa kezd véget érni, hiszen a gyulai nyár képes arra is, hogy a hagyományos és kísérleti színházaival ne csak bemutasson, hanem meg is mutasson valamit, és érzékenyen reagáljon a közönség vágyaira: ezzel mintegy reflektál a hétköznapi megmutatkozó civilizációs válságra.

A nyári évad elmúltával sem ér véget Gyulán a kulturális élet, hiszen ősztől tavaszig a Gyulai Várszínház Kamaraterme tárt karokkal várja a színházat, a koncertet és a táncszínházat kedvelőket. A Kamaraterem előterében, a Kamaragalériában képzőművészeti és fotókiállításokat rendeznek. Az ingyencsek kedvükre „bűnözhetnek” a Salin Gyula által 167 éve alapított Százéves Cukrászdában, ahol az eredeti bútorok, csillárok és festmények elbűvölik a betérőket. A város ékszerdobozának is nevezett hely érdekessége, hogy a cukrászdán belül Cukrászati Múzeum működik, benne korabeli, ónból készült edények, kelyhek. A hely ma is fontos szerepet játszik a város társasági életében. A város nagy költője, Simonyi Imre szellemével is találkozhat az ide látogató turista.

A XIX. századi polgári életmódot mutatja be a cukrászda mellett álló Ladics-ház.

Miért fontos mindaz, ami az eddig elmondottak alapján Gyulát jellemzi? Miért fontos, hogy ezeket az országot más területén élő ügyészek, ügyészégi tisztviselők is tudják?

Szeretettel várunk mindenkit, aki a saját szemével szeretné látni, a saját bőrén szeretné tapasztalni a fent elmondottakat. A nemrég átalakított ügyészégi épület korszerűen kialakított vendégszobái

minden kényelmet megadnak az idelátogató és pihenni, illetve szórakozni vágyó kollégáknak. Természetesen nemcsak az itt vendégeskedők élvezhetik az új köntösbe öltözött régi épület előnyeit, hanem az ügyészek, a tisztviselők és az alkalmazottak is, hiszen irigylésre méltó feltételek között végezhetik mindennapi tevékenységüket. Az épület külső és belső átalakításánál szempont volt, hogy a klasszikus stílusnál megmaradva, ne továtúnó modern trendeket kövessen; még évek múlva se legyen idejétmúlt. Ízlésesen berendezett bútoraival egységes képet mutat. Az emeleteken felszerelt konyha biztosítja mindenki számára, hogy az épületen belül, ideális körülmények között fogyaszthassa el ebédjét.

A sportolni vágyók munkaidő előtt vagy után használhatják a tökéletesen felszerelt mini konditermet. Ezt a kollégák saját pénzükből vásárolták.

A belső udvaron parkoló van, így az autóval járóknak sem okoz gondot a parkolás.

Az európai követelményeknek megfelelően, a mozgássérültek is akadálymentesen közlekedhetnek az épületben. Ezt egyrészt az ajtórendszer, másrészt pedig a felvonó biztosítja.

A szakmai kérdésekre rátérve, megkérdeztük a főügyész asszonytól, hogy a földrajzi elhelyezkedés akár a munkavégzés, akár más, többek között a bűnözés szempontjából befolyásolja-e a megye életét.

A földrajzi adottságok természetesen kihatással lehetnek a megye életére. Békés megye viszonylag kis megyének számít. A fő gondot ugyanakkor az jelenti, hogy szétszórt településrendszerrel, kiterjedt tanyavilággal rendelkezik. A tanyán élők pedig kiszolgáltatottabbak, és a rendőri jelenlét is nehezebben megoldható ott.

A szétszórtság szükségessé teszi, hogy mindenki számára elérhetően hét városi szintű ügyészség működjön. Ez talán soknak tűnik, de amennyiben kevesebb városba koncentrálnánk a hivatalokat és az egyes hatóságokat, bíróságokat, akkor ez sértené az itt élők jogait, hiszen megnehezítené számukra a hivatalokba való eljutás lehetőségét.

A szétszórtságnak ugyanakkor a természeti szépség szempontjából megvannak az előnyei is. Pár perccel a városok határán túl már alig látni embert, a természet itt önmagát adja. Megmaradt olyanoknak, amilyen mindig is volt. A vizek és fák zavartalanul egymás között vannak, határtalanul nagy csendben. Az emberek és a házak mind-mind feleslegesnek tűnnek itt. Ez az, amit igazán természetnek nevezünk.

A megye városainak többsége egyébként mezőváros, ezért a falusi jelleg továbbra is megfigyelhető. Ennek megfelelően korábban a mezőgazdaság volt a fő megélhetési forrás. Békés megyére gyakran mondták, hogy az ország éléskamrája. Az itt élők egy része még ma is ebből él, de a rendszerváltás óta megnőtt a munkanélküliség. Ennek természetes következménye az elszegényedés. Ez a folyamat sem egységesen ment végbe a megyében. A Gyula-Békéscsaba-Szarvas tengely mentén sokkal jobb a helyzet, ettől keletre és délre, a megye más részein viszont tényleg elgondolkodtató a szegénység.

Ennek ellenére mégsem igaz itt az ún. megélhetési bűnözésre vonatkozó elmélet, ugyanis a munkanélküliség és a szegélyesség szerencsére nem jár együtt a nagyobb bűnözéssel. Sőt, elmondhatjuk, hogy megyénkben csökkenő tendenciát mutatnak a statisztikai adatok, így az ország egyik legbiztonságosabb térségéről beszélhetünk.

Gyula határvárosi minősége hogyan befolyásolja a bűnözés szerkezetét? Vannak-e tipikus bűncselekmények? Például üzemanyag-csempészetről beszélhetünk-e?

Az üzemanyag-csempészet ma már nem „kifizetődő”, hiszen a benzin-árak nagyjából egyformák. Sokkal inkább előfordul a cigaretta-csempészet.

Érezhető-e annak hatása, hogy Románia is belépett az EU-ba?

Mivel ez januárban történt, számottevő változásról még nem beszélhetünk.

Milyen az ügyési gyakorlat az egyszerűsített eljárások szempontjából?

Igyekszünk kihasználni a Be. gyorsítási lehetőségeit, illetve törekszünk arra, hogy minél előbb befejeződhessen az eljárás.

Milyen a kapcsolat a bírósággal és a nyomozóhatósággal?

Jó az együttműködés. Nincsenek említésre érdemes problémáink.

Utolsó kérdésünk azzal kapcsolatos, hogy miért Gyulán működik a megyei bíróság, illetve ügyészség, hiszen Békéscsaba a megye székhelye?

Korábban, 1950-ig Gyula volt a székhely. A történelem folyamán a város sok csapást átélt (tűzvész, árvíz, járvány, elvándorlás), de 235 éven keresztül mégis meg tudta őrizni a vármegyén belüli pozícióját. A szocializmus idején nem Gyula volt az a város, ahol nagy beruházások folytak. Ennek ugyanakkor több előnye is volt: egyrészt megmenekült a szocialista-realista építészeti újítástól, másrészt pedig az ipartelepítéstől. Az előbbinek következménye, hogy Gyula korábbi arculata megmaradt. S talán ennek (is) köszönhető, hogy itt hagyták a megyei bíróságot és a főügyészséget. Az ipartelepítés hiánya pedig idegenforgalmi szempontból kedvező, mert azzal az előnnyel jár, hogy a város csendesebb és tisztább. A zajos és piszkos ipartelepek ugyanis nem kedveznek a turizmusnak. Ennél a kérdésnél ma sem köthetünk kompromisszumot: továbbra is le kell mondanunk az olyan ipari fejlesztésekről, amelyeknek zavaró mellékhatásai vannak.

A KULTURÁLIS JAVAK FOGALOMHASZNÁLATÁHOZ

(Segédlet a hatósági és jogalkalmazói munkához)

A segédlet célja a hatósági, illetve a bűnüldöző szervek és az igazságszolgáltatás munkájában résztvevők számára egységes útmutatást adni, hogy az eljárásuk során látókörbe került tárgy a kulturális javak körébe tartozik-e vagy sem.

A hatályos joganyagainkban a kulturális javak kifejezés több helyen is előfordul, alkalmazása a hatósági és igazságszolgáltatási munkában különleges jogkövetkezményekkel jár, a jogsértések esetén súlyosbító körülményként kell figyelembe venni.

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban (KÖH) az elmúlt években összegyűlt tapasztalatok alapján, különösen is a bűnüldöző szervekkel kialakult (és 2006-ban háromoldalú ORFK-VPOP-KÖH együttműködési megállapodásban is rögzített) munkakapcsolatot is figyelembe véve kijelenthetjük, hogy a fenti fogalom sokféle (és sajnos túl gyakran téves) értelmezése kulturális örökségünk kárát okozza. Meg kell jegyezni, hogy az örökség védelmére vonatkozó jogszabályok ugyan egységes rendszert alkotnak, de ezen belül különböző „alrendszerek” léteznek. Ennek megfelelően a különböző törvényi szintű szabályozásokban alkalmazott „kulturális javak” kifejezés részben eltérő tartalommal is rendelkezik. Így részben más (szűkebb vagy éppen tágabb) jelentése van a fogalomnak a nemzetközi egyezmények (1954. évi Hágai vagy az 1970. évi Unesco vagy az 1995. évi Unidroit egyezmények) alá tartozó jogügyletekben, és megint más az EU joganyagában (3911/92/EGK Rendelet és a 7/93/EGK Irányelv), de mindezekről részben eltér a hazai jogalkotás által az örökségvédelem tárgyában kialakított szabályozásunk is. Kevés kivételtől eltekintve az örökségvédelmi és bűnüldöző hatóságok, valamint az igazságszolgáltatás napi munkájában is ez utóbbi rendszer jelenik meg: A kulturális

örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kövtv.) és a végrehajtásáról rendelkező kormány és miniszteri rendeletek együttese, valamint az ezekhez igazodó más jogszabályok. Az eljárások során a különleges jogkövetkezmény, jelen esetben súlyosbító körülmény, hogy az elkövetés tárgya a kulturális javak körébe tartozik, kulturális örökségünk mint közösségi értékünk kiemelt védelmét szolgálja. Ennek megfelelően a jogsértések szankcionálásánál a büntetőtörvénykönyv külön is nevesíti: a lopás (316.§), a jogtalan elsajátítás (325.§), a csempészet (312.§), a visszaélés kulturális javakkal (216/B.§), rongálás (324.§) és a kulturális javak rongálása ill. megsemmisítése (216/A.§), a sikkasztás (317.§) és az orgazdaság (326.§) esetében.

Mivel e jogsértések adott esetben önmagukban és további hatásukban is a kulturális örökségnek komoly károkat okoznak, alapvető jelentőségű, hogy az eljárások egységes gyakorlatot tükrözve szolgálják az örökség védelmének ügyét, és így a büntetéssel megcélzott visszatartó hatást is elérik. Az alábbi tanulmányban Kövtv.-re épülő jogszabályok alkalmazásához nyújtunk támpontokat. A törvény fogalommagyarázata (Kövtv. 7.§ 4. pont) ugyanis – érthető okokból – igen szűkszavú: „*Kulturális javak: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások.*”

Általános és jogi szóhasználat

A köznyelvi és a jogi szóhasználat is többféle névvel illeti e fogalmat: műtárgy, műkincs, régiség, (régészeti) leletek, muzeális tárgy, nemzeti kincsek, kulturális tárgy, kulturális javak, kulturális értékek, kulturális örökség elemei stb.

Sajnos e fogalmak jelentéstartalma a köznyelvben sem egyértelmű (ott többnyire csak a művészeti alkotásokat értik alatta!), de – tapasztalataink szerint – a jogalkalmazói gyakorlatban sem tiszta, hogy mit kell e körbe tartozónak tekinteni.

A fentiek közül a hatályos (magyar nemzeti és egyéb) jogszabályok ma már következetesen a *kulturális javak* (esetleg: *kulturális érték, kulturális örökség elemei*) kifejezést használják. (Régebbi jogszabályok a *muzeális tárgy* kifejezést használták, mely kifejezést az örökségvédelmi jogszabályok változásait követve a Btk. módosítás nyomán is a kulturális javak kifejezéssel kell helyettesíteni.)

Mi tartozik ide? Mi számít kulturális tárgynak?

A fenti kifejezésekben jelentésüket tekintve közös, hogy a különböző kultúrák folyamán létrejött, megőrzött, áthagyományozott, éppen ezért kiemelkedő értékkel rendelkező, úgynevezett *kulturális*

javakat jelölik. Ide tartoznak tehát nemcsak a régi, a modern, sőt a kortárs képző- vagy iparművészet tárgyai, hanem minden ingó, vagyis mozgatható néprajzi, régészeti, történeti jellegű vagy jelentőségű emlék, továbbá a kéziratok, könyvek és egyéb nyomtatványok, valamint a műszaki és a természettudomány körébe tartozó tárgyak is. Az sem közismert, hogy a kulturális javak körébe tartoznak bizonyos épületekhez, létesítményekhez kötődő, de onnan bármikor elmozdítható emlékek: különös történeti értékkel bíró berendezések darabjai, bútorai is. *Egyszerűbben fogalmazva minden olyan tárgy a kulturális javak körébe tartozik, amivel múzeumban, könyvtárban vagy levéltárban (is) találkoz(hat)unk.* (Ebből következően az ilyen gyűjteményekből kikerült tárgyak – szinte kivétel nélkül – a kulturális javak körébe tartoznak.)

További fontos általános (de nem kizáró!) feltétel: minden 50 évnél régebbi tárgy a kulturális javak körébe tartozik vagy tartozhat.

A fentieket összegezve tehát a Kövtv. alapján azt mondhatjuk, hogy a kulturális javak körébe tartoznak:

- a kiemelkedő és jellemző emlékek és
- a művészeti alkotások.

A második csoport, a művészeti alkotások fogalma, értelmezése általában egyértelmű, de az első csoport, a kiemelkedő és jellemző emlékek meghatározása már több nehézséget okozhat. Ez utóbbit tehát tovább kell részletezni, magyarázni. Kissé elvontabban fogalmazva (és az EU bíróságának gyakorlatát is figyelembe véve) ezek olyan tárgyak, amelyek *rendelkeznek a gyűjteményben való elhelyezés feltétlenül szükséges jellemzőivel, vagyis:*

- *viszonylag ritkán lelhetők fel,*
- *rendszerint nem használják eredeti rendeltetésüknek megfelelően,*
- *a hasonló használati értékű tárgyak szokásos kereskedelmi forgalmától eltérő, különleges ügyletek keretében cserélnek gazdát, és*
- *komoly értéket képviselnek.*

Egy kiemelt példán végigkísérhetjük, hogyan alkalmazható a fenti négyes feltételrendszer, és hogyan állapítható meg ennek alapján a kulturális javak körébe tartozás.

2005. novemberében a röszei határátkelőhelynél belépésre jelentkezett egy gépkocsi, melynek rakteréből a vizsgálat során előkerült egy – a szakértő szem számára könnyen azonosítható – 19. század derekán, az erdélyi Resicabányán készült öntött vas oszlopkályha.

A kályháról megállapítható volt, hogy ritka, hiszen ma már (évtizedek óta) nem gyártják ezt a fajta fűtőeszközt, sőt, hasonló darab a műkereskedelemben, köz- és magángyűjteményeinkben sem fordul elő nagy számban. Az is megállapítható, hogy nem használják (használnák) eredeti rendeltetésének megfelelően, hiszen ez már inkább régiség, feltehetően egy vásárlóképes múzeumba vagy magángyűjteménybe szánták. Természetesen az is igaz, hogy a kályha, „piacra kerülve”, különleges ügyletek keretében cserélne

gazdát, hiszen nem a fűtéstéchnikai boltban lehetne hozzájutni, hanem a régiségkereskedésben. Sőt, teljesül a negyedik feltétel (komoly érték) is, hiszen kályhát, fűtőtestet már a fenti oszlopkályha értékének tizedért, huszadéért is lehet vásárolni, míg a fenti darab értéke a műkereskedelemben – a hasonló darabok alapján – 150-200 ezer forint közé tehető. A fenti négy szempontot figyelembe véve tehát az eljáró vámhatóság megkeresésére úgy kellett állást foglalnunk, hogy a tárgy a kulturális javak körébe sorolandó. A legkülönbözőbb tárgycsoportokra vonatkozó további részletesebb útmutatót a külön táblázat mezői adják. Meg kell jegyezni azt is, hogy az örökségvédelem rendszere a védelem több szintjét is ismeri. Az egyszerű „tárgyak” nagy halmazából ugyanis – a fentiek szerint – el lehet különíteni a kulturális javakat, s ezek, ha régiek (koruk meghaladja az 50 évet) csak a KÖH külön engedélyével vihetők ki az országból. Továbbá, ennél szigorúbb védelmet jelent a védettség jogintézménye. Ez a kulturális javaknak már csak egy még szűkebb csoportját érinti: a törvény erejénél fogva (Kövtv. 46.§) védett minden múzeumban, könyvtárban és levéltárban, azaz közgyűjteményben őrzött tárgy, de ezen kívül a KÖH – hatósági eljárás keretében – más tárgyakat is védetté nyilváníthat. (Ugyancsak a védett körbe tartoznak a műemléképületek, pl. templomok mozdítható tartozékai.)

Ki dönti el, hogy mi számít kulturális javak körébe tartozó tárgynak?

Sok esetben a bűnüldöző szervek tagjaira hárul az a feladat, hogy munkájukkal összefüggésben felismerjék, eldöntsék, hogy a látókörükbe került tárgy a kulturális javak körébe sorolható-e vagy sem. Ebben elsődleges eligazítást a segédlet pontokba szedett táblázata ad. További (gyors) segítséget kérhetnek a legközelebbi múzeumtól, könyvtártól vagy levéltártól (a tárgy jellegétől függően), vagy Budapesten a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Műtárgyfelügyeleti Irodájától.

A büntetőeljárásról szóló jogszabályok szerint, az eljárás során, amennyiben az eldöntendő kérdés megválaszolásához „a bizonyítandó tény megállapításához különleges szakértelem szükséges, igazságügyi szakértőt vagy annak hiányában eseti szakértőt kell alkalmazni.”

Az igazságügyi szakértők névjegyzékét az Igazságügyi Minisztérium vezeti, mely nyilvántartás a minisztérium internetes honlapján nyilvánosan is elérhető (<http://im.netforum.hu/isznyr/internet/menu.html>).

A Kövtv. (64.§ d pontja) alapján vita esetén a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) feladata dönteni, hogy egy tárgy a kulturális javak körébe tartozik-e. Amennyiben tehát vita merül fel a tárgy kulturális javak körébe történt besorolásával kapcsolatban (pl. egymásnak ellentmondó állásfoglalások), a jogszabály alapján a KÖH Műtárgyfelügyeleti Irodáját kell megkeresni.

Mindazonáltal le kell szögezni, hogy ez nem egy külön (hatósági) eljárás, hanem egy tény megállapítása, így a kulturális javak körébe tartozás nem a KÖH (vagy mások) döntésének függvénye, hanem egy adott állapot feltárása, rögzítése.

A kulturális javak körébe tartozó tárgyak részletesebb felsorolása
és csoportosítása a Kövtv.-hez kapcsolódó jogszabályok alapján

Sorszám	Meghatározás	KN-kód
1.	Régészeti feltárásokból és lelőhelyekről származó régészeti leletek, ilyen gyűjtemények, vagy azokból származó tárgyak: történelem előtti időkből, az ókorból, a középkorból származó több száz éves ezüsből, aranyból, rézből, vasból, stb. készített ékszerek, ruhakiegészítők, csatok, tűk, fegyverek, valamint cserép edények. 50 évnél régebbi numizmatikai tárgyak (arany, ezüst, réz érem, plakett, jelvény, pénz) a forgalomban lévő bankjegyek és pénzermék kivételével.	ex 9705 ex 9706
2.	Műemlékek szerves részét képező részek, elemek, töredékek, berendezési, felszerelési tárgyak tartozékok, egyéb ingó javak: épületszobrok (nagyobb méretben, általában kőből), falburkolatok (fából, tapétából), leválasztott falképek, bútortat, berendezési tárgyak, álló vagy asztali órák, képkeretek, lámpák, világítótestek. Emlékművek, emlékművek részei: köztéri szobrok (nagyobb méretben, általában kőből vagy bronzból.) Templomok berendezési, felszerelési tárgyai, vallási szertartásokat szolgáló tárgyak (liturgikus tárgyak): oltárképek, ikonok, faszobrok, nemes- vagy nem nemesfém-ből készített keresztek, gyertyatartók, kelyhek, tálak, tálcák, füstölők, egyéb edények – általában vallási jelképekkel, ábrázolásokkal. Középületek eredeti helyszínén lévő, 50 évesnél régebbi berendezési, felszerelési tárgyai, az eredeti helyszínre készített művészeti alkotások: nagyobb méretű kő-, bronz- kerámiaszobrok, domborművek. Temető, történelmi kertek építészeti, művészeti tartozékai: sírjelek: sírkő, sírkereszt, sírszobor, sírdombormű. (50 évnél régebbiek)	ex 7114 ex 8306 ex 9705 ex 9706
3.	Bármilyen alapra, bármilyen anyag használatával, kézzel készített képek, festmények: vászonra, papírra, kartonra, fára, üvegre, fémlemezre leggyakrabban olajfestékekkel festett kép, vagy kisméretű, finoman festett miniatűr. Lehetnek részekből összeállított műalkotások is. (Kollázs, montázs, stb.) (A tárgyakon sokszor a készítő neve, a készítés évszáma is megtalálható.)	ex 9701

FIGYELŐ — ÜGYÉSZI HÍREK

	Művészeti alkotások esetében általában az 50 éves (vagy annál nagyobb) kor nem irányadó, ide kell sorolni a kortárs alkotásokat is.	
4.	Bármilyen alapra, bármilyen anyag használatával, kézzel készített mozaikképek és rajzok (kis- vagy nagyobb méretű apró kövekből, üvegszemekből kirakott mozaikképek, és papírra, kartonra kézzel ceruzával, szénrel, tus- vagy vízfestékekkel, vagy krétával készített kézrajzok stb.)	ex 6802 ex 9701
5.	50 évesnél régebbi, eredeti metszetek, nyomatok, szita- és könyomatok a hozzájuk tartozó nyomólemezekkel, valamint eredeti plakátok és képes levelezőlapok (művészi, kereskedelmi, politikai stb. céllal készített sokszorosított, színes vagy fekete-fehér művészeti alkotások: grafikai műalkotások, plakátok, képeslapok, reklámcédulák stb. valamint ezek nyomódúcai, nyomólemezei fából, fémből, kőből, műanyagból stb.) (A tárgyakon sokszor a készítő neve, a készítés évszáma is megtalálható.)	ex 4911 ex 8442 ex 9702
6.	Eredeti szobrok, illetve szoborművek és az eredetivel azonos eljárással készült másolataik: kőből, fából, bronzból, ónból, alumíniumból, ezüstből, gipszből kis- és nagyméretben, festve vagy festés nélkül. Lehet körüjárható szobor, vagy csak egy nézetre készített lapos vagy mélydombormű (relief). (Általában vagy egyedi alkotások, vagy kis mennyiségben készült, de nem kereskedelmi jellegű dísz tárgyak. A tárgyakon sokszor a készítő neve, a készítés évszáma is megtalálható.) Művészeti alkotások esetében általában az 50 éves (vagy annál nagyobb) kor nem irányadó, ide kell sorolni a kortárs alkotásokat is.	ex 4420 ex 6802 ex 6913 ex 7114 ex 8306 ex 9701
7.	Fényképek, filmek és negatívjaik: üvegre, fémlemezre, filmre, mágneszalagra (bármilyen hordozóra) fényképészeti eljárással rögzített mozgó- vagy állókép. (50 évnél régebbiek)	ex 3704 ex 3705 ex 3706 ex 4911
8.	Hangfelvételek: bakelitmezre, magnószalagra, (bármilyen hordozóra) rögzített hangfelvétel (50 évnél régebbiek)	ex 8524
9.	50 évnél régebbi kéziratok, beleértve a térképeket és zenei partitúrákat egyenként vagy azok gyűjteményeit: kézzel írt levelek, feljegyzések, kézzel készített térképek, kották stb. (Kéziratok, feljegyzések általában keltezéssel vannak ellátva!)	ex 9702 ex 9706 ex 4901 ex 4904 ex 4905 ex 4906

10.	Könyvek, nyomtatott formában megjelent művek, gyűjtemények: Teljes könyvtárak vagy egyes darabok: bármilyen nyelven nyomtatott könyvek, (bőr-, vászon-, papír- stb.) kötésben vagy anélkül (50 évnél régebbiek: évszámot általában a címlap mutatja)	ex 4901 ex 9706
11.	Nyomtatott térképek: sokszorosított (nem kézzel rajzolt), színezett, vagy fekete-fehér térképek, Magyarországról vagy a föld bármely más részéről (50 évnél régebbiek)	ex 4905 ex 9706
12.	Köz- és magánlevéltári iratanyag, maradandó értékű magániratok: magyar, latin, német vagy bármilyen más nyelvű – kézzel vagy géppel írt – iratok, régi oklevelek, pecséttel, vagy anélkül stb. Jelentős történelmi személyek, művészek, írók, zenészek stb. levelezései, intézmények, vállalatok iratanyagai, ipari, építészeti tervrajzok, mintarajzok. Az iratok általában keltezéssel vannak ellátva! (Általában, de nem feltétlenül 50 évnél régebbiek.)	ex 3704 ex 3705 ex 3706 ex 4901 ex 4906 ex 9706
13.(a)	Állattani, növénytani, ásványtani, őslénytani és embertani gyűjtemények, illetve azok egyes darabjai: ásvány- és kőzetgyűjtemények, rovar- és állatgyűjtemények, őslénytani leletek, csontok, csontvázak stb. (szárazon vagy folyadékban tartósítva)	ex 9705
13.(b)	Történelmi vagy néprajzi gyűjtemények, illetve azok egyes darabjai: nemzeti, történelmi vagy bármilyen más szempontból fontos, illetve népek, népcsoportok életmódját tükröző tárgyak (népi láda, pad, szék, egyéb bútorok, teknő, rokka stb.), valamint híres emberek személyes tárgyai (általában 50 évnél régebbiek)	ex 9705
13.(c)	Bélyegek, bélyeggyűjtemények, illetve azok egyes darabjai (50 évnél régebbiek, illetve használaton kívül): régi magyar vagy külföldi postai bélyegek, portóbélyegek, illetékbélyegek stb.	ex 9704
14.	Közlekedési eszközök (50 évnél régebbi): kocsik, hintók, szánok, kerékpárok, autók, vasúti kocsik, mozdonyok, repülőgépek, (evezős, vitorlás és motoros) hajók stb.	ex XVII. Áruosztály ex 9706
15.	1-től 14-ig terjedő kategóriák egyikéhez sem tartozó 50 évnél régebbi egyéb kulturális javak, így például	
	– játékok, játékszerek (bármilyen játékok, sőt modellek is)	ex 9501
	– üvegtárgyak: poharak, tálak, vázák, kannák, edények stb.	ex 9502

	– arany- és ezüstnemű: kancsók, csészék, edények, gyertyatartók, étkészletek, ékszerek (általában kisméretű fémjellel ellátva, melyből kora, készítési helye pontosan meghatározható)	ex 9503 ex 9706
	– bútorok és berendezési tárgyak: karos-, támlásszékek, ágyak, szekrények, ládák stb. – általában faragással, berakással, fém rátétekkel díszített – ritkábban a készítő által jelzett is	ex 7013
	– optikai, fotó- és kinematográfiai berendezések: fénykép- és filmfelvevők, -lejátszók, távcsövek, mikroszkópok stb.	ex 7018
	– hangszerek: hegedűk, zongorák, trombiták, furulyák, (hiányos, nem megszólaltatható állapotban is lehet értékes!)	ex 7113
	– kerámia: cserép, fajansz, porcelán tálak, vázák, edények, dísz tárgyak – nem ritkán anyagba nyomott, vagy színes jelzéssel, fémjellel ellátva, melyből kora, készítési helye pontosan meghatározható	ex 7116
	– kárpitok, függönyök, hímzések, csipkék stb.	ex 94. Árucsoport ex 9706
	– szőnyegek: általában kézi szövésű, csomózású (nem hajszálpontos, szabályos mintázattal)	ex 90. Árucsoport
	– tapéta (textiltől, papírból stb., legkülönbözőbb mintázattal)	ex 92. Árucsoport
	– militáriák: fegyverek (kézi, gépi, szűrő, lőfegyverek stb)	ex 91. Árucsoport
	– viseletek: ruhadarabok, kiegészítők	ex 4420
	– ipar-technikatörténeti, műszaki emlékek: gépek, gépsorok, műszerek, szerszámok stb.	ex 6913 ex 5805 ex 57. Árucsoport ex 4814 ex 93. Árucsoport ex 9706

BÜNTETŐ- ÉS KRIMINÁLPOLITIKA, ILLETVE BÜNTETŐJOG-ALKOTÁS MAGYARORSZÁGON 1993-2003. KÖZÖTT – II. RÉSZ

Btk.MI.

Nem szükségszerű és nem magától értetődő, hogy a Btk. módosításainak elemzését – egyébként önkényesen – éppen 1993. május 15-i kezdőnappal indítom. Az OKRI kriminálpolitikai koncepciójának ugyanezen évben történt megalkotása pedig nem ok, hanem sokkal inkább okozat a Btk.MI. kezdőpontként való elfogadásában. A választás azért esett a Btk.MI.-re, mert ez volt az első olyan jogszabály, amely általános érvénnyel végigvezette a büntetőjog alapvető szabályain azt a gondolkodás-módbeli és paradigmaváltást, amit a rendszerváltás hozott. A paradigmaváltás a büntetőjogi terület különböző szereplőit más-más cselekvésre indította: a büntetőtudomány új kriminálpolitikai koncepciót fogalmazott meg, míg az igazságügyi kormányzat új büntetőjogi szabályokat alkotott. A Btk.MI. a korábbi tekintélyelvű politikai rendszer büntetőjogából igyekezett jogállami büntetőjoggá formálni a Btk.-t. A szocializmus büntetőjogi paradigmája a szocialista törvényesség alapján állott. A büntető igazságszolgáltatás alapjait a Népköztársaság Elnöki Tanácsának a Jogalkalmazás Jogpolitikai Irányelveiről kiadott normája¹ határozta meg, ez tartalmazta a kriminálpolitika aktuális feladatit is. Ezt a megközelítési módot váltotta fel a rendszerváltást követően kibontakozó jogállami büntetőjog (Wiener A. I.), más szerzőknél alkotmányos büntetőjog (Szabó A.) paradigmája.

¹ 11/1973 NET Határozat.

A rendszerváltozás menetében a Btk.MI.-et megelőzően is sor került a Btk. egyes fejezeteinek és címeinek módosítására (pl.: az 1989. évi XVI. törvény eltörölte az állam elleni bűncselekményeket fenyegető halálbüntetést, valamint az 1989. évi LIV. törvény hatályon kívül helyezte a sokat károztatott szigorított őrizet intézkedést). Az alkotmánybíráskodás kezdeti periódusában is születtek nagyhorderejű büntető tárgyú döntések (lásd a halálbüntetést alkotmányellenessé nyilvánító 23/1990. számú AB határozatot, az igazságtétel tárgyában hozott 53/1992. AB határozatot, a szólásszabadság és a becsületvédelem keretét kirajzoló 11/1992. és 36/1994. AB határozatokat, vagy a jogbiztonság és az anyagi igazságosság viszonyát elemző 9/1992. AB határozatot). Mind a jogalkotás, mind az alkotmánybíráskodás a büntetőjog jogállami reformját szolgálta. A büntetőjog rendelkezik a leginkább korlátozó, legerősebben beavatkozó jogintézményekkel. A jogállam egyik alapelve éppen a jogkorlátozás minimalizálása. Az Alkotmány 8.§ (2) bekezdése kimondja: „A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.” A korlátozás alkotmányos keretein belül annak tényleges megengedhetősége felett az Alkotmánybíróság őrökdi: az egyes korlátozó jogintézményeket szükségességi-arányossági tesztnek (későbbi elnevezése: általános teszt) veti alá. Az Alkotmánybíróság jogállami büntetőjogot meghatározó, alapvető jelentőségű döntései mára a büntetőjogi kultúra és gondolkodás részévé váltak. A Btk.MI. megalkotása pillanatában ez a folyamat még kezdeti stádiumban volt, de főbb irányai már kitapinthatóak voltak. A Btk.MI. által célzott módosítás vezérmotívuma az igazságos, egyszersmind a tett súlyához igazodó büntetés elvének megteremtése iránti igény volt.² A jogalkotó helyesen ismerte fel azt az általános érvényű tételt, miszerint a büntetőjogi beavatkozás ésszerű korlátok közé szorítandó, ilyen módon érvényesítve a büntetőjog *ultima ratio* jellegét. Célként jelent meg a szabadságvesztést reálisan helyettesíteni képes szankciók alkalmazásának kodifikálása, továbbá a jogalkotó és a jogalkalmazó kompetenciái közötti megfelelő, egészséges egyensúly kialakítása.³

A Btk.MI. talán legjelentősebb újítása a közérdekű munka büntetés kodifikálása volt, ami egyben a szankciórendszer felülvizsgálatát és reformját is jelentette. A jogalkotó felismerte, hogy a piacgazdaság viszonyai között nem lehetett fenntartani sem a szigorított javító nevelő munka, sem pedig a javító nevelő munka büntetések intézményeit. Ehhez hiányoztak a megfelelő munkahelyek és munkalehetőségek, továbbá a korábban kriminalizált munkakerülés büntetendőségének megszüntetése erodálta azt az erkölcsi alapot, amely a szocialista viszonyok között létezett munkabüntetésekben megnyilvánuló rosszsallást, elítélést biztosította. Emiatt a szocialista típusú munkabüntetések anak-

² Btk.MI. Általános Indokolása

³ Btk.MI. Általános Indokolása

ronisztikussá váltak. A közérdekű munka büntetés megteremtésével kialakult a Btk. főbüntetéseinek máig hatályos és változatlan rendszere. A Btk.MI. az új főbüntetési nemmel kapcsolatban elvégezte a szükséges különös részi módosításokat is: megállapította mindazon tényállásokat, amelyek vagylagos szankciója a közérdekű munka büntetés lett.⁴

A bírói döntés autonómiájának erősítése és a büntetőbírói mérlegelés hatáskörének szélesítése érdekében a jogalkotó ekkor szállította le a szabadságvesztés büntetés generális minimumát a korábbi három hónapról egy napra. Ugyancsak – ezúttal mind az ítélő, mind a büntetés-végrehajtási – bírói mérlegelés tárgykörét szélesíti a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményének az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyekre történő alkalmazása. A halálbüntetés mint legsúlyosabb főbüntetés intézménynek megsemmisítésével az életfogytiglani szabadságvesztés vált a büntetőjogi szankciók legterheesebbikévé. A jogalkotónak meg kellett teremtenie a legsúlyosabb főbüntetés megfelelő egyéniesíthetőségének kereteit. E célból az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélt személyt a bíróság legkorábban tizenöt és huszonöt év közötti időtartam tényleges kiállása után engedhette feltételesan szabadlábra, szemben a korábbi húszévi időtartammal. Ugyancsak a bírói mérlegelés szélesebb körben való alkalmazhatóságát célozta a „leszállás” intézménye alkalmazhatóságának bővítése is. A korábbi szabályozást felszámolva megszűnt az enyhítés kivételes jellege, míg a különös és a többszörös visszaeső elítéltek vonatkozásában annak különös méltánylást érdemlőséghez kötöttsége.⁵

Nem annyira a bírói szakmai függetlenségének és a bírói döntés autonómiájának növelésével, mint inkább a büntetőjog represszív jellegének visszaszorításával áll összefüggésben a visszaesés, a feltételes szabadságra bocsátás kedvezménye, a végrehajtásában felfüggesztett büntetés, a büntetett előlélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól történő mentesítés és a vagyonek Kobzás mellék-büntetés szabályainak reformja. A módosítás eltörölte azt a szabályt, amely a többszörös és a különös visszaesőket – újabb cselekményük vagylagos fenyegetettsége esetén – kötelező jelleggel szabadságvesztés büntetéssel fenyegette, egyben a szabadságvesztés generális minimumát velük szemben duplájára emelte. A Btk.MI. hatályba lépésével megszűnt a többszörös és különös visszaesőket a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményéből kizáró szabály is. A visszaeső bűnözőkkel szemben is megnyílt a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabásának lehetősége, továbbá a visszaesői minőség fenyegetése e módosítástól kezdve ötéves időmúlás helyett már csak hároméves időtartamon keresztül állott fenn. Ebben a körben is említést érdemel a leszállás imént ismertetett újraszabályozása: az része a többszörös és különös visszaesőkre vonatkozó enyhítéseknek.

⁴ Btk.MI. Részletes Indokolása, 2.§

⁵ Btk.MI. Részletes Indokolása, 3.§, 5.§, 19.§ és 24.§

A mentesítés szabályai annyiban módosultak, amennyiben az életfogytiglani szabadságvesztés büntetésen kívül minden büntetés alól általánossá vált a törvényi mentesítés, és az ehhez szükséges időközök általában véve rövidültek. Végül a vagyonelkobzás mellékbüntetés kötelező alkalmazása⁶ is megszűnt, ami egyszerre enyhíti a büntetőszankciót, és növeli a bírói mérlegelési és egyéniesítési pozíció helyi értékét.⁷

Az Általános Rész jelentős liberalizálásán túl a Btk.MI. a Btk. Különös Részének számos tényállását is módosította. E módosítások nagyobb része szigorító hatású. Jelentősen bővült a személy elleni cselekmények által védett jogtárgyak köre: A) újabb tényállások kerültek az emberölés büntettséghez hasonló és ezáltal különös visszaesést konstituáló cselekmények közé; B) a jogalkotó kodifikálta az emberrablás büntetettét; C) bővült egyes magánvádas személy elleni cselekmények jogtárgya. Szintén szigorodtak a nemi erkölcsöt – az emberi személyiség egyik leginkább védelemre szoruló aspektusát – védő tényállások: a szemérem elleni erőszak büntette mind elkövetési magatartásában, mind büntetési tételében az erőszakos közöszlenség büntettségéhez igazodott. Ugyanakkor a jogalkotó dekriminalizálta a prostitúciót, amivel összefüggésben újabb értelmező rendelkezéseket volt szükséges kodifikálni, ezért megszületett a kéjelgés büntetőjogi fogalma. A gazdasági büntetőjogban – egyes tényállások kisebb korrekcióján túl – ekkor került sor a közbevetélügyi tényállások háromszatú szabályozására: elváltak egymástól az A) adó-, társadalombiztosítási csalás; B) a társadalombiztosítási, egészségbiztosítási vagy nyugdíjjárulék fizetési kötelezettség megsértése; és C) a Munkanélküliek Szolidaritási Alapjába fizetendő munkaadói és munkavállalói járulék fizetési kötelezettség megszegése bűncselekmények.

A Btk.MI. lefektette azokat az alapokat, amelyek megteremtették a szocialista büntetőjog jogállami reformját. A jogállami reform Btk.MI.-ben megvalósított lényege – a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* posztulátumok érvényre jutásának folyamatos biztosításán túl – a büntetőjog *ultima ratio* szerepének kialakítása, a tetтарыos szankció megtalálása, valamint a bírói felelősség és függetlenség növelése volt. A reform első lépése a Btk. 1.§-ában meghatározott cél: „[...] hogy védelmet nyújtson a társadalomra veszélyes cselekményekkel szemben, neveljen a szocialista társadalmi együttélés szabályainak megtartására és a törvények tiszteletére. [...]” hatályon kívül helyezése volt. E főképpen szimbolikus aktuson túl a törvény módszeresen elvégezte a

⁶ Csak példaként: a Btk. 1993. május 14.-ig hatályos szövegváltozata értelmében vagyonelkobzás mellékbüntetését kellett kiszabni az állam elleni cselekmények, egyes katonai cselekmények és a pénzhamisítás bűncselekmény elkövetőire is. A korábban kriminalizált „disszidálás” cselekményét a Btk. 1990. január 1. előtt szintén vagyonelkobzással is honorálta. A vagyonelkobzásról bővebben: Prof. Dr. Nagy Ferenc: A vagyonelkobzásról. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2002. 4., 11-18.

⁷ Btk.MI. Részletes Indokolása, 5.§, 12.§, 21.§ és 24.§ és 26.§

szocializmus idejében sok esetben bújtatott törvényi represszió lebontását. A Btk.MI. jól illeszkedett abba a büntetőjog-alkotási sorozatba, amely felszámolta azokat a jogintézményeket, amelyek a büntetés jogállami céljával össze nem egyeztethető mértékű és tartamú hátrányt róttak a bűnözőkre.⁸ Jelentősen nőtt a büntetőbíró ítélkezési szabadsága és függetlensége. Önmagában az a tény, hogy a büntetőnormát törvény tartalmazza, annak tartalmát nem teszi jogállamivá. A szocialista büntetőjog azonban gyakran és eredményesen használta a büntetőtörvény formai legitimációjának hatását. E formai legitimáció birtokában a büntetőjog az elítélteket sokszor méltánytalanul hosszú ideig elzárta a társadalomba történő teljes visszatérés lehetőségétől. Az 1993. május 15. előtt hatályos Btk. számos szigorítást írt elő egyes elkövetői csoportokra és cselekményekre (ld.: visszaesők, többszörös és különös visszaesők, kötelezően vagyonekobzás mellékbüntetéssel sújtott cselekmények, stb.) E többlethátrányok jogállamban nem megengedhető feltételezéseken alapultak, ugyanis abból indultak ki, hogy a társadalom egyes tagjait hosszabb távon is el lehet zárni a reintegráció útjáról. Mindez leginkább az akkori hatalom bizalmatlanságával magyarázható. A bizalmatlanság egyrészt az állampolgárokat sújtotta, hiszen nem hitt a bűnelkövetőkké vált személyek javulási, visszatérési esélyében, őket sokszor ellenségként kezelte. Ez többek között arra is visszavezethető, hogy a szocialista társadalom- és jogszemlélet a bűnözést soha nem volt képes a társadalom normális működésének részeként elfogadni. A szocializmus által megvalósított autokrata és paternalista rendszer pedig az abnormálisnak, ellenségesnek felfogott bűnözésre kizárólag represszív választ volt képes adni. A bizalmatlanság másik összetevője a szakmai függetlenségtől való félelem volt: a jogalkotásban megnyilvánuló hatalom az ítélő büntetőbírókat gyakran megfosztotta a mérlegelés lehetőségétől, vagy szabadságától. Ezeket a vadhajtásokat a Btk.MI. alaposan visszanyeste.

A jogállam talán legnagyobb kihívása annak eldöntése, hogy az emberi cselekvések milyen széles körét kriminalizálja. A kriminalizáció ugyanis egyben azt is eldönti, hogy a jogalkotó a főhatalma alatt álló személyek – nagyobb részben saját állampolgárai – mekkora hányadát minősítheti bűnözőnek és rendelheti represszív, adott esetben a büntetés kiállása után is fenyegető többletszankció hatálya alá. A szocialista hatalom nem sokat mérlegelt ebben a tekintetben: szorosan fogta a hatalma alatt állókat, de még a saját hivatali karát is. Éppen ezért könnyen és túlzott mértékben nyúlt a kriminalizáció eszközéhez és a büntetőjog alkalmazásához. Ezt látta megoldásnak a társadalmi rend védelmére és fenntartására. Represszív, túlzottan kötött büntetőtörvénye valójában a büntetőjog *prima (sola) ratio*-vá válásának lehetőségét tartalmazta, a bíróság pedig adott esetben nem volt más, mint a jogalkotó által előre megfogalmazott büntetés írásba foglalója és kihirdetője. A Btk.MI.

⁸ Tipikusan ilyen jogintézmény volt a Btk.-ban 1989. december 29-ig létezett szigorított őrizet intézkedés, amely a többszörös visszaeső elkövetőkre vonatkozott, és a végrehajtandó szabadságvesztés büntetés letöltését követően a bíróság által kötelezően alkalmazandó szabadságelvonást jelentett.

sikerrel terelte vissza a büntetőjogot az annak szánt *ultima ratio* szerepbe, a bírókat felelősségteljes pozícióba hozta és szakított azzal a hagyománnyal, amely büntetőjogi úton kísérte meg rendezni a társadalom nemkívánatosnak ítélt mozgásait az árrendszer stabilitásától a külföldre utazásig. A Btk.MI. mögött feltételezhető szemléletmód nem törekedett a bűnözés eliminálására, illetve az ezen törekvés eleve kódolható kudarca miatt kialakuló rendszer-frusztrációt nem akarta az ismertté vált elkövetők elleni szigorban kiélni. A mögöttes trend a bűnözés elviselhető szintre szorítása és kontrollja volt.

Ugyanakkor a Btk.MI. a Btk. Különös Részében párhuzamos folyamatokat indított el: egyes jogtárgyak – főként a személyek – védelmét erősítő, szigorító rendelkezéseket léptetett életbe, míg más jogtárgyak – lásd prostitúció – büntetőjogi védelmét felszámolta. Szigorítás és dekriminalizáció egyszerre is jelen lehetnek a büntetőjog-alkotásban. Csakhogy a kriminalizálás fokozása és a büntetőjogi fenyegetettség növelése már ekkor részben inkoherens megoldásokhoz vezetett. Példának okáért a szocialista büntetőjog a nemi erkölcs elleni erőszakos cselekmények üldözésében következetesen elkülönítette a közösülés és az egyéb fajtalan cselekmény fogalmakat. Az előbbi tekintetben lényegesen szigorúbb védelmet teremtett. Azonban a Btk.MI. módosításai következtében 1993. május 15-től az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak büntettek fenyegetettsége azonos. Ezáltal – nem mellesleg a mai napig érvényesen – túlhaladottá és indokolhatatlanná vált a személyek nemi integritásának két külön elkövetési tárgyra osztása és tényállástani különtartása. Ezt az ellentmondást a nemi erkölcs elleni cselekmények büntetőjogi értékelését egyébként jelentősen módosító 1997. évi LXXIII. törvény sem oldotta fel: bár helyesen ismerte fel, hogy a „házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felet sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja [...]”⁹ emiatt megteremtette a házassági köteléken belül elkövetett nemi erkölcs elleni támadások büntethetőségét. A jelzett kétszatszatuságot azonban nem számolta fel.¹⁰ A Btk.MI. amellet, hogy jelentős és előremutató változásokat hozott a büntetőjog szabályozásában, a Btk. Különös Részében írt egyes bűncselekmények tekintetében káros folyamatokat indított el: ráterelte a jogalkotást a mechanikus szigorítás és az esetenként túlzott kazuisztika tévútjára.

9 1997. évi LXXIII. törvény Részletes Indokolása, 22-24. §§

10 A nemi erkölcs elleni cselekményekről részletesen írnak: Dr. Gál István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2002. 4., 29-33. és Dr. Nagy Ferenc – Dr. Szomora Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. Fejezet) de lege ferenda I-II. Rész, In: Büntetőjogi Kodifikáció, 2004. 1., 22-28. és 2004. 2., 17-25., az utóbbit idézi Fehér Lenke – Virág György: A nemi erőszak büntetőjogi szabályozása (történeti áttekintés) in: Állam- és Jogtudomány, XLVII., 2006. 31-51.

A Btk.MI. összességében a liberális reform megvalósítója, annak ellenére, hogy a Különös Rész egyes tényállásaiban szigorításokat hajtott végre. A liberalizálás nem áll szükségszerű kauzális kapcsolatban a Btk.MI.-et alkotó igazságügyi kormányzat felfogásával. Emiatt a Btk. liberális reformja nem feltétlenül egyezik meg a liberális kriminálpolitikai felfogással. A liberalizáció a Btk.MI. esetében azért volt elkerülhetetlen, mert a jogállami büntetőjog nem tűr meg olyan büntetőjogi eszközöket és megoldásokat, amelyek a szocialista jogszemlélet sajátjai voltak. Így a jogállami paradigmaváltás kikövetelte a liberális kriminálpolitika egyes elemeinek kodifikálását, függetlenül a jogalkotó tényleges meggyőződésétől. Amíg a Btk. Általános Részének rendelkezései a liberalizálódás irányába mozdultak, addig a Különös Rész tényállásainak szabályozásában erősebben érvényesült a szigorú kriminálpolitika jelenléte, bár ott sem kizárólagosan.

MEGJEGYZÉSEK A BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ ELŐKÉSZÜLETEIHEZ

Jelen írásban nem elemezzük egyenként a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló törvénytervezet (továbbiakban Tervezet) valamennyi paragrafusát, csupán néhány konkrét, aggályosnak tartott, vagy további tisztázást igénylő szakaszhoz kapcsolódó véleményt ismertetünk.

A Tervezet 2. § (2) bekezdése a Btk. elkobzásra vonatkozó 77. § (2) és (3) bekezdését egészíti ki. A módosított szakasz szerint az elektronikus hírközlési hálózaton közzétett tartalom elkobzása helyett, az elektronikus tartalom elkobzásának nyilvánvaló lehetetlenségére tekintettel, a jogalkotó az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatókat kötelezi, hogy a hozzáférést szüntesse meg. Ez a tevékenység elkobzásnak nem nevezhető, hanem a főszabály, az elkobzás alóli kivételként tekinthető. A Tervezet 5. §-a a 137. § 12. pontját módosítja, azaz a nagy nyilvánosság fogalmát újra definiálja, pontosabban kiterjeszti az elektronikus hírközlő hálózaton való közzétételre is. A törvényjavaslat indoklása a 2. és az 5. §-hoz fűzött kommentárjában értelmezi a módosítást: felsorolja a kizárólag nagy nyilvánosság előtt elkövethető bűncselekményeket, valamint azokat a bűncselekményeket, ahol minősített eset a nagy nyilvánosság előtt való elkövetés. A jogalkotó szándéka szerint mindenfajta elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel nagy nyilvánosság előtti cselekménynek számít. Aggályos, hogy a Tervezet nem veszi figyelembe, hogy a nyilvánosságnak az interneten is különböző fokozatai vannak. Míg egyes oldalak korlátozás nélkül hozzáférhetőek, másokat csak regisztrációt követően lehet megtekinteni, megint másokat pedig ellenszolgáltatás fejében. A regisztrációra jogosultak körét tetszés szerint szűkíteni lehet. Kérdéses, hogy az

ilyen, korlátozottan hozzáférhető weblapok valóban nagy nyilvánosságnak számítanak-e. Az internet sajátosságaira tekintettel a gyakorlatban problémát jelenthet a pontos fogalom meghatározás, például hogy amikor a csupán bejelentkezést (egy akár fiktív felhasználónevet és jelszót) igénylő oldalak esetén a hozzáférési kör korlátozása látszólagos, akkor megállapítást nyerjen, hogy a hozzáférés korlátozása hatékony-e, vagy valójában nagy nyilvánosságról van-e szó. E kérdés esetenkénti meghatározása nem jogalkotási feladat. Azáltal, hogy minden egyes internetes tartalomról egységesen vélelmezi a Tervezet, hogy korlátlanul elérhető, a Tervezet nagy nyilvánosság fogalma aránytalanul terjeszti ki a bűncselekmények körét.

Gazdasági bűncselekmények esetén a büntetőjogi értékhatárokat módosítja a Tervezet. A gazdasági változásokra tekintettel a Tervezet 6. §-a szerint a Btk. 138/A. § a) pontja módosul, és a jelenleg hatályos tízezer forintos értékhatár húszezer forintra emelkedik. Itt említem meg, hogy míg a Tervezet szerint a büntetőjogi értékhatár vagyon elleni bűncselekmények esetén húszezer forintra emelkedik, gazdasági bűncselekmények esetén százezer forintra nő. (A Tartalmi összefoglaló 2. pontjában elírás történt: a gazdasági és vagyon elleni értékhatárok tévesen kerültek megjelölésre, vélhetően felcserélődtek.) Bár alapvetően egyetértünk a gazdasági folyamatok figyelembe vételével az értékhatárok meghatározásánál, és a Tervezet által meghatározott összeghatárokkal is, célszerű volna e tekintetben megvizsgálni, hogy a 10.000 és 19.999 forint közé eső elkövetési értékre elkövetett bűncselekmények büntetőeljárás alóli kivonása az ilyen cselekmények megítélésének szigorodását vagy enyhülését vonzza-e maga után.

Elsősorban a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló uniós 2004/68/IB kerethatározattal, másodsorban egyéb Magyarországra kötelező nemzetközi normákkal kívánta összhangba hozni a jogalkotó a tiltott pornográf felvétellel visszaélés tényállását. A Tervezet 8. §-a szerint a Btk. 204. szakasza módosul. Az indokolás kimondja, hogy a tiltott pornográf felvétellel visszaélés jogi tárgya „a nemileg még serdületlen tizennégy éven aluliak” szexuális fejlődésének védelme. Míg az ifjúságvédelem, a tizennégy éven aluliak szexuális fejlődésének védelme legitim jogalkotói cél, felesleges a 14 éven aluliak „ártatlanságát” hangsúlyozó – az esetek egy részében, különösen a korhatárhoz közelítő korú személyek esetében hamis – utalás a korcsoport biológiai éretlenségére.

Az idézett jogalkotói cél tükrében kérdéses, hogy a Btk. módosult 204. §-a nem öleli-e fel a cselekmények aránytalanul nagy körét. A 204. § (7) bekezdés alapján a pornográf felvétel meghatározása igen tág, különös tekintettel arra, hogy felvétel a videó, film vagy fénykép mellett „minden más módon előállított képfelvétel”, így tehát a tizennégy éven aluli személy közreműködése nélkül készített kép is, mint például egy festmény vagy grafika. Bár az ilyen jellegű művek közvetlenül a közerkölcson keresztül érinthetik az ifjúság szexuális fejlődését, az idézett szakasz túlzottan kiterjesztőnek tűnik.

Az arányosság mellett alkotmányossági aggályok is felmerülnek: a művészeti szabadsággal való összeütközéseket is érdemes volna elemeznie, és végső soron elkerülnie a jogalkotónak.

A 204. § (6) bekezdése a Tervezet szerint a következőképpen alakul: „Nem büntethető az a tizen-nyolcadik életévét be nem töltött személy, aki tizennegyedik életévét meghaladott, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről annak beleegyezésével, saját használatra készít vagy tart pornográf felvételt vagy felvételeket. Nem büntethető az sem, aki házasságkötéssel nagykorúvá vált házastársáról annak beleegyezésével, saját használatra készít vagy tart pornográf felvételt vagy felvételeket.” A tényállásból, a contrario, arra következtethetünk, hogy az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennégy és tizennyolc éves kora közötti személlyel annak beleegyezésével, saját használatra készít vagy tart pornográf felvételt vagy felvételeket, büntethető. A 18 éven felüli és a tizennégy és tizennyolc közötti személyek közötti szexuális kapcsolatra egy vegyes jellegű szabályozás vonatkozik: míg a közösülést a törvény nem tiltja, a saját célú, konszenzuális felvételkészítést büntetni rendeli. Ez a jogalkotói megoldás indokolatlan, a tiltás kiterjesztését tizennyolc éven felüli személyekre nem támogatjuk.

További, ezúttal egyenlőségi kételyek is felmerülnek az idézett 204. § (6) bekezdése kapcsán. A rendelkezés második mondata indokolatlan különbséget tesz házastársak és élettársi kapcsolatban élők vonatkozásában. Míg azonban a heteroszexuális párok esetében fennáll a döntés lehetősége, miszerint kívánnak-e házasságra lépni vagy sem, a hátrányos megkülönböztetés sokkal egyértelműbb a hetero- és a homoszexuális párokat összehasonlítva. Mivel a homoszexuális partnerek nem felelnek meg a házasság magyar jog szerinti definíciójának, homoszexuális személyek esetében a tizennyolc éven felüli személy, ha tizennégy éven felüli, de tizennyolc éven aluli személyről – még ha konszenzuálisan és saját használatra is – készít pornográf felvételt, minden esetben bűncselekményt valósít meg. Az Alkotmánybíróság 20/1999. (VI. 25.) AB határozatával kivette a természet elleni fajtalanságot a vérfertőzés tényállásából, 7/2002. (IX. 4.) AB határozatával egységesítette a hetero- és homoszexuális személyeknél a beleegyezési korhatárt, amikor alkotmányellenesnek minősítette a természet elleni fajtalanságra és a természet elleni erőszakos fajtalanságra vonatkozó Btk. 199. és 200. szakaszokat. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 8. §-ának m) és n) pontja alapján a szexuális irányultságon vagy a nemi identitáson alapuló megkülönböztetés jogellenes. A 9. § szerint „közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely ... más, összehasonlítható helyzetben lévő személyhez vagy csoporthoz képest lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz.” A javasolt 204. § (6) bekezdés a közvetett megkülönböztetés iskolapéldája, és mint ilyen, nem támogatható. A Tervezet 57. §-a a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) katonai büntetőeljárásra

vonatköz 470. § (1) bekezdését módosítja. A jelenlegi, a jogalkotó szerint hátrányosan megkülönböztető szabályozás szerint a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal egyébként összefüggő bűncselekmények esetén nem a katonai, hanem az általános hatáskörű szervek járnak el. A javasolt rendelkezés a katonai büntetőeljárás kiterjeszti ezeket a bűncselekményekre is. A Tervezet indokolása szerint a jelenleg hatályos szabályozás hátrányos a rendőrökre nézve, hiszen ők nem profitálhatnak az átlagos pertartamnál rövidebb katonai eljárásból. A katonai büntetőeljárás szigorított szabályaira tekintettel azonban cinikus és értelmetlen az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkére való utalás. Cinikus, mert csak az eljárás időtartamát veszi figyelembe, míg az összes többi hátrányos eltérésről hallgat (pl. a Be. 484. §-a szerinti óvadék megállapításának kizárása), másrészt felesleges, hiszen az Európa tanácsi követelmény, miszerint „mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően” az általános hatáskörű bíróságok esetében is megvalósul, meg kell valósulnia. Amennyiben a magyar kormány úgy véli, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság túl sok ügyben marasztalja el a magyar államot perelhúzóds miatt – valóban, csak 2006-ban 54 ízben mondta ki a 6. cikk sérelmét a strasbourgi bíróság, amiért a nemzeti bíróságok nem tárgyalták ésszerű időn belül a kérelmezők ügyét (forrás: <http://www.echr.coe.int/echr>) –, ezt nem a katonai büntetőeljárás kiterjesztésének körével kell orvosolnia.

A rendszerváltás után egy, a Tervezettel fordított irányú módosításban a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal egyébként összefüggő rendőrségi bűncselekmények kikerültek a katonai büntetőeljárás alól. Ennek egyik oka, hogy az eljárásnak nemcsak pártatlannak kell lennie, hanem annak is kell látszania. Az pedig, hogy a civil fél sérelmére rendőr által elkövetett bűncselekményeket katonai eljárásban tárgyalják, a pártatlanság látszatát nagyban csorbítja.

A sorkötelezettség megszűnése miatt a Btk. XX. fejezete szerinti katonai bűncselekményt sorállományú katonák nem követik el, ezért csökken a katonai bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások száma. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az általános hatáskörű bíróságok feladatait rendőrségi ügyekben a katonai bíróságokra kellene testálni.

EURÓPAI MÉRCE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN – I. RÉSZ

Az európai mérce – amely alatt az Emberi Jogok Európai Egyezményét, az olyan szupranacionális szervezetek esetjogát, mint az Emberi Jogok Európai Bírósága, s az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, a Miniszteri Bizottság és más európai szervezetek ajánlásait s tanulmányait, az emberi jogi irodalmat, mindezek együttesét értem – alig volt ismert és elismert abban a történelmi korszakban, amelyben – etatista, államkapitalista vagy inkább államfeudalista viszonyok között – megszületett, és negyedévszázadnál is hosszabb időt élt meg hatályában az 1973. évi I. törvény.

A törvény a kontinentális vegyes rendszert vette alapul, s a korabeli szóhasználatból élve szocialista volt. A nyomozási szakaszban az inkvizitórius (nyomozó, illetve „faggató”) elvet tette uralkodóvá, s csak ennek mintegy alárendelten, ezt nem sértve engedett meg akkuzatórius (kontradiktórius) eljárásokat, tette lehetővé például védő részvételét egyébként számos eljárási cselekménynél.

Az akkuzatórius (kontradiktórius vagy ügyféli) eljárás a büntetőeljárás bírósági szakaszára volt csak jellemző, de az inkvizitórius (faggató) elvtől ez a büntetőeljárás szakasz sem volt mentes, így például a védelem jogai korlátozottak voltak a bizonyítási eljárásban, azt kizárólag a bíróság uralta. Mindez nem csupán azt eredményezte, hogy az eljárás kezdeti szakaszában a rendőrség – a nyomozó hatóság – jogosítványai domináltak, a bírósági szakaszban pedig a bíróság jogköre szélesedett ki, miközben a terhelt, a védelem jogai nagyban, illetve mérsékeltebben korlátozottak maradtak, hanem azt is, hogy a rendőri-ügyészi és a bírói teendők, funkciók összerosódtak, illetve kellően, tisztán nem különültek el egymástól.

A korszak további sajátossága volt a „jogi szaktudás jelentőségének alábecsülése” (1989. évi XIX. törvény indokolása).

De miben is állt akkoriban a jogi szaktudás? A kazuisztikus jogi szabályozás több-kevesebb, teljesebb-részlegesebb ismeretében, amely tág teret adott a jogértelmezésnek: a nem egyértelmű, ellentmondásos részletszabályok parancsoló szükségét idéztek elő a jogszabályok törvényi (autentikus), bírói és tudományos, nyelvtani, rendszertani, logikai, történeti értelmezése iránt.

A jogalkalmazás feltételezte a jogértelmezést, amelyet a „szocialista törvényességnek kell/ett áthatni. (...) a jogalkalmazó szervek úgy voltak kötelesek a jogot alkalmazni, hogy a konkrét döntés – a jogszabály értelmezés lehetőségei között – a maximális mértékben feleljen meg a szocializmus építése érdekeinek”.¹ Az európai mérce irányába az 1989. évi XXVI., az 1994. évi XCII. és az 1998. évi XIX. törvények – ez utóbbi novelláris változtatásai – mozdították el a jogalkotást és a jogalkalmazást. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény hatása e törvényekre teljességgel egyértelmű, lépten-nyomon tetten érhető.

Az akkuzatórius (kontradiktórius vagy ügyféli) elvek háttérbe szorították az inkvizitórius (nyomozó, faggató) elveket, a kompetenciák elosztása az európai modellhez igazodott, a funkciómegosztás elve teret nyert.

A büntetőeljáráásban „...érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és ... erőteljesebben érvényre jut a kontradiktórius elv, ezen belül ... a felek rendelkezési joga ... Az alapjogok, az emberi jogok – védelmében már a tárgyalást megelőző szakaszban” – tehát a nyomozás szakaszában – is biztosított „egyes eljárási cselekményeknél a bírói közreműködés” (2002/1994.(I.17.) Kormány határozat).

Ezek a változások – szükségszerűen – magukkal hozták a jogász szaktudás jelentőségének felértékelődését, de a szaktudás új minőségének igényét is. Miben is áll ez a szaktudás, igény 1998. óta, miben különbözik, és miben tér el, illetve kell-e, hogy eltérjen a koréjától?

A kontinentális vegyes rendszer jelenleg is jellemző, de ez a rendszer már nem szocialista. A jogalkotás ma is kiterjedt, aprólékos, s burjánzó, gyakran változó, nem egyértelmű, ellentmondásos. A jogértelmezés tere tehát változatlanul tág, de már nem ideologikus, illetve teleologikus.

Az emberi jogi szabályozás és gondolkodás lényegileg más a kontinentális rendszernél és tudásnál. Az emberi jogi egyezmények, kiegészítő jegyzőkönyvek mindössze keretszabályokat tartalmaznak. Vagyis – ellentétben a kontinentális jogrendszerekben követett tipikus gyakorlattal – nem írnak elő konkrét szabályokat, inkább csak az általánosságok szintjén mozognak. A Bizottság és a Bíróság joggyakorlata az, ami e kereteket tartalommal tölti meg. „A strasbourgi szervek joga tehát klasszikusan angolszász eseti jog, ahol a szabály (az Egyezmény stb.) ismerete önmagában semmit sem ér a Bizottság és a Bíróság joganyagának ismerete nélkül.”²

1 Bihari Ottó: Államjog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.

2 Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1998., 21. o.

Az esetjogi gondolkodásban pedig „mindenekelőtt sokkal kisebb a jogértelmezés tere”.³ Vagyis nem az a jogászi felfogás a követendő, amely „a nem egyértelmű jogszabályok (kedvezőbb) értelmezése érdekében folytatott érvelést” helyezi előtérbe, hanem az adott ügy elbírálása során „... csakis a korábbi eseteknek – eseti jognak – van jelentősége”.⁴

Az emberi jogi egyezményeket tehát a strasbourgi esetjog értelmezi, vagyis az emberi jogi egyezményben, kiegészítő jegyzőkönyvekben meghatározott jogokat úgy kell alkalmazni, ahogyan azokat az Emberi Jogok Európai Bírósága, s az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága értelmezi. Vagyis nem az egyezményhez, kiegészítő jegyzőkönyvekhez csatlakozott államok bíróságainak – a nemzeti hatóságoknak – az értelmezése meghatározó, hanem a strasbourgi szupranacionális intézményké. Hogy csak néhány példát emeljek ki, az olyan fogalmak tartalmát, mint a „független”, a „pártatlan”, a „méltányosság, méltányosan”, „az ésszerű időn belül”, „a büntetőjogi vád” a Bíróság, illetve a Bizottság határozza meg, s e fogalmak ma már véglegeseknek tekinthetők.

A strasbourgi esetjog azonban korántsem örök és mozdulatlan.

A története nemcsak állandóságról, hanem evolucionista, s olykor revolucionista változásokról is tanúskodik.

A strasbourgi szervek éppen ezért rendre megjelölik – meghivatkozzák – eseti döntéseikben, hogy követik-e – adott ügyekben – a korábbi saját gyakorlatukat, avagy sem, illetve mely eseti döntéseiket fejlesztik tovább, s melyeket vetnek el, haladnak meg.⁵

E tanulmány célja tehát az esetjogi gondolkodás segítése, a strasbourgi döntések ismertetése egy olyan rendszerben, amelyben nem az 1998. évi XIX. törvény szakaszaihoz igazodnak az esetjogi ítéletek, hanem fordítva, az Egyezmény egyes cikkeihez vannak rendelve a vonatkozó esetjogi döntések, az 1998. évi XIX. törvény megfelelő paragrafusai a legutóbbi novella, a 2006. évi LI. törvény és az egyéb jogszabályok szakaszai.

A tanulmány alapját képező eseti döntések 1992. és 2006. között jelentek meg a Bírósági Határozatokban, ezek Mellékleteiben, illetve az Emberi Jogi Füzetekben.

Ezek az eseti döntések leginkább a szűkebb értelemben vett büntetőeljárást érintik, de vonatkoznak közvetve a büntetés-végrehajtásra és más kapcsolódó jogszabályokra is. A feldolgozásuk természetesen nem teljes. A válogatás, a rendszerezés és az elemzés szempontjai a gyakorlatra orientáltak. Az esetjogi idézetek a lényegyet emelik ki, s nem annyira az eredeti szöveg fordított változatának szó szerinti ismertetését. A források megjelölésére általában rövidítések szolgálnak (Bírósági Határozatok – BH., Emberi Jogi Füzetek – EJF, Emberi Jogok Európai Bírósága – EJEB, avagy Bíróság, Európa Tanács Mi-

3 uo. 25. o.

4 uo.

5 Bírósági Határozatok 1992/3., 226. o., 1992/10., 785. o.

niszteri Bizottsága – ETMB, avagy Bizottság büntetőeljárás törvény – Be. –, Rendőrségi törvény – Rtv.

Az Ügyészek Lapja következő számaiban az alábbiakról lesz szó:

Az élethez való jog (II. rész); a kínzás tilalma (III. rész); szabadsághoz és biztonsághoz való jog (IV. rész); tisztességes tárgyaláshoz való jog (V. rész); magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog; hatékony jogorvoslathoz való jog (VI. rész).

(Folytatjuk)

A SOKARCÚ BŰNMEGELŐZÉS – II. RÉSZ

(Feljegyzések a bűnözéskontroll új tendenciáiról és angliai tapasztalatairól)

A preventív bűnözéskontroll árnyoldalai az angol példa alapján

A bűnmegelőzési gondolat előretörése többféleképpen értelmezhető, és eltérő következményekkel járhat. Egyfelől, a reaktív intézkedések helyett az elsődleges és másodlagos prevenciónak adott fokozott hangsúly kétségkívül jelentős előrelépés lehet *egy koherensebb, humánusabb és hatékonyabb bűnözéskontroll* kiépítése felé. Másrészt azonban a napjainkban a „biztonság” kérdésének adott prioritás fényében a megelőzésre való hivatkozás *a parttalan kontroll és felügyelet, ezzel együtt pedig a személyes szabadságra történő mind kiterjedtebb beavatkozás* eszközüül is szolgálhat. A bűnmegelőzés hordozhat olyan pozitív értékeket, mint demokrácia, gondoskodás és szolidaritás, de ugyanilyen eséllyel végződhet negatív előjelű következményekben is, például kirekesztésben, korlátlan felügyeletben és a magánélet soha nem tapasztalt gyarmatosításában.

Megítélésem szerint az, hogy melyik út válik valószínűbbé, a bűnmegelőzésnek tulajdonított *elsődleges célok és prioritások* függvénye. Három ilyen prioritáscsoport nevezhető meg. Az egyik a *„hatékonyság”* és a bűnözés *de facto* csökkentésére törekvés. A másik a *demokratikus értékek, a jogállam és a jogrendszer*, valamint az irántuk való tisztelet erősítése. A harmadik lehetséges prioritáscsoport a *szociális igazságosságra és biztonságra törekvés*. Az egyes bűnmegelőzési elképzelések közötti különbségek nagymértékben attól függenek, hogy melyik csoportnak tulajdonítanak politikai jelentőséget. A lehetséges prioritások ugyanis versengenek egymással: az egyik túlhangsúlyozása a másik aláadását eredményezheti.

Az egyes prioritáscsoportoknak nemcsak abban van orientáló szerepe, hogy a bűnmegelőzés mely eszközei kapnak tudományos vagy politikai preferenciát, hanem abban is, hogy akár ugyanaz az eszköz milyen tartalommal és formában intézményesüljön. A bűnmegelőzési komplexumnak, értve ezalatt annak teljes eszköztárát, vannak olyan összetevői, amelyek egyértelműen kifejezik valamelyik prioritás dominanciáját. A kifejezetten a hatékonyság logikája mentén működő szituációs megelőzési eszközök esetében például meglehetősen nehéz lenne amellet érvelni, hogy hozzájárulnak a szociális igazságosság megteremtéséhez is.¹ Vagy a másik oldalról, egy átgondolt társadalmi bűnmegelőzési stratégia, amely a makro- és mikrotársadalmi struktúrák és az emberi jogi garanciák figyelembevételével, hosszú távra készül el, és amely egyaránt számol az elkövetőre, áldozatra és bűnalkalomra irányuló megelőzés lehetőségeivel és szükségleteivel, kevéssé vádolható a bűnözés statisztikai csökkentése iránti elvakultsággal. Az esetek többségében azonban a bűnmegelőzés ugyanazon eszköze többféle prioritást is hordozhat, attól függően, hogy milyen célt és tartalmat tulajdonítunk neki. A közösségi bűnmegelőzés, a lakosok mozgósítása a prevencióban való részvételre, de akár még a társadalompolitikai jellegű intézkedések is rejthetnek egymással ellentétes értelmezési lehetőségeket: szolidaritást vagy kirekesztést, önszerveződést vagy fokozott kontrollt, organikus beavatkozást vagy technokrata irányítást. Anglia kitűnő példája annak, hogy a bűnmegelőzés komplexuma mögött meghúzódó szemlélet és működési logika milyen irányban mozdíthatja el a hosszútávú tervezés és a rövidtávú politikai érdekek mérlegének nyelvét. Ez a működési logika Anglia esetében a gyors és látványos eredményekre, azaz a bűnözés statisztikai csökkentésére való törekvés: *a hatékonyság mindent elsöprő primátusa*.

A hatékonyság kérdése természetesen kulcsfontosságú szempont minden prevenció célú beavatkozás értékelésében, a *'what works'*² túlhangsúlyozott jelentősége azonban meglehetősen veszélyes karaktert adhat a bűnözéskontrollnak. Egyfelől azért, mert az erősödő politikai felhang a „bűnözés elleni harcról” a politikailag jövedelmező rövidtávú megoldásoknak kedvez. „Ördögi kör alakul ki, a hatalmat gyakorló politikai erők gyors eredményeket várnak a bűnözés elleni harctól, ez megakadályozza a stratégiai tervezést, viszont a távlatos gondolkodás hiánya elodázza a reformokat, így pedig ezekre a látványos és valóságos eredményekre kisebb esély marad.”³ Másrészt azonban fennáll egy rendkívül kedvezőtlen társadalmi átalakulás veszélye is: az átmeneté egy soha nem

1 Éppen ellenkezőleg, sokak szerint annak mentén, hogy kik engedhetik meg maguknak a megelőzési célú beruházásokat, és kik azok, akik ettől el vannak zárva, új társadalmi törésvonalak alakulnak ki.

2 Az angol kifejezés a rehabilitációs ideológia utáni szkepticizmus Martinson cikke által elhíresült jelszavára, a *'nothing works'* (semmi nem működik) tételére adott válasz, és azt az – immár a bűnmegelőzés komplex fogalmában kifejeződő – újjáéledt optimizmust fejezi ki, amely szerint lehetséges *hatékony* megoldásokat találni a bűnözés elleni küzdelemben. Martinson, R. L.: 'What Works? – Questions and Answers about Prison Reform', *The Public Interest*, 1974., 35:22-54.

3 Finszter, G.: A büntetőjog alkalmazásának csapdái. *Magyar Jog*, 2000., 8.

tapasztalt „felügyeleti társadalomba”. A biztonság kérdése körül tapasztalható pánik, az új politikai csapda, amelyben a kormányok a bűnözés elleni küzdelem leggyorsabb, legkönnyebben mérhető és leglátványosabb eredményekkel szolgáló eszközeit keresik, és a bűnözéskontroll szereplőinek folyamatosan bővülő hálója az *egyéni szabadság új típusú értelmezését* és az egyén feletti kontroll ijesztő elmélyülését eredményezték. A huszadik század végi Angliában számos ember számára a kamerák tekintete, a letartóztatást eredményező magatartások körének bővülése, ill. – a jóléti állam egyik legveszélyesebb jellemzőjét megidézve – a határozatlan tartamú szankciók terjedése a modern társadalom normális velejárója.

Az angol bűnmegelőzési irodalom tanulmányozása során az olvasó meglehetősen ellentmondásos helyzetben találja magát. A kormányzati szférából – egyébként irigylésre méltó gyakorisággal – kikerülő dokumentumok nyelve nem sokban különbözik egy propagandisztikus tervgazdálkodási értékeléstől: ezekből úgy tűnhet, hogy az angol társadalomban csupán idő kérdése, hogy a bűnözés problémája a múlté legyen. Ezzel szemben az akadémiai szakirodalom talán soha nem illette a mostanihoz hasonló súlyú kritikával a bűnözéskontrollt alakító politikai döntéseket. Ennek az ellentmondásnak a magva a bűnmegelőzésnek tulajdonított eltérő prioritásokban rejlik. Míg ugyanis az akadémiai kriminológia továbbra is kitar a bűnözés összetett társadalmi jellege, és ennek megfelelően az átfogó társadalompolitikai megelőzés szükségessége mellett, a bűnmegelőzési politika működési logikája a hatékonyság egyfajta misztifikációjává válik: a preventációs retorika számos esetben egyenértékű lesz a kriminalitás – bármilyen áron történő – *számszerű csökkentésére* való törekvéssel. Miben fejeződik ki ez a hatékonysági mítosz, és milyen következményekkel jár? A rehabilitációs ideológia csődje és az akadémiai kriminológia politikai kegyvesztése után a hetvenes évek Angliájában – csakúgy, mint sok más helyen – a bűnözéskontroll egyfajta technokrata értelmezése vette át a korábbi szociális jellegű beavatkozások helyét. A kormányzati szféra közvetlen közelében szerveződő, ún. „adminisztratív” kriminológusok feladata olyan *költséghatékony*, a jóléti büntetőpolitikánál gazdaságosabb bűnmegelőzési eszköztár kidolgozása volt, amely megfelelt a jóléti állam gazdasági és erkölcsi válságából kiutat kereső politikai és társadalmi elvárásoknak. A Thatcher-éra neoliberais gazdaság- és konzervatív társadalompolitikájával, illetve ennek megfelelően az állam és egyén újraértelmezett felelősségi viszonyával összefüggésben született meg az a bűnözéskontroll modell, amely számos eltéréssel ugyan, de a mai napig az angol büntetőpolitika alapja. Ebben a modellben eltűnik a társadalompolitikai megelőzés, helyet adva a hatvanas évek Angliájából induló, mára azonban világharriert befutó szituációs megelőzési technikáknak: az individuális szintű bűnmegelőzés terjesztésének, a köztéri kameráknak, a kereskedelem biztonságát védő eszközöknek. A szituációs megelőzés központi rangra emelkedése több szempontból is nyomatékos jelentőséggel bír. Nemcsak azt a hangsúlyeltolódást fejezi ki, amely a bűnözéskontroll elméletén belül az elkövető személyétől

az áldozat és a bűnalkalom irányába végbement, hanem azt a váltást is, amely elfordulva a bűnelkövetés összetett társadalmi okságától, a jóval könnyebben megragadható *közvetlen elkövetési folyamatot és alkalmat* célozza meg. A szituációs megelőzés eszközeinek terjedése (és terjesztése) ugyanakkor hordoz egy rejtettebb és máig érvényes üzenetet: az állam önmagában, polgárai részvétele nélkül nem képes, és hozzátehetjük, többé nem is hajlandó fellépni a bűnözéssel szemben. Ugyanebbe a folyamatba illeszkedve bontakozott ki a nyolcvanas évektől a *közösség szerepére* először hivatkozó helyi szintű bűnmegelőzés perspektívája, amelynek értelmében „minden állampolgárnak és olyan szervezetnek, amelynek tevékenysége befolyásolhatja a kriminalitás alakulását, hozzá kell járulnia [a bűnözés elleni küzdelemhez]”.⁴ A közösségi megelőzés e sajátos konzervatív modelljében a helyi szervek pályázati úton, állami iránymutatás alatt végezték preventív tevékenységüket, amely azonban a szelektív támogatási rendszernek és az egységes bűnmegelőzési stratégia hiányának köszönhetően meglehetősen elszórtan valósult meg. Néhány speciális programtól⁵ eltekintve a bűnmegelőzés továbbra sem a helyi közösségek, hanem a rendőrség kompetenciájába tartozott. Ráadásul a szoros állami alárendeltségben inkább csak a végrehajtást elvégző lokális megelőzés sokkal inkább azt a célt szolgálta, hogy a kormányzat saját, politikai logikával átítatott büntetőpolitikai elképzeléseit valósítsa meg a bűnözéskontroll működtetése során, mintsem adekvát válaszokat dolgozzon ki a helyi bűnözés valós problémáira.⁶ A konzervatívokat váltó New Labour kormány 1997-es hivatalba lépése idejére Angliában megszilárdult a preventív bűnözéskontroll néhány alapvető és tipikus jellemzője, amelyek a munkáspárti büntetőpolitika alatt ugyan jelentősen átalakultak, számos lényegi jellemzőjüket azonban megőrizték. Ezek közé tartozik a szociális problémákért való állami felelősségvállalás leépítése és az individuális felelősség hangsúlyozása, a társadalom széles rétegeinek beemelése a bűnözés elleni küzdelem rendszerébe, az állam irányító szerepének megtartása melletti kivonulása a bűnmegelőzés tényleges végrehajtásából, a bűnözési kockázat neoliberális piaci logika szerint működő manager-típusú kezelése és a költséghatékonysági szempontok fokozott érvényesítése. Számos tekintetben ugyanakkor valami egészen új kezdődött. A kriminálprevenció jelenlegi angol eszköztára a sokatmondóan „bűnözéscsökkentési” – nem pedig bűnmegelőzési – stratégiának keresztelt dokumentum⁷ és a rá épülő jogszabály- és intézményrendszer alapján két strukturáló elem köré rendezhető.⁸ A prekriminális, azaz *antiszociális maga-*

4 Home Office Circular 8/84: Crime Prevention. p. 1.

5 A nyolcvanas évek bűnmegelőzési projektjei közül a nagyvárosok biztonságának növelését célzó, 1988 és 1992 között összesen 22 millió fontos költségvetéssel működő *Safer Cities* program volt a legjelentősebb.

6 King, M., 'The Political Construction of Crime Prevention' in K. Stenson – D. Cowell (eds.) *The Politics of Crime Control*. London, 1991., Sage, p. 107.

7 Home Office, *Crime Reduction Strategy*. London, 1997., HMSO.

8 A két legfontosabb vonatkozó jogszabály a Crime and Disorder Act 1998 és az Anti-Social Behaviour Act 2003.

tartások elleni küzdelem a New Labour egyik legfontosabb büntetőpolitikai újítása volt, amely arra való közvetlen hivatkozással, hogy a kisebb deliktumok elleni szigorú fellépés segíti a súlyosabb bűncselekmények megelőzését, egy Európában egyedülálló *zéró tolerancia politika* alapjait teremtette meg – akkor, amikor a bűnözés egyébként két éve csökkenő tendenciát mutatott. Az ilyen magatartások elleni küzdelem az ezredfordulóra önálló stratégiává nőtte ki magát, amelynek központi intézménye a gyakorlatilag bármilyen zavaró magatartásra kiszabható, megszegése esetén akár öt éves szabadságvesztéssel is sújtható *antiszociális magatartási parancs*. A közösségellenes magatartások tömeges kriminalizálása egy olyan társadalmi elvárás leképezése, amelynek elméleti kereteit egyfelől a mindennapi deliktumok életminőség romboló hatását hangsúlyozó ún. „új baloldali kriminológia”, másfelől a szélsőséges repressziót a hatékony bűnmegelőzés feltételeként értékelő, a zéró tolerancia mindenkori hivatkozási alapjául szolgáló ún. „Broken Windows”-teória dolgozta ki. A mind retorikájában, mind pedig eszközeiben egyre intoleránsabbá váló büntetőpolitikai érvelés e két forrásból táplálkozva egy Európában soha nem tapasztalt punitív rendszert hozott létre, amely tekintet nélkül a tömeges kriminalizáció már most jelentkező negatív következményeire, az angol kormányzat egyik leghatékonyabb fegyvereként szolgál a választók kegyeiért folytatott politikai küzdelmekben. Az angol bűnmegelőzési rendszer második központi eleme a közösségi megelőzés nyomain haladó, ún. *partnerség*. Szakítva a konzervatív kormányzat alatti szórványos gyakorlattal, 1998-tól az önkormányzatoknak *jogszámban előírt kötelességük*, hogy a rendőrséggel együttműködve helyi bűnmegelőzési stratégiát készítsenek, és létrehozzák a közösségi megelőzés együttműködésen alapuló helyi szervezetrendszerét. A lakossági felméréseken alapuló, kormányzati szinten monitorozott stratégiák feladata, hogy a lokális szinten jelentkező problémákra adekvát választ dolgozzanak ki, miközben végrehajtják a központi bűnmegelőzési stratégiát is.

Az angol bűnmegelőzés modellje kitűnő példa arra a szakadékra, amely a tudomány javaslatai és a politikai megfontolások között húzódik. A jelenlegi angol rendszer legfontosabb morális vonatkoztatási pontja a *közösség*, a közösség biztonsága és a közösség elsőbbsége az egyénnel szemben. Ez a koncepció azonban meglehetősen problémás. Ami az antiszociális magatartással kapcsolatos politikát illeti, az az első perctől a kriminológusok csaknem egyöntetű ellenállását váltotta ki. A közösségellenes viselkedéssel szembeni fellépés ugyanis valójában a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőpolitika része, hiszen az ilyen deliktumokat jellemzően a 18 év alattiak, illetve a fiatal felnőttek követik el. Egy törvényi módosítás ráadásul a vétőképeség korhatárát a 10. életévre csökkentette le. Paradox módon a munkáspárti kormány, miközben a konzervatívoknál valamelyest erőteljesebb társadalompolitikai intézkedéseket vezetett be (jelentősen csökkentve például a kilencvenes évekre nyomasztó méreteket öltő munkanélküliséget), a büntető igazságszolgáltatásban alaposan megnyírbálta a konzervatív kormányzat alatt még többé-kevésbé meglévő szociális vonásokat.

Az egyén felelősségére és közösséggel szembeni kötelességeire hivatkozással a jelenlegi büntetőpolitika erőteljesen hangsúlyozza azt az elkötelezettségét, hogy a büntető igazságszolgáltatás fiatalkorúakkal szembeni engedékenységet és „kifogásgyártó kultúráját”⁹ megszüntesse. A kormányzati szándék szerint az „antiszociális magatartási parancs” olyan fegyver lenne a magisztrátusi bíróságok kezében, amelyet minden lehetséges esetben alkalmazni kell, és amely ha kell, fiatalok ezreinek kriminalizálásával kényszerítené ki a közösségek rendjét – egy olyan rendet, amelynek kritériumai egyébként sehol sincsenek definiálva.¹⁰ A parttalan törvényi szabályozás a rend önkényes értelmezéséhez és bizonyos szociális csoportok vagy egyének kirekesztéséhez vezet, miközben a közösségellenes magatartásokkal szembeni átgondolatlanul szigorú fellépés alapja sokkal inkább a választási hadjáratok során is hivatkozott közvélemény, mint akár a valós probléma, akár pedig egy megalapozott remény arra, hogy a drákói szigor valóban a súlyosabb bűncselekmények elkerülésének eszköze.¹¹ Arról nem is beszélve, hogy engedve a bűnmegelőzési szempont felsőbbségének és a vélt vagy valós hatékonyság prioritásának, az antiszociális magatartási parancs kiszabásának eljárása *súlyosan sérti az emberi jogokat és a büntetőjogi garanciákat*. Annak érdekében ugyanis, hogy minél több elkövetőt minél gyorsabban lehessen felelősségre vonni, a bíróság előtti eljárás garanciális elemeket nélkülöző polgári jogi formát kapott, miközben az eljárás maga, karakterét és következményeit tekintve, nagyon is büntetőjogi.¹² Az emberi jogi garanciák ilyen – a politikai nyilatkozatok alapján nagyon is tudatos – áthágása ijesztő következményekhez vezet. Nemcsak az antiszociális magatartási parancs, hanem az angol büntetőpolitika számos egyéb intézménye (mint a „veszélyesség” koncepciójának fokozatos újjáéledése, a határozatlan tartamú büntetések vagy az utólagos felügyelet eszközei) utal arra, hogy a közbiztonság körüli pánik a jóléti büntetőpolitika legfélelmetesebb és leghevesebben támadott jellemzőjét: *az egyén állammal szembeni védtelenségét* hozza vissza.

Az antiszociális magatartással szembeni küzdelem eszközei tehát már első ránézésre igen problematikusak. Sokkal cizelláltabb képet mutat azonban a *közösségi bűnmegelőzés* büntetőpolitikai és kriminológiai értelmezésének viszonya. A fogalom némileg eltérő jelentést hordoz a kormányzat által intézményesített liberális modellben, mint a szakirodalomban jóval nagyobb népszerűségnek

9 Home Office i. m., illetve Home Office (2002), *Respect and Responsibility – White Paper*. London, 1997., HMSO.

10 Az más kérdés, hogy a bíróságok vonakodnak attól, hogy ezt a rendkívül szigorú intézkedést kiszabják: a Home Office adatai szerint 1999 és 2003 között Angliában és Walesben mindösszesen kb. 1600 parancsot adtak ki.

11 Az antiszociális magatartás elleni kíméletlen fellépés ugyanis nyíltan a már hivatkozott ‘Broken Windows’ (Wilson-Kelling, 1982) elméleten alapul, azon tehát, hogy ha egy közösségben utat engednek a kisebb deliktumoknak, ez spirálisan súlyos bűnözéshez vezet. A teória azonban már önmagában ellentmondásos, a szerzők által végzett vizsgálatokban ugyanis nem a bűnözés maga, hanem az attól való félelem csökkent.

12 Erről kitérnő összefoglalás: Gardner, J, von Hirsh, A., Morgan, R., Ashworth, A. and Wasik, M., ‘Clause I – The Hybrid Law from Hell?’, *Criminal Justice Matters*, 1998., 31: 25-27.

örvendő szociális koncepcióban. Míg az előbbi ugyanis az egyén kötelességeit hangsúlyozva a közösség gyakran pusztán fizikai értelemben vett rendjének fenntartására és a *mérhető* biztonság megteremtésére összpontosít, az utóbbi a közösséget a szociális kirekesztettség elleni küzdelem és a szolidaritás terepeként fogja fel. Vitathatatlan, hogy a helyi együttműködések intézményesítése a bűnmegelőzés rendszerében rendkívül nagy jelentőséggel bír, és az eredményes prevenció legfontosabb feltétele lehet. Azt a deficitet azonban, amelyet a partnerségi elv jelen formája hordoz, egyértelműen mutatja a közösségi bűnmegelőzéshez kapcsolt tartalom, a magyarrá nehezen fordítható *community safety* (kb. a közösség biztonsága és a közösségen belüli biztonság) fogalma. Nem tekintve most azokat a szakirodalmi kétségeket, amelyek a „közösség” fogalmának nehézségeire és a többség általi kirekesztés esélyeire vonatkoznak, a „biztonság” koncepciója önmagában rendkívül problematikus. A helyi bűnmegelőzési együttműködések ugyanis, követve a bűnmegelőzési stratégia által előírt célokat, egyfajta „tervgazdasági” rendszerben működnek, azaz tevékenységük során *meghatározott százaléki csökkenést kell elérniük* a prioritást élvező bűncselekmény-kategóriákban. Nem meglepő módon ezek közé az olyan, könnyen mérhető bűncselekmények tartoznak, mint a betörések és a gépjármű-lopások, míg nem esik szó olyan, jelentőségüket tekintve legalább ilyen súlyú, ám jóval nehezebben megközelíthető problémákról, mint a családon belüli erőszak vagy a környezetkárosító bűncselekmények. A közösségek teljes értékű biztonságát aláásó tényezők negligálása, a társadalompolitikai megelőzésnek tulajdonított mellékes szerep, a számokban kifejezhető biztonság kultiválása mellett legalábbis kétséges, hogy a közösségi megelőzés ilyen formája valóban alkalmas tagjai életminőségének javítására, és nem inkább a politikai tőkére váltható statisztikai eredményességet szolgálja. Az angol társadalom minden ízében át van itatva a bűnözés képével. Nem telik el úgy nap, hogy a média ne tárgyalna részletekbe menően egy-egy erőszakos bűncselekményt, ne elemezné vérfa-gyasztó precizitással a közvéleményt éppen foglalkoztató gyilkosság legapróbb részletét is, ne nyújtana széleskörű analízist a bűnelkövetők személyiségéről és múltjáról. Európában nincs még egy olyan ország, ahol annyi köztéri kamera működne, mint az Egyesült Királyságban. Az utcákon és pályaudvarokon lépten-nyomon falragaszok figyelmeztetik a járókelőket a tolvajok jelenlétére. A televízióban egymást követik a bűnügyi magazinok. A folyamatos veszélyeztetettség és sérülékenység érzése áramlik a mindennapi élet tereiből, nincs abban tehát semmi meglepő, hogy a bűnözés kezeléséről vallott elképzelések a politikai csaták gyújtópontjába kerülnek. Anglia lépésről lépésre bekerül abba a csapdába, amelyben az Egyesült Államok régóta vergődik: aki választást akar nyerni, nem engedheti meg magának, hogy a „kemény kéz” retorikájából egy lépést is engedjen. A jelenlegi angol büntetőpolitika sokat feláldoz azért, hogy a bűnözés elleni határozott fellépés képét fenntartsa: bűnmegelőzési koncepciójában elsikkad a társadalmi kontextus, eltűnnek az emberi jogok, a közösség az értékteremtő megelőzés terepe helyett statisztikai mutatók halmazává válik. A társadalom bűnő-

sökre és áldozatokra válik ketté, ahol a merev választóvonalak mentén a többség morális fölénye az elkövető személyét érdektelenné, jogainak védelmét pedig kikezdehetővé teszi.

Nyitott kérdések

Az új bűnmegelőzési stratégia megalkotásával Magyarország részese lett annak az átfogó tendenciának, amelyben a nyugati társadalmak büntetőpolitikájukat a bűnmegelőzési szempontok alapján szervezik át. A magyarországi fejlemények beillesztése a nemzetközi büntetőpolitikai trendek és a hozzájuk kapcsolódó kriminológiai-társadalomtudományi elméletek vonulatában kulcsfontosságú lehet. Miközben megoldandó társadalmi problémái és feszültségei tekintetében a magyar társadalom mindinkább hasonlónak válik a nyugat-európaiakhoz, az erősödő nemzetközi befolyás, a kriminálpolitikai modellek formális és rejtett „utazása” és Magyarország globális folyamatokba történő fokozottabb bekapcsolódása miatt hazánk sem tudja többé magát kivonni a bűnözéskontrollt világszerte jellemző fejlemények hatása alól. A magyarországi bűnmegelőzési rendszer értékelésének tehát lényegi elemét képezheti az olyan kérdések megválaszolása, mint hogy *mihez képest* olyan a hazai koncepció, amilyen, milyen *lehetséges modellek* képzelhetők még el, illetve milyen *tanulságokkal* szolgálhatnak a külföldi példák. Megítélésem szerint ez utóbbi szempont különösen fontos a középkelet-európai társadalmak számára, hiszen – ellensúlyozva azt a hátrányt, amelyet a bűnözési probléma robbanásszerű megjelenése ezekben a társadalmakban okozott – a nyugat-európai tendenciákba csak jelentős késéssel bekapcsolódó új demokráciák sokat tanulhatnak a más országokban évtizedek alatt felhalmozott elméleti megfontolásokból és gyakorlati tapasztalatokból, sikerekből és kudarcokból. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy egy-egy nemzeti koncepció kialakításánál nem kell figyelemmel lenni az adott társadalom szükségleteire és lehetőségeire, azt azonban igen, hogy napjaink bűnözéskontroll tendenciái alakulásának és különösen veszélyeinek ismerete kulcsfontosságú lehet az adekvát bűnmegelőzés kialakításában.

Ebben a tanulmányban a bűnmegelőzés általános tendenciáin és az angol büntetőpolitika példáján keresztül azokra a veszélyekre igyekeztem rávilágítani, amelyek a bűnmegelőzés önmagában vett értéként történő kezeléséből és más értékek mellőzéséből fakadhatnak. Az angol rendszernek számos előremutató és pozitív eleme van, és nem szabad elfelejteni azt sem, hogy amit ma tudunk a bűnözéskontrollról és a prevencióról, jelentős mértékben az angolszász elméletnek és gyakorlatnak köszönhető. Mindazonáltal az utóbbi években uralkodó, az amerikai hatást erőteljesen tükröző bűnözéskontroll koncepció komoly aggodalomra adhat okot. A hatékony bűnmegelőzés varázslista alatt a bűnmegelőzés rendszere számos hagyományos értékről mond le. A jóléti állam válságát a kriminológiai szakirodalom részletesen tárgyalja, és a kritikai kriminológia sikeresen mutatott

rá a bűnözéskontroll új korszakának szociális veszélyeire. A jóléti szolgáltatások megnyirbálása és az egyéni felelősség hangsúlyozása azonban csupán egyik oldala az állam és egyén közötti újraértelmezett viszonyoknak. Miközben az állam nem kíván többé felelősséget vállalni polgárai jólétéért, mindjobban benyomul az egyéni szabadság hagyományosan védelmezett szféráiba. Az állam új szerepe tehát meglehetősen ellentmondásos lehet: az egyik oldalon nem nyújt többé védelmet a globalizált szabad piac hatásai ellen, figyelmen kívül hagyva annak kriminogén hatásait, a másik oldalról azonban, a bűnözés elleni harc nevében, fenntartja magának a jogot, hogy áthágja azokat a korlátokat, amelyek az állampolgárt hivatottak védeni – éppen az állammal szemben. Ez az út nemcsak, hogy egy olyan ár megfizetését követeli meg, amely véleményem szerint akkor sem érné meg, ha történetesen megvalósulna a cserébe ígért „biztonság”, hanem még csak nem is szükségszerű, a hatékonyság elérését ugyanis nem feltétlenül kell más értékek érvényesítése során feláldozni.

Hogy az emberi jogok koncepciójának és a szociális igazságosság szempontjainak pusztán absztrakcióvá válása és közbiztonsági szempontok alá rendelése mennyire lesz általános tendencia az európai országokban, még a jövő kérdése. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a 20. század végének fejleményei a kriminálprevenció terén nem csupán sikereket hozhatnak, hanem valós buktatókkal és veszélyekkel is járhatnak. Amennyiben azonban az alakuló magyar bűnmegelőzési rendszer folytatja a most megkezdett utat, és ragaszkodik a prevenció jogállami-emberi jogi követelményeihez és a bűnözés összetett társadalmi gyökereinek képletéhez, jó esélye van arra, hogy ezeket a veszélyeket elkerülje.

KRITIKAI KÉRDÉSEK A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSBAN

(Critical Issues in Restorative Justice. szerk.: Howard Zehr, Barb Toews.
Monsey, New York. Criminal Justice Press and Cullompton, Devon, UK,
Willan Publishing, 2004.)

A kötet, címéhez méltóan széles körben felfedi a resztoratív igazságszolgáltatással kapcsolatos vitás kérdéseket, de hiányoljuk az ezekre adott megoldási javaslatokból a „beígért” gyakorlati szemléletet. Sokfajta nézőpont bemutatkozik a könyvben, tekintettel a társszerzők kiváló megválasztására, hiszen a helyreállító igazságszolgáltatás minden területe képviselteti magát. Sajnos, gondolatismétlődések így is előfordulnak a műben.

A könyv első részében Gerry Johnstone¹ arra keresi a választ, hogy valójában mi is a helyreállító igazságszolgáltatás. A helyreállító igazságszolgáltatás legtöbb támogatója elsősorban abban érdekelt, hogy kigondolja a bűntettel, vétséggel és esetleg az erőszakkal való elbánás egy újítóját. Mások, például Dennis Sullivan és Larry Tifft úgy tartják, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás folytatása azt is magába foglalja, hogy elkötelezzük magunkat olyan „társadalmi interakciós minták alkotása mellett, amelyek előmozdítják az emberi méltóságot, a kölcsönös tiszteletet és az azonos jólétet”.²

1 A University of Hull jogprofesszora az Egyesült Királyságban. Legfrissebb könyvei: Helyreállító igazságszolgáltatás: Ötletek, értékek, viták, ill. Helyreállító igazságszolgáltatási olvasókönyv. Szövegek, források, szövegösszefüggések. Jelenleg egy helyreállító igazságszolgáltatási nemzetközi kézikönyv társszerkesztője.

2 Critical Issues in Restorative Justice. szerk.: Howard Zehr, Barb Toews. Monsey, new York. Criminal Justice Press and Cullompton, Devon, UK, Willan Publishing, 2004. 387-400.p.

John Braithwaite szerint a helyreállító igazságszolgáltatás nem egyszerűen a büntető igazságszolgáltatási rendszer megreformálásának egy módja, hanem a teljes jogrendszer, a családi életünk, a munkahelyi viselkedésünk, a politikai gyakorlatunk megreformálásának egy módja. A világ igazságszolgáltatási módozatának teljes, holisztikus megváltoztatását vizionálja.³

A helyreállító igazságszolgáltatás képviselői bátorítani akarják az ítélelhozókat arra, hogy gyakrabban alkalmazzák ezt az alternatívát. Azt remélik, hogy amint világossá válnak a helyreállító igazságszolgáltatással járó előnyök, a bűncselekmények túlnyomó részében ez fog az ítélezés rutintípusává válni.

Susan Sharpe⁴ szerint a helyreállító igazságszolgáltatás az elmúlt tizenöt évben drámaian növekedett, egyszerre több irányban fejlődött. A legismertebb formái - az áldozat-elkövető mediáció, a körök és a konferencia - folyamatosan finomodnak a tapasztalatok eredményeképp, illetve abból a célból, hogy a résztvevők szükségleteit minél jobban kielégítsék.

A helyreállító igazságszolgáltatás még mindig fiatal terület, és a változatosság kifejezi a kutatást, tökéletesítést és a helyi sajátosságokhoz való alkalmazkodást. Nagyobb konszenzusra kellene azonban jutni, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás valójában mi is, és a cselekvések milyen széles körét lehet ezen fogalom alá besorolni. A gyors növekedés ugyanis zűrzavarhoz vezethet, ez pedig a hitelesség rovására mehet. Az igazságszolgáltatásért felelős kormányzati tisztviselőknek is biztosítaniuk kell, hogy a bűncselekményekkel kapcsolatban alkalmazott helyreállító igazságszolgáltatás nem csorbítja a törvényes jogokat, és más módon sem sodorja veszélybe a résztvevőket.

Széleskörű egyetértés uralkodik abban, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás alapvetően jellemezhető bizonyos értékekkel. Ezek: inklúzió (az érdekelték bevonása); demokrácia; felelősség; reparáció; biztonság; gyógyítás; reintegráció.

A purista/maximalista megközelítés az alábbi kérdéseket veti fel:

Kit kell bevonni a helyreállító eljárásba? Bele kell az áldozatnak egyeznie a részvételbe? És az elkövetőnek? Mindig szerephez jutnak a közösség tagjai? Helyettesíthetők-e a kulcsszereplők? Mindig teljes mértékben önkéntes kell, hogy legyen az elkövető részvétele? Szerepet játszhat itt a kényszer? Szerephez juthat-e a büntetés, hogy kifejezésre jusson a közösség rosszállása bizonyos viselkedéssel szemben? Szerepet kap-e a nyílt reintegratív szégyen?⁵ Mennyiben segíti vagy akadályozza az a

3 John Braithwaite: A helyreállító igazságszolgáltatás elvei. In: A. von Hirsch, J. Roberts, A. Bottoms, J. Roach and M. Schiff (eds.), *Helyreállító igazságszolgáltatás és büntető igazságszolgáltatás: versengő vagy összeegyeztethető paradigmák*. Oxford: Hart. 2003.

4 Ph.D., leginkább a *Restorative Justice: A Vision for Healing and Change*. Formerly of Edmonton, Alberta. című könyv szerzőjeként ismert, jelenleg Seattle-ben él, míg Kanadában dolgozik helyreállító igazságszolgáltatási projekteken.

5 John Braithwaite vezette be ezt a kifejezést, a reintegratív szégyen a közösség rosszállásának olyan kifejezéseit jelenti, amelyek az enyhé megrovástól a lealacsonyító ceremóniákig (komoly elítélésig) terjednek, és amelyeket a törvényisztelő állampolgárok közösségébe való visszafogadás követ.

helyreállító eljárást, ha segítenek előzetesen felkészíteni a feleket? Mit foglal magába és mit zár ki a facilitátor szerepe? Kinek kell eldönteni azt, hogy az elkövető hogyan ad jóvátételt? Az incidens által leginkább érintett ember? Lehet egy önkéntes a közösségből? Igazságügyi tisztviselők elrendelhetnek helyreállító cselekvéseket?

Lode Walgrave⁶ szerint egyetlen társadalom sem maradhat fenn szabályok és ezek kikényszerítése nélkül. Ha jogsértés történik, szükség van válaszra annak érdekében, hogy jelezzük, igazságtalan a szabályok áthágása, és hogy tiszteletben tartsuk a szabályokat.

A nyugati társadalmakban több évszázadon keresztül a bűncselekményre való reakálás fő eszköze a közösségi autoritások általi büntetés volt. Az elmúlt évszázadokban azonban megjelent a helyreállító igazságszolgáltatás mint a hagyományos büntető igazságszolgáltatás alternatívája, amelyet olyan kritikák érnek, hogy társadalmilag destruktív.

A megtorlást a büntetés uralkodó filozófiai indokolásaként szemléli, a büntetést pedig a jogszerűtlen magatartás lehetséges helytelenítéseként fogja fel.

A helyreállítást úgy mutatja be, mint sokkal hatásosabb és etikusabb útja bizonyos magatartások rosszallásának, amely fordított megtorlasként is felfogható.

Helyreállítás mint fordított megtorlás?

A megtorlás a következő ismérvekkel bír: világosan kifejezi a jogsértő magatartással szembeni szemrehányást; jelzi az elkövető felelősségét; az egyensúlytalanság úgy áll helyre, hogy visszafizeti az elkövetőnek azt a szenvedést, amelyet ő okozott a bűncselekménnyel.

A helyreállító igazságszolgáltatás pedig világosan kifejezi a társadalmi tűrőképesség határait. Jóllehet a megtorló és a helyreállító szemlélet is a bűncselekménnyel szembeni rosszallást fejezi ki, a különbség mégis az, hogy a resztoratív teóriában a rosszallás gyökerei a társadalmi kapcsolatokban gyökereznek, nem az elvont erkölcsi vagy jogi szabályokra utalnak, hanem arra a kötelezettségre, hogy tiszteletben tartsuk a társadalmi élet minőségét.

Alapvető különbség továbbá, hogy a büntető megtorlás a felelősség passzív koncepcióján alapul: a retribúció során az elkövető mások által konfrontálódik a felelősségével, és alá kell vetnie magát azon következményeknek, melyeket a büntető igazságszolgáltatási rendszer ró rá. A helyreállító igazságszolgáltatási viszont aktív felelősségkonceptióra épít: az elkövetőnek aktívan részt kell vennie a bűncselekmény negatív következményeinek reparálásában. Míg a passzív felelősség csak retrospektív,

⁶ A Leuveni Katolikus Egyetemen (Belgium) a kriminológia tantárgy professzor emeritusa, a fiatalkorúak kriminalitásával foglalkozó kutatási csoport vezetője. Az elmúlt években több könyvet publikált a helyreállító igazságszolgáltatásról, főleg annak normatív aspektusairól, pl.: Restorative Justice and the Law.

azaz kizárólag a múltba tekint, addig az aktív felelősség a múltba és a jövőbe egyaránt tekint. Az is figyelemre méltó és a megtorlás elleni érvként felhozható megállapítás, hogy az csak növeli a világunkban jelenlévő sérelmeket, ha a bűnelkövető által okozott sérelmet úgy akarjuk ellensúlyozni, hogy újabb sérelmet okozunk neki is. Ezáltal a szenvedés megduplázódik, de egyenlően eloszlik. A helyreállítás viszont nem a szenvedés megduplázásával hoz létre egyensúlyt, hanem a szenvedés elsimításával.

Néhány közös vonás is felfedezhető meglepő módon a helyreállítás és a megtorlás között: kifejezetten helyteleníti az elfogadhatatlan magatartást; a felelősséghez fordul mindkettő; megkísérli helyreállítani az egyensúlyt.

A legfőbb különbség abban foglalható össze, hogy a megtorló szemléletben kötelező a jogszerűtlen magatartás helytelenítésének kifejezésére a szándékos fájdalomokozás. Ez olyan elv, amit a helyreállító szemlélet biztosan nem fog tudni magáévá tenni.

A könyv e fejezetei is tudatosíthatták bennünk, hogy még számtalan szürke folt van a helyreállító igazságszolgáltatás elméleti és gyakorlati térképén egyaránt. Hosszú időnek kell még eltelnie ahhoz, hogy a megtorló szemléletű igazságszolgáltatáson szocializálódott szakemberek hátat tudjanak fordítani ezeknek a filantrópoknak egyáltalán nem nevezhető megoldásoknak.

A kötet második része, a helyreállító igazságszolgáltatás különböző szereplőinek nézőpontjából vet fel kérdéseket és kritikát.

A bűncelekmények sértettjei: Mary Achilles⁷ arra keres választ, hogy vajon a helyreállító igazságszolgáltatás meg tud-e felelni az áldozatok elvárásainak. Egy korábbi cikkében már felhívta a figyelmet arra, hogy a resztoratív programok és szakemberek túlságosan tettes-orientáltak, a figyelem pedig egyre jobban a megsértett közösségre terelődik, ami veszélyezteti az áldozatok tényleges érdekeinek érvényesülését.

Mit jelent számára a helyreállító igazságszolgáltatás? Zehr és Mika tanulmányára⁸ hivatkozva a következőkből indul ki: a bűncelekmény emberek és interperszonális kapcsolatok alapvető megsértése, és ez kötelességeket és függelmi viszonyokat teremt, valamint hogy az igazságszolgáltatásnak lehetőséget kell teremtenie az elszenvedett sérelem orvoslására, az okozott kár jóvátételére.

Achilles szerint *külön kell választani az áldozatok igényeit és az arra adandó válaszokat az áldozatvédő szervezetek, szakemberek, tágabban pedig a közösség által felállított elvárásoktól*. Az áldozatok igényei sokfélék lehetnek: személyes biztonság, az érzelmek kifejezése, kibeszélése, elismerés, részvétel az eljárásban, megfelelő információhoz jutás stb. A legfontosabb feladat az, hogy meghalljuk a sértettek

7 Gyakorló áldozatsegítő szakember, a Pennsylvaniani (USA) Áldozatsegítő Szolgálat vezetője.

8 Zehr, 2002:64-69. o.

valódi igényeit, és olyan rendszer jöjjön létre, amely képes az áldozatok valódi kívánságaira reagálni. A bűncselekmények elkövetői: Mi lehet a szerepe a büntetésnek és a szabadságvesztésnek a helyreállító igazságszolgáltatás rendszerében?

A kérdésre Russ Immarigeon⁹ próbál választ adni cikkében, amelyben a helyreállító igazságszolgáltatás diverziós eszköz szerepét hangsúlyozza. Abból indul ki, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás nem felel meg azon ígérétének, hogy alkalmazása csökkenti, idővel pedig kiváltja majd a szabadságvesztés büntetéseket. Több olyan, a nyolcvanas évektől kezdve napjainkig végzett kutatásra hivatkozik, amelyek alátámasztják, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás eszközeit legtöbbször olyan cselekményekkel vagy elkövetőkkel kapcsolatban alkalmazzák, amelyek esetében egyébként sem lenne valószínű a szabadságvesztés büntetés kiszabása. A szabadságvesztés-büntetés hatékony kiváltására csak az új-zélandi megoldást tartja alkalmasnak, amelyben minden fiatalkorú elkövető esetében családi csoportkonferencia előzi meg a bírósági eljárást, amelyre és ezzel együtt büntetés kiszabására így lényegesen kevesebb esetben kerül sor. A kutatások másik fontos tanulsága, hogy a börtönökben zajló helyreállító programoknak nincs befolyása a büntetés tényleges hosszára sem. Végül arra hívja fel a figyelmet, hogy óvakodni kell attól, hogy a resztoratív módszereket kísérletképpen alkalmazó büntetés-végrehajtási intézetek munkája alapján a létező és sok ismert hátránnyal járó szabadságvesztés-büntetést is már a helyreállító igazságszolgáltatás eszközeinek tekintsük; a helyreállító igazságszolgáltatás pedig ne a diverziós lehetőségeket, hanem a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának szociális szerepvállalását erősítse.

A kötet egyik legizgalmasabb cikkében Gabrielle Maxwell¹⁰ és Allison Morris¹¹ a helyreállító igazságszolgáltatás elméletét alapvetően meghatározó szégyen-elmélettel száll vitába. John Braithwaite¹² szégyen – elmélete szerint – nagyon leegyszerűsítve – meg kell különböztetni a megbélyegző és a megtartó, reintegratív megszégyenítést, amely utóbbi a helyreállító eljárásokban érhető el, és az elkövető kirekesztése, megbélyegzése nélkül segíti elő a bűncselekmény másokra gyakorolt hatásának felismerését. A megtartó megszégyenítéshez vezető eljárásokban nem az elkövetőt, csak tettét ítélik el, így lehetőség nyílik arra, hogy a szégyen kiváltása, a megbánás, és ezt követően a sértett megbocsátása az elkövető befogadásához vezessen. Fontos, hogy a szégyen érzése itt nem valamely

9 Több, a helyreállító igazságszolgáltatással foglalkozó folyóirat, hírlevél, könyv szerkesztője és írásainak szerzője (pl. VOMA Connections, Women, Girls & Criminal Justice, Offender Programs Report).

10 Új-Zélandi pszichológus és kriminológus, fő kutatási területe a fiatalkorú bűnelkövetők helyreállító igazságszolgáltatása.

11 2001-ig a wellingtoni Victoria Egyetem kriminológia professzora volt, jelenleg szabadúszó kutató. Fő kutatási területe a helyreállító igazságszolgáltatás, jelenleg a felnőtt korú elkövetők esetében alkalmazott helyreállító eljárások hatékonyságával foglalkozik.

12 A 2005-ben, a bűnmegelőzési és az emberi jogok érvényesülése érdekében kifejtett kriminológiai elméleti tevékenység honorálására alapított Stockholm Prize-t elsőként John Braithwaite-nek ítelték oda a reintegratív szégyen elmélet kidolgozásáért.

hatósággal szemben alakul ki, hanem azokkal kapcsolatosan, akiket a cselekmény érintett, elsősorban a sértettel, de ugyanígy az elkövető családjával, közösségével szemben is.

Maxwell és Morris vitatja, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás alapvető eleme a szegény. Szerintük a bűncselekményre adott válasz és a megszégyenítés között sem elméleti, sem gyakorlati vonatkozásban nem létezik valódi oksági kapcsolat.

A közösség helyreállító igazságszolgáltatásban betöltött szerepéről elmélkedik Paul McCold¹³. A közösség szerepének meghatározása mind a helyreállító igazságszolgáltatás elmélete, mind gyakorlata számára az egyik legnagyobb kihívás. Míg a '70-es években a gyakran önkéntes, egyszerű állampolgár mediátor az egész társadalmat, a makro közösséget képviselte, az újabban alkalmazott konferencia-modellek már a tényleges ismerősöket, családot, barátokat involválják, a közösség fogalma ezekben az esetekben tehát már csak a mikro közösséget jelenti. A makro és a mikro közösség eltérő embercsoportot és eltérő igényeket, szükségleteket jelent. McCold szerint a helyreállító igazságszolgáltatás mindkét csoport igényeinek megfelelően, de ehhez szükséges az eltérő igények pontos meghatározása, valamint az, hogy a figyelmet ne az eljárás kimenetelére, eredményére összpontosítsuk, hanem magára a folyamatra.

McCold szerint a helyreállító igazságszolgáltatás jövője a mikro közösségek, a közvetlen érintettek eljárásba történő bevonásában rejlik. És mivel a makro közösség családok szövetségéből áll, az ő igényeinek megfelelő eljárás áttételesen a makro közösség igényeit is kielégíti. Ugyanakkor nem világos, mi az a mechanizmus, ami a mikroközösségekben történeteket a makro közösség számára közvetít. A kötet következő részében a gyakorlatról és a gyakorlati szakemberekről írnak a szerzők. Wonshé¹⁴ a restoratív igazságszolgáltatás gyakorlatát abból a szempontból vizsgálja, hogy maguk a gyakorlati alkalmazók, valamint az adott környezet milyen hatást gyakorol a helyreállító program működésére. Wonshé széles körű vizsgálatot folytatott a restoratív igazságszolgáltatás jelenéről az Amerikai Egyesült Államokban, képzéseken, bizottságokban vett részt, megfigyelt és véleményezett működő programokat. Itt saját személyes megfigyeléseit teszi közzé, hangsúlyozva, hogy ezek nem végleges válaszok, hanem inkább bátorításnak szánja a további kritikai jellegű kutatások és érdemi viták életben tartása céljából. Carsten Erbe¹⁵ nyíltan kritizálja a helyreállító igazságszolgáltatásban a szakemberek közreműködésének jelenlegi formáját. A szerző abból a hipotézisből indul ki, hogy minden egyes mozgalom

13 Kriminológus, kutató, a Helyreállító Igazságszolgáltatási Gyakorlat Nemzetközi Kutatóintézetének (Betlehem, Pennsylvania, USA) kutatási igazgatója.

14 Wonshé: születő, alapítója és irányítója egy születő és hagyományos női szakmákkal és szerepekkel foglalkozó iskolának, mely közösség alapú oktatást kínál az érdeklődő háziasszonyoknak.

15 Carsten Erbe: korábban a Floridai Atlantic Egyetem Közösségi Igazság Intézetének projekt koordinátora és kutató munkatársa volt, emellett számos tanulmány szerzője. A Yukon körzetében a Királyi Kanadai Lovasrendőrséggel dolgozott, és létrehozott egy közösségi alapon működő mediációs csoportot.

esetében elérkezik az a pont, amelytől fogva már nem képviseli őszintén a kifejezni hivatott értékeket. Félelme, hogy ez a sors a restoratív igazságszolgáltatást is utol fogja érni, s a folyamat első jelének a szakmabeliek jelenlegi hozzáállását érzi.

David Gustafson¹⁶ meglátása szerint a restoratív igazságszolgáltatás jelenleg igen pragmatikus, filozófikus megközelítése a bűncselekményeknek és konfliktusoknak. Fontosnak tartja azonban kiemelni, hogy az igazságszolgáltatás nem lehet annyira punitív, hogy egyszerű bosszúvággyá váljon, de az sem megfelelő, ha annyira engedékeny, hogy közömbösnek tetszik a keletkezett sérelemmel szemben.

Morris Jenkins és Barbara Raye arra a kérdésre keresik a választ, hogy a kultúra, a társadalmi helyzet és a nem miképpen befolyásolja a restoratív igazságszolgáltatás gyakorlatát.

16 David Gustafson: A Simon Fraser Egyetemen kriminológiai egyetemi adjunktus, emellett a Fraser Körzet Közösségi Igazsági Kezdeményezés Egyesületének társigazgatója.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Büntetőjog

- VOKÓ GYÖRGY Magyar büntetés-végrehajtási jog. INSTITUTIONES JURIS.
Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.
- VOKÓ GYÖRGY Európai büntetés-végrehajtási jog. INSTITUTIONES JURIS.
Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.

Gazdasági jog

- CSOBÁNCZY PÉTER
- MOLNÁRNÉ KRISTON ZSUZSANNA VTSZ, ÉJ, SZJ, 2007 a vámtarifaszámok
és a statisztikai jegyzékszámok áfa-kulcsokkal I-II.
Lezárva: 2006. szept. 1. Könyv – Téka Kft., Bp., 2007.
- DRINÓCZI TÍMEA Gazdasági alkotmány és gazdasági alapjogok.
INSTITUTIONES JURIS. Dialóg Campus Kiadó,
Bp.-Pécs, 2007.
- GÁL JUDIT – PÁLINKÁSÉ MIKA ÁGNES Társasági jogi perek. Lezárva: 2007. jan. 16.
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- KISS ELEMÉR Hazai és európai szövetkezetek szabályozása. MHK,
Bp., 2007.

- KISS ELEMÉR A szövetkezeti törvény magyarázata. MHK, Bp., 2007.
- NOCHTA TIBOR Társasági jog. INSTITUTIONES JURIS.
Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2007.
- RÓZSA ÉVA – SZEGEDINÉ SEBESTYÉN KATALIN Új cégjogi KRESZ. Útmutató a legújabb jogszabályok és a gyakorlat tükrében. CENT Könyvek.
Gazdasági Rádió Kiadó, Bp., 2006.
- SÁRKÖZY TAMÁS – WELLMANN GYÖRGY
- KOMÁROMI GÁBOR – VEZEKÉNYI URSULA Kézikönyv a társasági törvényről és a cégtörvényről 2006.
Lezárva: 2006. jún. 30. SALDO Rt., Bp., 2006.
- (-) TEÁOR 2007 – Szolgáltatások meghatározása a rendszerezés
rendjében Áfa-kulcsokkal, TEÁOR-számokkal.
Lezárva: 2006. szept. 1. KO és PM Főosztályai, Bp., 2007.

Közigazgatási jog

- ADORJÁN CSABA (SZERK.) Számviteli törvény változásai 2005–06–07.
(változások és magyarázatok) Lezárva: 2007. febr.
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007.
- HADI LÁSZLÓ (SZERK.) Az új adójog magyarázata 2007. Lezárva: 2006. dec. 25.
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- KISS ELEMÉR Határon túli magyarok kedvezményeinek
és támogatásának szabályai. MHK, Bp., 2006.
- SZÉPE EDIT (SZERK.) Helyi önkormányzati rendeletalkotás és jogalkalmazás
az Alkotmánybíróság és az Európai Bíróság
döntéseinek tükrében I-II. MHK, Bp., 2007.
- VÁMOSI-NAGY SZABOLCS Adótörvények 2007. I-II. Lezárva: 2007. jan. 1.
Kompkonzult Kft., Bp., 2007.

Polgári jog

- CSEHI ZOLTÁN A magánjogi alaptívány. Gondolat, Bp., 2006.
- HERGER CSABÁNÉ A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig.
A magyar házassági köteléki jog és az európai modellek.
Dialóg-Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.

- KENYERES – LOVÁSZY – MÉHES
 PÉTERFALVI – SÁRKÖZY – TÖRÖK A magánjog alapjai. 2., hatályosított, bővített kiadás.
 HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- KISS DAISY – RÓNAY ZOLTÁN
 SÁNTHA ÁGNES – SZABÓ PÉTER A különleges perek. Kérdések és válaszok a Polgári
 Perrendtartás Különös Részéből. Lezárva: 2006. jún. 30.
- NÉMETH GABRIELLA – PATYI ANDRÁS A társasházi törvény magyarázata. MHK, Bp., 2007.
- PENYIGEY KRISZTINA – SÜMEGHY PÁLNÉ
 KISS MARIETTA Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről 2006.
 Magyar Szabadalmi Hivatal, Bp., 2006.
- TÁLNÉ MOLNÁR ERIKA A közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény
 a gyakorlatban. Lezárva: 2006. okt. 1.
 JURO-TÉKA XIII. Könyvmolyképző Kiadó, Bp., 2007.
- TATTAY LEVENTE A közszereplők személyi jogai. INSTITUTIONES JURIS.
 Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.
- WELLMANN GYÖRGY (SZERK.) Részvénytársaságok a gyakorlatban (1-2-3 pótlappal).
 Verlag Dashöfer, Bp., 2006.

Általános téma

- ANTAL TAMÁS Törvénykezési reformok Magyarországon (1890-1900).
 Ítéletábrák, bírói jogviszony, esküdtszék.
 SZTE Jogtörténeti Tanszék, Szeged, 2006.
- ERDŐ PÉTER Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog
 köréből. Szent István Társulat, Bp., 2006.
- KAPA MÁTYÁS – SZÓKE ZSUZSANNA A bírósági végrehajtásról szóló törvény magyarázata I-II.
 Lezárva: 2006. nov. 1. MHK, Bp., 2007.
- KAPA MÁTYÁS Hitelezővédelem a bírósági végrehajtásban.
 INSTITUTIONES JURIS. Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.
- MKIK JOGI SZEKCIÓ Jogi Tájékoztató Füzetek 149-155., 156-159.,
 160-167., 168-172. Bp., 2006.
- NAGY MARIANN (SZERK.) Jogi tanulmányok 2006. ELTE ÁJK, Bp., 2006.
- Stipta István (szerk.) Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai.
 Tom. 7/1-2. Bíbor Kiadó, Miskolc-Egyetemváros, 2006.
- ZELLER JUDIT Alkotmányjogi esetek. Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2005.